

ПСЕВДО-КАЛИСТЕН ЖИВОТЪТ НА АЛЕКСАНДЪР МАКЕДОНСКИ

Превод от старогръцки: Богдан Богданов, 1975

chitanka.info

КНИГА ПЪРВА

1. Премъдрите египтяни, потомци на боговете, които установиха размерите на сушата, укротиха вълните на морето, измериха реката Нил, установиха разположението на небесните светила, откриха и предадоха на поколенията още едно умение — магията. Казват, че Нектанеб^[1], последният египетски цар, след когото Египет загуби авторитета си в това отношение, надвишавал всички с магическите си умения. С една дума, той можеше да направи подвластни всички световни първоначала. Ако налетеше ненадейно облакът на войната, не се мъчеше да събира войска, нито да прави военни прегледи, нито да точки мечове, нито да приготвя военни съоръжения, а влизаше в двореца, взимаше един меден леген и като го напълнеше с дъждовна вода, пускаше вътре малки восьчни корабчета и човечета, запяваше заклинателна песен и ги направляваше с абносова тояга, като призоваваше божите вестители и бога на Либия. Амон^[2]. И така посредством това легеногадание корабчетата в легена надвиваха нашествениците и те погиваха. Същото вършеше и срещу тия, които го нападаха по суша.

2. Така поради опитността му царството оставаше непокътнато. Доста време по-късно дойде при него един негов съгледвач или, ако се каже по латински, експлоратор, и рече следното: „Велики Нектанеб! Остави всичко друго и се погрижи да запазиш мира, тъй като приближава огромен облак войска, наброяваща десетки хиляди воиници. Има в нея скити, араби, оксидраки, ибери, сирийци, каукони, лапати, боспорци, агри, залби, халдейци, месопотамци, агриофаги, еунимити и от всички останали големи народи на Изтона. Неизброима войска десетки хиляди воиници бърза да завладее твоя Египет.“ Така каза военният, а Нектанеб се усмихна и рече: „Достойно и будно вардиш на поста, който ти е поверен, но ти говори страхливо, както не подобава на войник. Силата не е в количеството на войската, а в

нейното мъжество. Защото един човек със своя ум може да подкара множество хора и храбрата десница да им даде закрила.“ Така рече и го отпрати.

3. А той се върна в двореца и нареди да го оставят. Като остана сам, положи легена и го напълни с вода. Постави на повърхността восьчните корабчета и като вдигна жезъла, запроизнася магическите думи. Но когато се взря в легена, видя, че боговете на Египет стоят на кърмите на корабчетата на враговете варвари и ги направляват. Заключи по това, че блажените богове са изоставили царя на египтяните, обръсна си косата и брадата, за да не го познаят, и като грабна злато, колкото можеше, измъкна се от Египет през Пелузий^[3]. Обиколи много страни и пристигна в столицата на Македония Пела. Облечен в ленена дреха като египетски предсказател и астролог, той гледаше на всеки, който отиваше при него. Та това за тия неща.

А в Египет, когато Нектанеб изчезна, египтяните се обърнаха с въпрос към праотеца на боговете Хефест какво се е случило с царя на Египет. Той им даде прорицание да идат при невидимия оракул на Синопий^[4], който им отговори следното: „Побягналият от Египет могъщ защитник, старейшина, цар и владетел, ще се върне след време млад, отхвърлил лика и белезите на старец. Обиколил целия свят, ще се върне в равнината на Египет и ще ви донесе подчинението на враговете.“ Като получиха това предсказание, не разбраха какво означава и затова написаха текста му върху пиедестала на статуята на Нектанеб, за да се помни, в случай че се събудне.

4. В Македония Нектанеб стана до такава степен известен с гадателството си, че и Олимпиада пожела да го гледа. Един път, когато Филип се случи на война и отсъствуваше, прати да го повикат. Той отиде в двореца и като я видя, заплени се от хубавия лик, който беше по-красив от лунния. И иначе имаше слабост към жените, та любовното желание заостри ума му, протегна ръка за поздрав и рече: „Бъди здрава, царице на македонците.“ Видя му се нередно да я нарече „господарка“, понеже имаше чувство за царското си достойнство. Олимпиада рече: „Бъди здрав и ти, съвършени астрологе. Приближи и

седни.“ Като седна, Олимпиада рече: „Ти наистина ли си етиптянин?“ Нектанеб рече: „Тия, които са проверили, могат да ти кажат.“ Тя рече: „Какъв е твойт начин за узнаване на истината?“ Той рече: „Правилно се изрази, царице, защото много са начините да се гледа. Съществуват сънегадатели, гадатели по поличби, птицегадатели, гледачи по пясък, съставители на хороскопи, магове, астролози. Бидейки истински египетски предсказател, аз познавам всички тия гледания и съм маг и астролог.“ И като каза това, погледна я пронизващо. Тя улови погледа и рече: „Каква мисъл ти мина на тебе, истински предсказателю, че ме погледна с тъй неприкрито любопитство?“ Нектанеб рече: „Спомних си едно предсказание, царице. Преди време чух от моите богове, че ще се случи да гледам на царица и че всичко, което ѝ кажа, ще излезе истина.“

Ведно с тия думи извади дъска, царска и много ценна, която не може да бъде описана с думи, направена от слонова кост, абнос, злато и сребро, разделена на три пояса. Върху първия бяха изобразени тридесет и шестте декани^[5], върху втория — дванадесетте знака на зодиака, върху най-вътрешния — слънцето и луната. Постави я на канапето и подир това отвори, малко сандъче, също от слонова кост. Извади седемте звезди и хороскопа^[6], направени от осем обработени камъка, и състави едно небе от тях, като ги разположи в малък кръг, и то блесна. Представи слънцето с кристал, луната с диамант, Арес с хематит, Хермес със смарагд, Зевс с етерит, Афродита със сапфир, Кронос с обит, хороскопа с бял мрамор. И рече: „Кажи ми, царице, годината, месеца, деня и часа на твоето рождение.“ И като му каза, Нектанеб се зае да изчисли часа на неговото рождение и на нейното дали са в едно и също съзвездие. И като видя, че разположението на звездите е благоприятно, попита: „Какво желаеш да чуеш, царице?“ Тя рече: „За Филип желая да науча. Защото дочувам, че след войната щял да ме остави и да се ожени за друга.“ Нектанеб рече: „Лъжлив е слухът, че сега ще те остави. Но след време това наистина ще стане. Аз обаче, като египетски пророк и маг, мога да ти помогна в тая работа, когато стане нужно. Според рождението ти, както ми го разкри, предстои ти да се събереш със земен бог, да зachenеш от него и да родиш чедо, което ще отмъсти за греховете, които Филип има пред тебе.“ Тя рече: „И кой е богът, който, казваш, ще преспи с мене?“ Той рече: „Рогатият бог на Либия, дето донася богатства, Амон.“ А тя рече:

„На каква възраст е той, млад ли е или на средна възраст? И какъв е на вид?“ Той рече: „На средна възраст е, с посивяла коса и с рога на овен на слепоочията. И сън ще видиш, и в него богът ще се събере с тебе.“ Олимпиада рече: „Кога?“ Той рече: „Не след дълго. Днес. Затова те съветвам да се погрижиш за себе си като за царица, тъй като ще те обгърне тая нощ в съня ти.“ Тя рече: „Ако видя това, ще те почитам не като маг или пророк, а като бог.“

5. След тоя им разговор излезе Нектанеб от двореца. И без да се бави, отиде в пусто място, накъса треви, които докарват сънувка, омагьоса^[7] с тях Олимпиадиния сън и й докара да види, каквото искаше. Така щото Олимпиада наистина видя в съня си да я прегръща и да се събира с нея Амон. Каза й, ставайки: „Жено, имаш в утробата си чедо, което ще отмъсти за тебе.“

6. Като се вдигна от съня, Олимпиада се изуми от точното изпълнение на словата, прати да повикат астролога и му каза: „Видях бога, за когото ми говори, и се събра с мене действително като блажен. Затова искам и денем будна да се сближа с него. Ти ще се погрижиш и за това. Бих се учудила, ако не знаеш как да го сториш.“ А той рече: „Зная как да го сторя. Но понеже заявяваш, че искаш да се събереш с него будна, нужно е да се направи нещо предварително. Едно е насын, друго е наяве. Затова ще бъде добре да ми дадеш място близо до твоята спалня, за да бъда в помощ с моите заклинания, та да не се уплашиш, когато влезе богът при тебе. Защото, влизайки, ще бъде най-напред змия^[8], ще пълзи по земята и ще съска, след това ще се превърне в рогатия Амон, след това в храбрия Херакъл^[9], след това в тирсоносеща Дионис След това, като приближи, ще приеме вид на човек с моите черти.“ Олимпиада рече: „Имаш право, пророче. Заеми спалнята. А когато видя тоя бог будна и разбера, че съм приела божието потомство, ще те почета тъй, както подобава на царица, и ще те прославя, все едно, че ти си баща на детето.“ Той рече: „Казах ти предварително за съскането на змията, за да не се изплашиш от чудовището и да го посрещнеш ласкаво и без боязън.“

7. И когато всичко стана тъй, както я предупреди Нектанеб, царицата не изпита страх, а понесе смело превръщанията на бога. Като се вдигна от нея, той допря с ръка корема ѝ и рече: „Нека това семе бъде неподчинимо и непобедимо!“ И след тия думи отиде да си почине. А след това техните събирания станаха обичайни и тя беше доволна, като мислеше, че я взима змията, Амон, Херакъл и всебогът Дионис.

Когато коремът ѝ нарасна, повика Нектанеб и рече: „Пророче, какво да сторя, когато Филип се върне и ме завари бременна?“ А той рече: „Недей да се боиш, царице. В това ще ти помогне триликият бог Амон, който ще се яви в сън на Филип така, щото да нямаш вина пред него.“ Тъй Нектанеб мамеше Олимпиада и тя се събираще като с бог с един развратен човек, само дето беше египетски цар.

8. И тогава хвана морски ястреб^[10], омагьоса го и прати с него сън на Филип. Видя той бог с красив лик, с посивели коси и с рога като Амон, който възлегна с Олимпиада и като стана от ложето, каза ѝ: „Имаш в утробата си чедо от мене и то ще отмъсти за тебе и за баща си Филип.“ Забеляза също да зашива естеството и с нилска тръстика и да го запечатва със златен пръстен, на чийто камък бе издълбана лъвска глава, лъчащо слънце и копие. И му се стори, че ястребът го събуди с крилата си.

Като видя това, вдигна се, прати да повикат сънегадател и му разказа знамението. А той каза: „Царю, според това, което си видял, Олимпиада е заченала, и то от бог. Сигурно е така, щом някой е запечатал естеството ѝ. Тъй като човек запечатва пълен съд, а не празен. А щом като естеството е същите с папирус, египетско е потомството. Тъй като никъде другаде не расте папирус освен в Египет. При това поради златния пръстен е зачената не обикновена, а блъскава, знатна и бележита съдба. Има ли нещо по-знатно от златото, с което изразяваме почитта си и към боговете? А ето какъв смисъл има това, че на камъка е издълбано слънце, лъвска глава и копие. Също като лъв роденото ще успее да покори на копието си всички градове на изток. А това, че богът е с рога на овен и с посивели коси, означава, че негов създател е богът на Либия Амон.“ След това тълкувание на

сънегадателя Филип се угижи, дето Олимпиада беше заченала, макар и от бог.

9. Когато победи във войната, върна се в Македония. Като влезе в двореца, Олимпиада го посрещна смутена. А Филип я погледна и рече: „Кому си се оставила, Олимпиада? Но знам, че в греха си не си съгрешила, защото бог те е насилил, за да родиш дете на Филип и него да наречеш баща на детето. Видях в съня си всичко, което ти се случи. Затова си оневинена. Ние царете можем всичко, но срещу боговете нищо не можем.“ Тия думи върнаха доброто настроение на Олимпиада.

10. Но междувременно Нектанеб, който продължаваше да живее скришом в двореца, чу Филип да казва на Олимпиада: „Измами ме, жено. Не от бог си заченала, а от човек.“ И веднъж на едно пиршество Нектанеб си послужи с магия, превърна се в змия, много по-голяма от предишната, и премина през залата, като съскаше високо и страшно. Ужас и паника обхвана пируващите. А Олимпиада, като видя своя любим, седна на ложето и протегна десница. Змията се надигна, опря глава на ръката ѝ и като сви цялото си тяло, качи се на ската ѝ, проточи двойния си език и я целуна, с което показва на присъствущите и на самия Филип своята любов и привързаност. И като ги показа, изчезна. А Филип каза подир това: „Когато влязохме в стълкновение с враговете, видях тая змия да пълзи и множеството им да отстъпва пред нея.“ След тоя случай Филип се облажаваше, че ще бъде назован баща на божие потомство.

11. Само след няколко дена Филип седеше на едно сенчесто място край двореца и хвърляше храна на птиците, които обитаваха там. И като потъна в четенето на учена книга, една ярка скочи в ската му и снесе яйце, което се плъзна, падна на земята и се счупи. А отвътре изпадна малко змийче, което обиколи яйцето, отдето излезе, опита се да влезе и още преди да вмъкне глава, умря. Разтревожи се Филип от това събитие, и то не малко, и прати да повикат Антифонт^[11], най-

изтъкнатия гадател на онова време, и му разказа станалото. Той рече следното: „Ще ти се роди син, който ще се възцари, ще обиколи целия свят и ще подчини всички на властта си. И когато тръгне да се връща, ще умре още млад. Защото змията е царско животно, а яйцето, от което се е излюпило змийчето, прилича на света. След като е обиколило яйцето и е пожелало да се върне, умряло е вън, преди да допре чело в родната твърд, която го е създала.“ Така изтълкува знамението, получи дарове и си отиде.

12. Когато времето на бременността се изпълни, Олимпиада седна на стола за освобождаване и се замъчи. А Нектанеб застана до нея, измери движението на небесните светила спрямо движението на зодиакалния цикъл и рече: „Вдигни се малко от стола и се поразходи. В центъра е Скорпионът, и всесветлият Хелиос, като види четворицата въздушни животни да слизат надолу, ще смъкне напълно от небето тоя, който се ражда в тоя час. Помъчи се да надмогнеш себе си, достопочтена, и при тая звезда. В центъра е Ракът и Кронос^[12], лишил баща си от плодотворната сила, срещу когото се вдигат на бунт собствените му чада и го смъкват в царството на моревладетеля Посейдон и подземния Плутон... Рогатата Луна с чифт бикове, като напусне най-високите селения, слиза на земята, за да прегърне красивия юноша, пастир Ендимион. Затова, блеснал в огън, загива. Така раждането не е Бесело... Обичащата спалните Афродита, майката на стрелеца Ерос, ще загуби Адонис^[13], когото ще погуби глиган. Затова този, който се ражда в тоя час, ще погине млад... и ще надигне скръбните вопли на жените от Библос. А сега е часът на лъва Арес^[14]. Той е войнствен и конелюбив, но в момента лежи гол и без оръжие: Хелиос го е показал на боговете върху прелюбодейското ложе. Затова роденият в тоя час ще бъде опозорен. Почакай, царице, звездата на Хермес да премине покрай омразния Козирог. Защото ще родиш човек многокнижен, но свадлив и особняк... Седни сега удобно на стола, царице, който върши благодеяния, и помогни родилните болки да станат по-силни и по-здрави. В този час ти раждаш необикновено дете. Защото Зевс, който се грижи за младите жени и който извади и показва отраслия в бедрото му Бакх-Дионис^[15], разположен спокойно в центъра на небето, овенът Амон, дошъл във Водолея и Рибите, ще

направи да се роди отново един египетски цар и владетел на света. Роди в този час.“ Ведно с тия думи детето падна на земята и се яви светкавица, изгърмя, стана земетръс и целият свят потрепера.

13. Тогава Филип рече: „Жено, смятах да не го отгледам, понеже не е мое. Но тъй като забелязвам, че отрочето има семето на бог, а рождението му е белязано от световните елементи, нека бъде отгледано и в памет на починалото дете от предишната ми жена да се нарича Александър.“ След тия негови думи детето получи подобаващите грижи. И по цяла Пела, Тракия и Македония всички се окичиха с венци. И детето растеше, но по външен вид не приличаше нито на Филип, нито на Олимпиада. Беше като с лъвска грива и с разноцветни очи — едното бяло, а другото черно. Зъбите му бяха остри като гвоздеи и имаше устрем на лъв, така щото беше ясно предварително какво ще излезе от него.

Когато излезе от детската възраст, стана му педагог Леонидас, възпитател Леуконидес, учител в писмената Полинейкес от Пела, по музика Алкип от Лемнос, по геометрия пелопонесецът Менип, по риторика атинянинът Аристоменес, по философия Аристотел от Милет^[16]...

Момчето растеше от година на година и докато усвояваше науките, учеше се и да царува, сякаш обучавано от някой бог. Всеки ден, когато свършише уроците, разделяше съучениците си на две групи и устройваше сражения. Като предвождаше едновременно и двете страни, отиваше при по-слабите и им помагаше, додето надвият.

По това време управителите на Кападокия донесоха дар на Филип едно невероятно едро жребче, родено в техните конюшни, вързано с много ремъци и синджири, било човекоядно — така казаха. Като видя колко е красivo, Филип рече: „Наистина се изпълва поговорката, че злато се ражда близо до добро. Но след като сте го донесли, така, както е необуздано, вземете и го заключете в желязна клетка, та да му хвърляме осъдените на смърт за разбойничество или убийство.“ Заповедта на царя бе веднага изпълнена.

14. Александър възмъжаваше и когато стана на 12 години, започна да ходи с баща си на учения, сам се въоръжаваше, участвуваше в щурмовете, яздеше и на кон, а Филип го гледаше и казваше: „Чедо, обичам нрава ти, но мразя чертите ти. Приличаш ми по характер, но външните ти черти са различни.“

Веднъж, когато Филип отсъствуваше, Олимпиада прати да повикат Нектанеб и му каза: „Погледни какво е намислил да стори с мене Филип.“ Той извади дъската, нареди звездите и загледа. А Александър, който седеше редом, рече: „Чично, тия камъни, дето ги наричаш звезди, могат ли да се видят и на небето?“ Той рече: „Разбира се, чедо.“ Александър рече: „А мога ли да ги видя?“ — „Можеш“. А той: „Кога?“ Отговори му: „Довечера.“

Когато се свечери, Нектанеб поведе Александър. И той, пророкът, който беше сторил такива неща благодарение на магическата си способност и беше толкова силен в астрологията, щото можеше да предвиди бъдещето, как попадна тогава в ръцете на Александър и не успя да узнае предварително каква участ му предстои? Отведе го вън от града Нектанеб, вдигна очи към небето и започна да показва звездите на Александър и да го учи на своя занаят. А Александър го вдигна на рамене и го пусна по едно стръмно скалисто място. Падайки, Нектанеб се удари страшно в главата и каза: „Чедо Александре, защо направи това?“ Той рече: „На себе си да се сърдиш, астрологе.“ Нектанеб каза: „Защо на себе си?“ Той рече: „Защото не знаеш земните неща, а си тръгнал небесните да изучаваш.“^[17] Нектанеб рече: „Умирам, Александре. Страшно се ударих. Не е възможно смъртен да надмогне това, което му е писано. Защото се допитах за съдбата си и открих, че трябва да погина от ръката на собственото си дете. И не убягнах орист, и погинах от твоята ръка.“ Рече Александър: „Та аз твой син ли съм?“ Рече му: „Да, чедо.“ Той рече: „Как стана това?“ И Нектанеб му разказа за бягството от Египет и как влязъл при Олимпиада като бог Амон и как се съbral с нея. И докато разказваше тия неща, издъхна.

Тогава, като разбра, че мъртвият е негов баща, Александър се побоя да го остави в рова, за да не стане плячка на зверовете. Настипи нощ и мястото бе пусто. Изпита обич към родителя си и каза: „Не стори добре, татко, какъвто казваш, че си ми, дето не сподели с мене приживе твоето деяние, та да познавам родителя си и да се отнасям

към него с подобаващата взаимност, ами го пази в тайна до смъртта, която е заслужено възмездие за всички твои хитрини и за това, дето си мамил Филип и Олимпиада. Мене ме боли от това, дето ти сторих, татко. Но съм невинен. Ти сам си си виновен за твоята кончина. Ще вдигна тялото ти на рамене, ще го отнеса на майка си, ще й разкажа какво се случи и ще я посъветвам да се погрижи за твоето погребение.“

След тия думи го постави благородно на рамене и го отнесе в града. Като влезе при майка си, разказа й всичко, което научи от него, и настоя да получи погребение. А тя се удиви и разбра, че мамена от магиите му, е постъпила неразумно, като му се е предала в ръцете. Но уреди подобаващо погребение на Нектанеб, направи му гроб и го положи в него.

15. Когато Филип се върна в двореца, прати в Делфи^[18] да попитат оракула кой ще царува след него и кой ще подчини всички на своето копие. Оракулът рече: „Този, който премине през центъра на Пела яхнал коня Буцефал.“ Конят беше наречен Буцефал, понеже имаше на бедрото си белег от изгорено във формата на бича глава. Като чу предсказанието, Филип зачака да се появи новият Херакъл.

16. Аристотел от Милет бе единственият наставник на Александър във висшата наука. Имаше той много ученици, между тях и царски синове. И рече на един: „Ако наследиш бащиното си царство, какво ще ми отредиш на мене, твоя учител?“ Той рече: „Ще те направя всемодържец, равен на себе си, и ще станеш прочут сред всички хора.“ Попита един друг: „Чедо, ако получиш царството на баща си, как ще се отнесеш към мене?“ Той рече: „Управител ще те направя и ще искам съвета ти при всички мои отсъди.“ И тъй поставяше въпрос на всички под ред и всички му обещаваха нещо. Рече и на Александър: „А ти, чедо, как ще се отнесеш към мене, твоя учител, ако получиш царството от баща си?“ Той рече: „Зашо ме питаш за далечното бъдеще, след като нямаш залог за утрешния ден? Когато дойде времето и обстоятелствата позволят да изпълня обещаното, тогава, ако реша, ще ти дам нещо.“ И рече Аристотел: „Бъди поздравен, владетелю на света. Ти ще станеш

най-могъщ цар.“ Та всички обичаха Александър, защото беше умник и смелчак, но Филиповите чувства бяха колебливи — радваше се, когато го гледаше колко е запален да воюва, но скъrbеше, че чертите му са различни от неговите.

17. Когато стана на 14 години, случи се един ден да мина през мястото, дето беше поставен Буцефал, и чу страхотно цвилене. Обърна се към другарите си и каза: „Момчета, това цвилене на кон ли е или рикане на лъв?“ Птолемей^[19], наречен по-късно Сотер, който вървеше до него, каза: „Това е Буцефал. Баща ти нареди да го държат затворен, защото е човекоядец.“ Конят дочу приказката на Александър и изцвili втори път, но не както по-рано печално и заплашително, а меко, като че ли някой бог му нареди да се изцвили. И като съгледа Александър, протегна предните си крака и целият се заклати, все едно, че отправяше молба към собствения си господар. Като забеляза как се промени държането му и като видя костите на толкова хора, загинали от насилиствена смърт, изпита съжаление като към човек, разблъска пазачите и отвори клетката... Хвана се за гривата и го яхна и въпреки че беше необюздан, конят му се подчини. А един човек веднага хукна и разказа на Филип случката. Той си спомни прорицанието, посрещна сина си и го приветствува с думите: „Бъди поздравен, Александре, повелителю на света.“

18. От този момент нататък Филип живееше с радостта за щастливото бъдеще на сина си. Когато стана на 15 години, Александър завари един ден баща си свободен, целуна го и каза: „Татко, моля те, позволи ми да отплувам в Писа^[20].“ Той рече: „Искаш да видиш Олимпийското състезание, затова ли?“ Момчето каза: „Не, татко. Искам да се състезавам.“ Филип каза: „В каква дисциплина си се подгответил, та искаш да идеш. Защото зная, че като царски сия ти си обучен само във военни дисциплини и не си се упражнявал нито в борба, нито в панкратий^[21], нито в някоя друга гимнастическа дисциплина.“ Александър рече: „Искам да се състезавам с колесница, татко.“ Той рече: „Чедо, ще наредя да изберат и да ти дадат коне от моите конюшни, но ти трябва да покажеш усърдие, защото

състезанието е прочуто.“ Александър рече: „Ти само дай пазволението си, аз съм си приготвил коне, отгледал съм ги от малки.“ Целуна го Филип, възхити се на усърдието му и каза: „Тръгвай, чедо, щом си решил.“

Отиде тогава на пристана, нареди да спуснат във водата нов кораб и да натоварят на него конете заедно с колесницата. Качи се заедно със своя другар Хефестион^[22] и след успешно плаване пристигна в Писа. Слезе посрещнат, както подобава, и като нареди на слугите да се погрижат за конете, тръгна да се поразходи заедно с Хефестион. Срещна ги един човек на име Николай, цар на акарнаните^[23]. Едър и снажен, той се перчеше с богатството и щастливия случай, двете несигурни божества, и беше твърде упован в телесната си сила. Приближи, поздрави Александър и ведно с въпроса „защо е дошъл“ рече: „Здравей, момче.“ Той отвърна: „Поздрав и за тебе, който и откъдето и да си.“ А той каза: „Знаеш ли с кого говориш? Името ми е Николай, цар съм на акарнаните.“ Александър рече: „Недей да се пъчиш толкова, цар Николай, сякаш имаш залог, че утре ще бъдеш жив. Щастието не стои на едно място и не обича самохвалците, нещата се променят.“ Той каза: „Право казваш. Но защо си пристигнал? Научих, че си син на Филип Македонски.“ Той рече: „Дойдох да се състезавам, но не в конно надбягване, възрастта не ми позволява, и не в надбягване с двойки коне нито в други подобни състезания.“ Той рече: „А в какво тогава?“ Отговори: „С колесница ще се състезавам.“ Кипна от гняв Николай, отнесе се с пренебрежение към възрастта му и понеже не знаеше какъв дух носи, заплю го и каза: „Нищо да не случиш.“ Обучен да се владее, Александър изтри обидната плюнка, усмихна се смъртоносно и каза: „Николай, кълна се в светото семе на моя баща и в свещената утроба на майка си, че и тук ще те победя с колесница и в отечеството ти Акарнания ще дойда и ще те пленя с копие.“ Това си рекоха един друг и се разделиха с омраза в сърцето.

19. След няколко дена настъпи определеният за състезанието час. Деветима излязоха да се състезават в колесница. Между тях четирима бяха царски синове — самият Николай, беотиецът Ксантиас, коринтиецът Кимон и Александър. Останалите бяха синове на царски

сатрапи^[24] и пълководци. Изнесоха делва и разпределиха с жребие местата. Най-вътрешното се падна на Николай, втори беше Ксантиас, трети Кимон, четвърти ахеецът Клитомах, пети олинтиецът Аристип, шести фокеецът Пиер, седми спартанецът Линдий, осми македонецът Александър, девети локриецът Никомах. Подкараха след това колесниците и застанаха на старта. Прозвуча мелодията на салпингса, която открива състезанието. Прислужниците вдигнаха бариерата и всички се понесоха стремително. Обиколиха един, два, три, четири пъти. Изоставащите отпадаха духом... Александър караше четвърти, а след него Николай, с намерение не толкова да победи, колкото да го погуби, защото Филип беше убил баща му по време на война. Като разбра това и понеже тия пред него бяха вече изпадали, съобразителният Александър оставил Николай да го надмине. И той премина с мисълта, че е надвил Александър и с надеждата, че ще бъде увенчан като победител. Но след две-три обиколки десният кон на Николай се спъна и цялата колесница заедно с колесничаря се строполи на земята. А Александър налетя и с устрема на конете си незабавно уби Николай. И се изкачи увенчан с венец от дива маслина до статуята на Зевс Олимпийски. И жрецът му каза: „Александре, както победи Николай, тъй ще победиш и много други свои врагове.“

20. Взе той венец Александър и тръгна за дома. Пристигна в Пела и завари Олимпиада изоставена от Филип, а той се жени за сестрата на Атал — Клеопатра^[25]. Влезе Александър с победния олимпийски венец на пира в деня на сватбата, възлегна и каза: „Татко, приеми победния венец за моето първо усилие, а когато и аз заженя майка си, ще те поканя на нейната сватба.“ Филип се огорчи от думите му.

21. Имаше един шут на име Лизиас. Той каза: „Филипе, недей да се огорчаваш и да се разстройваш. Нека ти върне доброто настроение твоята млада съпруга, която ще ти роди синове, заченати не в прелюбодейство, а законни деца, които ще имат твоите черти.“ При тия думи Александър се разгневи и както държеше бокал в ръка, запрати го в Лизиас и моментално го уби. Филип скочи с меч в ръка срещу

сина си с намерение да го убие. Но при подскочането се препъна и падна близо до ложето, а Александър рече: „Филип, който се е отправил да превземе Азия и да преобърне из основи Европа, не успя да направи една крачка.“ След тия думи грабна меча от ръцете му и направи полумъртви всички, които бяха на пира. Така оставил Филип и отиде при майка си, отмъстил за брака, който й нанасяше обида.

22. След няколко дена влезе при баща си и каза: „Филип! Наричам те с името ти, за да не ти бъде неприятно, ако те нарека «татко». Влязох при тебе не като син, а като приятел, който иска да посредничи и да те защити пред жена ти Олимпиада за неправдите, дето й стори, без да те е обидила с нещо... Александър стори добре, като уби Лизиас. Но ти не постъпи добре, като се вдигна срещу сина си Александър и като реши да се ожениш за друга. Вдигни се и ела на себе си. Знам от какво си омаломощен. Имам пред вид не тялото, а душата ти, която е изтерзана от твоите грешки...“ А Филип, който още беше като ударен и като болен от насорошното порицание на младежа, реши, че е по-разумно да замълчи и да не отвръща на Александровите думи. Затова го изслуша внимателно, но не отвори уста.

Александър излезе от Филип, отиде при майка си и каза: „Майко, недей да се възмущаваш от това, дето ти стори Филип, защото той не знае за твоята грешка, но аз мога да те изоблича. Затова иди първа при него. Редно е жената да се подчинява на мъжа.“ Така рече, вдигна майка си, отведе я при Филип и каза: „Татко! Сега те наричам «татко», тъй като и ти послуша своя син. Дълго увещавах майка си да забрави твоите грешки и ето тя е тук. Прегърнете се сега пред мене. Не е срамно, защото от вас съм се родил.“ Така рече Александър и помири родителите си и всички македонци му се възхищаваха.

23. Имаше един град Мотона^[26], който се отцепи от царството на Филип. И прати там Александър да го завоюва. Той обаче убеди с думи гражданите да оставят оръжието и да се подчинят. Те на драго сърце се съгласиха да дават данък три таланта^[27] и две хиляди воиници. Тогава се върна назад и влезе при баща си. Завари да стоят пред него мъже

във варварски одежди и попита: „Какви са тия мъже?“ Рекоха: „Сатрапи на Дарий^[28].“ Той каза: „За какво са дошли?“ Те рекоха: „Да поискаме от баща ти данъците, които ни плаща.“ Той каза: „За какво са им тия данъци?“ Те рекоха: „За нашата и за Дариевата земя.“ Александър каза: „Ако боговете са дали тия пари на хората, за да се изхранват, той защо ще им отнема божия дар? Не е справедливо.“ И като се обърна към варварите, рече им: „Идете и кажете на Дарий. Когато Филип беше сам, плащаше ти данъци. Но тъй като му се роди син Александър, вече няма да ти дава, ами и тия, дето си взел, Александър ще дойде, ще си ги поиска обратно и ще си ги вземе.“ Отпрати с тия думи данъкосборците и дори с писмо не почете царя, който ги беше пратил.

А Филип се радваше, като гледаше какъв е Александър. Тогава се разбунтува и един друг град и прати Александър да го завоюва. Като пристигна, убеди с думи гражданите да оставят оръжието и да се подчинят. Взе им данък и се върна.

24. Имаше един човек от Тесалоника на име Павзаний^[29], властен и много богат, който разполагаше с голяма военна свита. Той се влюби в Олимпиада и прати хора, като смяташе, че ще успеят да я предумат да остави Филип и да се омъжи за него. Но Олимпиада не се съгласи. Тогава Павзаний реши да си послужи със сила и зачака кога ще се случи Александър да отсъствува. И в един такъв момент, когато Александър водеше война с някакви градове, а в Пела имаше театрални състезания, като научи, че го няма, а Филип е на представленията, въоръжен с меч, Павзаний нахълта в театъра, хвърли копие във Филип и го улучи в хълбока. Но той не умря веднага. Тогава в града настана голяма суматоха. И Филип беше още жив, а Павзаний хукна към двореца, за да отмъкне Олимпиада. Успя да влезе, още додето Филип издъхваше и стенеше от болката, която му причиняваше раната, но и от това, че още е жив, а жена му насилено отива да стане съпруга на друг. Ведно с това изказваше желание да види Александър, отпътувал преди толкова време, припомняйки си и съобразителността, и храбростта му. И рече на тия край себе си: „Ако Александър беше тук, никой враг не би дръзнал да стори нещо на баща му и майка му. Ако пък дръзнеше, подтикван от лошия си корен, щеше да загине. А

сега завършвам живота си с такава болка и в такова униние. Но ви поръчвам — когато си дойде моят син Александър, кажете му: «Баща ти Филип иска да отмъстиш с тежката си ръка за неговата смърт и за отвличането на майка си Олимпиада.»“

Още същия ден Александър се завърна победител. Като видя суматохата, запита за причината и научи какво се беше случило и че Павзаний е вътре в двореца. Влезе заедно със съратниците си и видя Павзаний хванал Олимпиада през кръста и я мъкне. И както държеше копието, щеше да го метне, но се побоя да не би да убие и Олимпиада. Като научи, че баща му е жив, отведе Павзаний при него и каза: „Ида, татко, да дам отплата на враговете ти. Бъди жив, царю, и нека името ти бъде безсмъртно. Погледни, твойт враг стои вързан и трепери.“ Филип погледна към него. Вече не можеше да говори поради загубата на кръв, но прегърна Александър, целуна го и даде знак с глава да му подаде меч. И като му подаде, нанесе със собствената си ръка смъртоносен удар на Павзаний и веднага го уби. След като изпрати врага си, Филип бързо се съживи — повлия му присъствието на Александър и бързото отмъщение, и рече: „Чедо Александре! Писано ти е да станеш владетел на света. Помни баща си Филип и не се отказвай да ме наричаш свой родител. Защото това, дето ми бе отсъдено, вече се изпълни.“ Това рече и издъхна. Оплаквайки го, Александър рече: „Татко, царю на царете Филипе! Додето беше жив, никой не можа да изпита удоволствие, че се е отнесъл с пренебрежение към тебе... Как е възможно да погине от рана един владетел на света? Циклопът^[30] Павзаний те изпрати при боговете преди определеното време, за което получи веднага справедлива отплата.“ Оплака с тия думи баща си, изгради му скъп гроб и положи тялото му, а върху гроба издигна храм. И Олимпиада беше разстроена от това, дето се случи, и македонците бяха объркани, но присъствието на Александър им беше утеша.

25. И когато след известно време дойдоха на себе си, Александър се качи на бащината си статуя и ето какъв извика със силен глас: „Чеда на Пела, амфиктиони^[31], тесалийци, лакедемонци и вие, останали елински племена! Елате при мене и ми се поверете. Нека се вдигнем на поход срещу варварите.“ След тия думи разпрати поръка до всички. И в Македония започнаха да пристигат младежи доброволци, призовани

като от божи глас. Александър отвори бащината оръжейна и раздаде на младежите пълно въоръжение. Събра и Филиповите съратници, които бяха вече старци, но те му казаха: „Остаряхме в служба на баща ти и вече не е останала сила в телата ни. Затова отказваме да вземем участие в твоя поход.“ Александър рече: „Държа да ви поведа, независимо че сте стари или по-скоро затова. Тъй като старостта е много по-силна от младостта. В млада възраст се уп ovarame на телесната сила и често се отклоняваме в неразумна посока... Додето старецът по-напред обмисля и тогава се впуска в действие и по този начин с разум преодолява опасността. Затова вие ще дойдете с мене не за да воювате с враговете, а за да дадете сила на младите да се бият умело и храбро. Така ползата ще бъде взаимна... Вие ще помагате с опита и ума си и няма да забравяте, че победата в полза на държавата е равна на вашето спасение. В случай че младите бъдат победени, враговете ще се нахвърлят и върху тия, чиято възраст ги е направила слаби. А в случай че победят, победата ще бъде свързана с разума на тия, които са давали съвет.“ Тия думи на Александър убедиха да го последват дори най-престарелите.

26. Като събра по-ранната войска на Филип, направи преброяване и намери, че македонската и съюзническата пехота наброява 72 000, македонската конница — 2000, траките, пефлагонците и скитите, които му служеха за лековъоръжени — 800. И като прибави към тях и тия, които се събраха, получиха се 77 000 плюс 4600. Въоръжи ги заедно с войниците, които имаше от баща си, като взе за тази цел от македонската хазна 70 златни таланта пари. Построи триери и либурнски съдове^[32] и се отправи от Македония през река Термодонт^[33] към намиращата се на север Тракия, която естествено се беше подчинила на Македония поради силата на баща му Филип. И като получи оттам наемни войници и 500 сребърни таланта, отправи се за Ликаония^[34]. Като принесе жертва заедно с тамошните управители, отправи се към Сицилия. Покори тия, които отказаха да му се подчинят, и се прехвърли в земите на Италия. Римските консули пратиха по консул Марк Емилий венеца на Зевс Капитолийски, сплетен от бисери, и му казаха: „Александре, ще те даряваме ежегодно със златен венец на стойност 100 литри^[35].“ Той прие тяхното

подчинение и обеща дати направи велики. Получи още 1000 войника и 400 таланта. Казаха, че щели да му дадат и повече войници, ако не водели война с Карthagен.^[36]

30. Потегли оттам, прекоси морето и пристигна в Африка. Управителите на африканците го посрещнаха и замолиха да накара римляните да отстъпят от града им. Александър порица тяхната немощ и им рече: „Или надвийте, или плащайте данък на тия, които ви надвият.“

И като натоварва по-голямата част от войската на корабите, нареджа да отплува и да го чака на остров Фарос. А той заедно с малко войници прехвърли цяла Либия и пристигна в земята на Амон. Лично приветствува бога и му принесе жертва, понеже си спомни думите на майка си, че е роден от Амон. И рече в молитвата си: „Татко, отговори ми с прорицание дали истината говори моята майка, че ме е родила от тебе.“ И като каза това, тръгна си още същия ден. Но когато заспа, видя в съня си Амон да се прегръща с майка му Олимпиада. Вдигна се от съня и понеже повярва в действителната мощ на Амон, нареди да изградят светилище и го освети с надпис: „На своя баща бог Амон посвещава Александър“. Поиска още да му прорицае къде да основе град на своето име, та да остане вовеки веков. И видя на сън самия бог, който му каза: „Царю, говоря ти аз, Феб Овчерогият. Ако си решил да бъдеш млад вовеки веков, основи град многославен на острова на Протей^[37], бранен от подземния цар Плутон, който върти света с петовърхия си оsten.“ Като получи този отговор, Александър затърси този остров на Протей и заразпитва кой е богът, който го закриля. Принесе жертва на баща си Амон, продължи нататък и даде почивка на войската в едно либийско село.

31. И додето се разхождаше, видя в една падина да пасе огромен елен. Повика един стрелец и му рече да се прицели в животното. Но той трепна, като опъна лъка, и стрелата мина покрай животното, без да го улучи. Александър рече: „Човече, напразно беше.“ Затова по възгласа на Александър нарекоха това място Паратоний^[38].

И като се отправи оттам, стигна в Тафозирис и научи от местните хора, че това е светият гроб на Озирис^[39]. Принесе жертва и продължи нататък. Като пристигна в тая земя, видя огромно селище, което се простираше без край и обхващаше 16 села. Те бяха: Стейрамфейс, Фаненти, Еудем, Акамес, Еупюор, Ракотида, Хегиоса, Хюпонес, Крамбентай, Крапатейс и Люидиас, Пасес, Тересис, Нефеле, Менюйа, Пелас. Най-голямото се казваше Ракотида. Беше главното. Дванадесет реки текаха между шестнадесетте села и всички се вливаха в морето... Бяха засипани и така се явиха улиците и булевардите на града. Оставиха само две, които продължиха да се вливат в морето. Засипаха реката на Ракотида, сега булеварда на великия Сарапис, канала на пазарната улица, голямата река Ксулер, сега Аспендия, канала при храма на Тихе, голямата река Копроник, голямата река Неферотес, където сега се намират гробищата и храмът на неферотската Изida, най-древният в Александрия, най-голямата от всички реки Аргей, дето се намира Аргейона... канала при Каноповата река, която се влива при Зефириона. От Пандизия до Херакловото устие очерта Александър дължината на града, а ширината от Мендезий до малкия Хермуполис. Но го наричат не Хермуполис, а Хормуполис, тъй като и на тръгване, и на идване в Египет там се пуска и вдига котва^[40]. Затова в земята на Александрия беше включено и това място.

Посъветваха цар Александър Клеоменес^[41] от Навкратида и Дейнократес от Родос да не се основава град на толкова обширна площ. Нямало да може да го изпълни с хора. Ако пък го изпълни, търговците нямало да могат да им доставят нужните припаси. При тия му огромни размери жителите щели да враждуват помежду си. В малките градове имало повече съгласие за всичко, относящо се до общия интерес. Толкова много хора в толкова голям град няма да могат да се познават.

Александър отстъпи и нареди на строителите да изградят града, в каквите размери решат. Те очертаха дължината от селището Драконт, намиращо се на ивицата земя на Тафозирис, до река Агатодаймон, която тече към Канобското устие, а ширината от Мендезий до Еврилох и Мелантий. Главните надзорници на селата бяха тогава Еврилох и Мелантий, откъдето останаха имената на улиците и кварталите. Александър нареди на жителите на разстояние тридесет мили да се преселят в града, като им дари жилища и ги нарече Александрийци.

Александър покани и други строители за града, между които бяха олинтиецът Кратер и либиецът Херон^[42]. Той имаше брат на име Хипоном, който посъветва Александър, преди да постави основите на града, да прокара канали, които да изтичат в морето. Той се съгласи и нареди да прокарат. Такова нещо има само в Александрия и тръбите се наричат хипономи, защото Хипоном се казваше либиецът, който предложи да ги направят.

Няма друг град по-голям от Александрия. Защото всички бяха описани и измерени. Най-големият град в Сирия е Антиохия — дълъг е осем стадия^[43] и седемдесет и две стъпки. А африканският град Карthagен — шестнадесет стадия и осемдесет и осем стъпки. Варварският град Вавилон — дванадесет стадия и двеста и седем стъпки, Рим — четиринадесет стадия и двадесет стъпки. Александрия е дълга шестнадесет стадия и триста деветдесет и пет стъпки.

32. Когато Александър пристигна в тая земя, видя реките, каналите и свързаните едно с друго селища. И видя от сушата един остров в морето и попита как му е името. Местните хора рекоха: „Фарос. Там обитава Протей и има паметник на Протей на висок хълм, който почитаме.“ Отведоха го на мястото, което сега се нарича Хероон, и му показваха погребалната урна. Принесе жертва на героя Протей и понеже видя, че паметникът се е порутил от времето, нареди веднага да го оправят. — Тогава нареди да очертаят града в периметър. Хвърлиха пшенично брашно и го очертаха. Долетя ято всякакви птици, изкъльваха брашното и отлетяха. Разтревожи се Александър, прати за гадатели и им разказа какво се случи. Те отговориха: „Градът, който нареди да изградят, ще изхранва целия свят, а хората, родени в него, ще идат навсякъде, защото птиците обикалят целия свят.“

Започнаха изграждането на Александрия от Месопедий и това място получи названието Началото, тъй като оттам започнаха изграждането на града. И колкото пъти отиваха там, излизаше огромна змия и плашеше работниците. И те прекъсваха работа, щом излезеше. Предадоха това на Александър и той нареди, където и да се яви на следния ден, да я хванат. Те задебнаха, а тя се появи на мястото, което днес се нарича Стоа. Нападнаха я, успяха да я хванат и я убиха. Александър нареди да издигнат на това място светилище и да я

погребат в него. И нареди още да поставят венци наоколо в памет на добрия дух, който се яви.

И нареди никъде другаде да не изхвърлят изкопаната от основите пръст освен на едно място. Образува се висок хълм, който стои и до днес и се нарича Коприя. Като положи основите на по-голямата част от града, разчертава го и обозначи отделните части с петте букви А, В, Г, Δ, Ε. Буквата А означаваше Александър, В — цар (*bāsiléu*), Г — по род (*génos*), Δ — син на Зевс (*Diósus*), ЕС — основа град достопаметен (*éctis*).

Когато издигаха Хероона... ненадейно плъпна множество змии, полазиха и се вмъкнаха във вече изградените четири къщи. Александър, който още беше там, положи основите на града и на самия Хероон на 25 Тюби^[44]. Та затова вратарите почитат тия змии като добри духове, които влизат в къщата. Те не са отровни и дори прогонват отровните змии. И също принасят жертва на змиеродния герой. В тоя ден увенчават също добичетата и им дават почивка, задето са им помагали и са мъкнели заедно с тях при изграждането на града. Александър нареди да раздадат дажба жито на пазачите на тия къщи. А те взеха, смелиха го, приготвиха булгур и раздадоха на жителите. Отдено и до днес у александрийците се пази тоя обичай да увенчават добичетата на 25 Тюби, да принасят жертва на добрия духове, които вардят къщите, и да раздават булгур.

33. Върху пет високи хълма Александър откри светилище с колони в чест на Хелиос. Потърси и храма на Сарapis според това, което се казваше в прорицанието, дадено му от Амон, най-мощния от всички богове... Затърси Александър бога, който вижда всичко, и издигна срещу светилището олтар, огромен и великолепен, който днес се нарича олтарът на Александър. Извърши великолепна жертва на него и рече в молитвата си: „Който и да си ти, боже, който се грижиш за бъдещето на тоя град, отправил поглед към безкрайния свят, приеми жертвата и бъди ми помощник във войните.“ След тия думи постави жертвата на олтара. Неочаквано долетя огромен орел, грабна вътрешностите на жертвата, понесе се във въздуха и ги пусна на някакъв друг жертвеник. Отидоха съгледвачи и известиха мястото на цар Александър. Той пристигна бързо и видя, че вътрешностите лежат

на жертвеник, и видя храм, издигнат в древно време, а вътре статуя, седнала, която смъртен човек не е способен да опише, и до нея огромна статуя на изправена млада жена. Запита тамошните жители кой е този бог. Казаха, че не знаят, но че според предаденото им от предците светилището било на Зевс и на Хера. Видя там и обелиските, които и досега лежат в Сарапейона. Тогава те се издигаха вън от досегашните очертания на храма и върху тях бяха изчукани йероглифни писмена. Александър запита чии са обелиските. Те рекоха: „На цар Сесонхосис^[45], владетел на света.“ Ето какво казваше йероглифният надпис: „Царят на Египет Сесонхосис, владетел на света, издигна на бог Сарapis, който се явява на хората.“ Тогава Александър погледна към бога и рече: „Велики Сарapis! Ако ти си богът на света, открий ми се.“ И му се яви на сън великият бог и му рече: „Забрави ли, Александре, какво рече, додето принасяше жертвата. Не каза ли «който и да си ти, боже, който се грижиш за бъдещето на тоя град, отправил поглед към безкрайния свят, приеми жертвата и бъди ми помощник във войните»? И ненадейно не долетя ли орел, не грабна ли вътрешностите и не ги ли тури на жертвеника? Не можа ли да разбереш по това, че аз съм богът, който се грижи за всичко.“ Тогава Александър се обърна към бога в съня си и го попита: „Вести ми ще оцелее ли тия град, който основах и нарекох на името си Александрия, и няма ли да отстъпи моето име пред името на друг цар.“ И вижда богът го улавя за ръка, отвежда го на висока планина и казва: „Можеш ли, Александре, да преместиш тая планина на друго място?“ Помисли и каза: „Не мога, господи.“ Богът рече: „Тъй и твоето име не ще отстъпи пред името на друг цар. Но ще пребъде с блага Александрия и ще надмине градовете по-древни от нея.“ Александър рече: „Господи, открий ми и това — кога и как ще напусна живота.“ А богът рече: „Безскръбно, красиво и ценно е смъртният да не знае кога ще достигне границата на живота. Когато не знаят какво им предстои, смъртните не предполагат, че тъй разнообразният живот има край. Затова и за тебе най-добре би било да не искаш да знаеш предварително своето бъдеще. Но щом питаш и желаеш да научиш, може. Ето накратко какво ти предстои... Много хора навсякъде и по всяка начин ще те приветствуват като бог. И след смъртта си ще бъдеш обожествен и ще получиш дарове от царе. И вечно ще живееш в

той град, и приживе, и след смъртта, и градът, който основа, ще ти бъде гроб^[46]...“

Като прорица това, богът си отиде. Александър се вдигна от съня, спомни си казаното и разбра, че това е великият бог на вселената Сарapis. Нареди да издигнат огромен олтар и да донесат жертви, достойни за бога, и като ги заколят, да ги положат на олтара. Нареди също да натрупат много тамян и различни благовония и уреди угощение за всички.

Нареди на скулптора Парменион да направи изображение и да издигне храм, също като в онова място от „Илиада“, дето е казал прочутият Омир:

*„Каза и кимна тогава със своите вежди възчерни
и от главата безсмъртна на Зевса божествени
къдри
в миг се развяха; гигантският стръмен Олимп се
разтърси.“^[47]*

Тогава Пармениск издигна т.н. Сарапейон на Пармениск. Та така протече изграждането на града.

34. Александър вдигна войската и бързо потегли навътре в Египет, като прати либурнските съдове да го чакат в Триполис. Труден беше пътят и войската изпита мъка. Във всеки град го посрещаха пророците, като носеха изображенията на божовете си и го наричаха новия Сесонхосис, владетел на света. Като пристигна в Мемфис^[48], тронясаха го в тронната зала на храма на египетския Хефест и го облякоха като египетски цар.

Александър видя в Мемфис свещена статуя от чер камък, която носеше следния надпис на основата си: „Побягналият цар ще дойде отново в Египет и ще бъде не стар, а млад, и ще подчини нашите врагове персите.“ Запита чия е тая статуя. Пророците рекоха: „Това е статуята на последния наш цар Нектанеб. Когато персите дойдоха да завоюват Египет, той се възползува от своята дарба на маг и видя, че

египетските богове водят чуждата войска срещу Египет и като разбра тяхното предателство, избяга. Ние го търсихме и попитахме боговете къде е нашият цар. Богът от светилището на Синопий ни прорица, че царят, който избяга, ще се върне отново в Египет, но не стар, а млад, и ще подчини нашите врагове персите.

Като чу това, Александър скочи при статуята, обгърна я и каза: «Моят баща е това и аз съм негов син. Истина е това, което предава прорицанието. Но чудно ми е как са успели да победят варварите, като имате такива непревземаеми стени, които като че ли не са правени от човешка ръка. Наоколо протичат реки, които бранят града ви. И пътищата са тесни, извити и трудни, не е лесно да мине голяма войска. И аз, който дойдох с малко воиници, усетих умора от лошия път. Но това трябва да се обясни с божието провидение — вие, които имате плодоносна земя и плодотворна река, да бъдете подчинени на варварите, които са лишени от всичко това. Ако ведно с всички тия дарове разполагахте и с царска мощ, варварите нямаше да имат нищо и щяха да измрат. Затова те имат военна сила, а вие, които умеете да обработвате земята, робувате на тия, които не умеят, и по този начин те взимат от вас това, което им липсва.»

След тия думи поиска на него да дадат данъците, които бяха приготвили за Дарий, и рече следното: «Дайте ми данъците не за да ги внеса в собствената си каса, а за да ги употребя за вашия град Александрия, който е в Египет и който ще стане столица на целия свят.» Това рече, а египтяните му дадоха от сърце много пари и го изпратиха с много почести през Пелузий.«

35. Вдигна войската и се отправи към Сирия. Подчини околните градове и като събра от там 1000 мъже броненосци, достигна до Тир^[49]. Противопоставиха му се гражданите на Тир и не му позволиха да премине през града, като се основаха на следното прорицание, дадено им в старо време: „Когато цар премине през вас, ще се сравни със земята градът ви.“ Затова се вдигнаха да му попречат да не влезе. Обградиха с вал целия град и излязоха срещу него. Завърза се голяма битка и много македонци паднаха. Войската изпита затруднение и Александър се върна назад. Като се оправи, затърси начин да опустоши Тир. И видя насын човек, който му каза: „Александре, да не

решиш да идеш в Тир вестител сам на себе си.“ Вдигна се от съня и прати в Тир пратеници с писмо със следното съдържание: „Царят на македонците Александър, син на Амон и дете на цар Филип, велик цар на Европа, Азия и Либия, казва на жителите на Тир, които скоро няма да съществуват... Исках да вляза при вас с мир и добра воля. Щом като вие, гражданите на Тир, първи ми се противопоставихте не на начинанията, а на пътя ми, чрез вас ще бъде показано на останалите народи каква сила ще изправят македонците срещу вашето безразсъдство. Ще бъде спазено и даденото ви прорицание. Защото ще премина през града ви и той ще погине. Приемете поздрава ми и в случай че постъпите разумно, и ако сте решили гибелта си.“

Като прочетоха писмото на царя, техните старейшини веднага наредиха посланиците да бъдат подложени на бичуване. И попитаха: „Кой измежду вас е Александър?“ След като казаха, че никой помежду им не е Александър, побиха ги на кол.

Александър научи това и затърси как да овладее Тир... И видя в съня си Сатир, един от слугите на Дионис, който му подаде сирене, а той го взе и го стъпка с крака. Като се вдигна, разказа съня на един сънегадател. Той рече: „Ще подчиниш Тир, щом като Сатир ти е дал сирене^[50] и ти си го стъпкал с крака.“ Така разгада съня сънегадателят, а след няколко дена Александър тръгна на бой заедно стри съседни села и като се биха храбро под водачеството му, отвориха портите. И като избиха защитниците, опустошиха целия Тир и го сравниха със земята, та и до ден-днешен се казва „беда като в Тир“. Трите села, които се биха храбро заедно с него, свърза в границите на един град и му даде името Триполис.

36. Постави за управител на Тир своя сатрап във Финикия, вдигна се и премина през цяла Сирия. И го пресрещнаха пратеници на Дарий, които донесоха писмо, кожен бич, кълбо и сандъче, пълно със злато. Александър разгърна писмото и прочете следното: „Царят на царете и божи роднина, който е възседнал до бог Митра и изгрява ведно със слънцето, и сам е бог, аз, Дарий, заповядвам и нареждам на тебе, моя слуга Александър. Да се върнеш назад при родителите си, които са мои роби, и да седнеш в ската на майка си Олимпиада. За твоята възраст подхожда да имаш бавачка и да си учиш уроците.

Затова ти пращам бич, кълбо и злато, за да си вземеш, което пожелаеш. Бичът иска да ти каже, че още имаш нужда да се учиш. Топката — да играеш с връстниците си, а не тъй надменно да уговаряш толкова младежи и да ги мъкнеш със себе си като главатар на банда разбойници и да объркваш градовете. Дори да се съберат наедно мъже от целия свят, пак не ще бъде възможно да се унищожи огромната войска на персите. С толкова войници разполагам, колкото пясък човек не би могъл да изброя, и с толкова злато и сребро, че да се покрие цялата земя. Затова ти пращам и това ковчеже, пълно със злато, та ако нямаш средства да тръгнеш назад, да дадеш и да помогнеш на твоите другари разбойници, та да могат да се завърнат в своята родина. Ако не се подчиниш на заповедите ми, ще пратя хора срещу тебе, които да те заловят. Не ти върви чак дотам, че да се изпълзнеш от моите войници. И като те хванат, няма да те пратя на училище като дете на Филип, ами ще бъдеш набит на кол като отстъпник и главатар на разбойници.“

37. След като Александър прочете това, всички изпитаха страх. А той усети страха им и рече: „Македонци, защо се объркахте от думите на Дарий? Сякаш писмото му казва истината. С това, дето е написал, той само се перчи. Иначе то няма нищо общо с истината. Когато не се надяват на мощта на тялото си, и някои кучета лаят високо, сякаш могат с лаенето да извадят на показ своята сила. Подобен е и Дарий. Понеже е слаб на дело, иска в писмото да се покаже силен, както и кучетата в лаенето. Но да приемем, че написаното е истина. Тогава то ни осветлява и ни помага да видим срещу кого ни предстои да се сражаваме храбро. Не да бъдем изненадани и победени, а да се бием смело и да се увенчаем с победа.“

След тия думи нареди да вържат отзад ръцете на Дариеvите писмоносци, да ги отведат и да ги набият на кол. А те се уплашиха и казаха: „Какво зло ти сторихме, Александре, та нареждаш да ни убият така жестоко?“ Александър рече: „Укорявайте вашия цар, не мене. Дарий ви прати с това писмо не като при цар, а като при главатар на разбойници. Затова ви убивам, все едно, че сте дошли при жесток човек, а не при цар.“ Те рекоха: „Дарий ти е написал това, понеже не знае. Но ние виждаме с каква войска разполагаш и разбираме, че си

велик и умен цар. Затова, като син на цар Филип, подари ни живота.“ Александър рече: „Ще ви освободя не защото се уплашихте от наказанието и се молите, а защото не съм имал намерение да ви убивам. Исках да ви покажа каква е разликата между един елински цар и един варварски тиран. Не очаквайте да ви сторя никакво зло, тъй като цар никога не убива вестители.“

След тия думи ги покани на угощение, възлегна с тях и се отдаде на веселие. Някои от писмоносците решиха да кажат на Александър как да хване Дарий със засада, без да прави война. А той рече: „Не ми казвайте нищо. Ако не се връщахте при Дарий, щях да ви изслушам. Но понеже си отивате, не искам да науча, за да не ви наклевети пред Дарий някой от вас за думите ви и за да не стана виновник за наказанието ви, след като съм ви освободил от наказание.“ След тия думи неговите сатрапи и писмоносците на Дарий изразиха почитта си.

38. На следния ден Александър написа писмо на Дарий и го прочете на своите сатрапи тайно от Дариевите писмоносци. „Цар Александър, син на Филип и на Олимпиада, поздравява великия цар на персите Дарий, царя на царете и потомък на божовете, който възсяда заедно с най-великия бог слънцето и изгрява ведно с него. Позорно е за един толкова могъщ цар, какъвто е царят на персите Дарий и който се уповава на такава сила, освен това възсядащ заедно с божовете, да попадне в долно робство у никакъв си човек Александър. Когато божите наименования минат върху човека, дават му не велика сила и разум, а му създават по-скоро негодувание, че божието име се поселява в тленно тяло. Тъй че разобличен си вече. Нищо не можеш, а само се кичиш с божите имена и опитваш да смъкнеш на земята за себе си тяхната сила. Аз обаче тръгвам на война срещу тебе не като срещу бог, а като смъртен срещу смъртен, а провидението горе ще реши изхода. Защо ми пишеш, че притежаваш толкова много злато и сребро? За да знаем и да се бием още по-храбро и за да стане наше твоето. Когато те победя, ще се прославя и ще бъда наречен велик цар и у варварите, и у елините, задето съм унищожил могъщия цар на персите Дарий. Ако пък ти ме победиш, няма да си сторил кой знае какво. Ще си победил разбойник, както ми писа, че съм, а аз ще съм победил цар Дарий. Изпратил си ми бич, топка и ковчеже със злато. Пратил си ги да ми се

надсмееш, но аз ги приех като добри знамения. И взех бича, за да поразя варварите с моите копия и щитове и за да ги отведе ръката ми в робство. А с кълбото ми даде знак, че ще завладея света, защото светът е кръгъл и кълбовиден. Ковчежето със злато ми прати като важно предсказание. С него ми вести подчинението си. Защото ще ми плащаши данъци, когато те покоря.“

39. Това прочете Александър пред войската, запечата писмото и го предаде на Дариевите писмоносци. И им дари златото, което донесоха. А те приеха и напуснаха мъдрия и великодушен Александър. Той вдигна войската, покори цяла Сирия и се отправи към Азия. Дарий получи писмото и написа обезпокоен следното на своите сатрапи: „Цар Дарий поздравява своите сатрапи отвъд планината Тавър^[51]. Съобщават ми, че Александър, синът на Филип, е полудял, преминал е в Азия и опустошава моята земя. Затова заловете го и ми го доведете, без да му причинявате телесен ущърб. Аз сам ще му смъкна порфирата, ще го нашибам и ще го върна в неговата родина Македония при майка му Олимпиада, като му дам ашици и кастанети, с които си играят македонските деца. Ще изпроводя с него и един персиец педагог, учител по благоразумие, с един бич, който няма да му позволи да се чувствува мъж, преди да е станал мъж. Потопете на дъното на морето триерите, които е докарал, заедно с екипажа. Войниците, които го следват в престъпния му път, пратете да живеят в Червено море. Конете и обоза задръжте при вас и ги раздайте на приятели.“

В отговор сатрапите на ония места написаха и му пратиха следното: „Хидаспес и Спинтер поздравяват бог Дарий. Чудим се как не си узнал досега каква маса народ нахлу в земята ни. Пращаме ти окованни в железни пранги петима измежду тия, който хванахме да ходят насам, за да ги разпиташ по-напред ти. Добре ще сториш да дойдеш бързо с много голяма войска.“

Като получи и прочете писмото, Дарий им писа: „Царят на царете, великият бог Дарий, поздравява Хидаспес и Спинтер и другите свои сатрапи. Ако напуснете земята си, не се надявайте на мене. Покажете ми го унищожен или заловен — това ще бъде доказателство за вашата смелост. Какъв е тоя звяр, дето изскочи и ви уплаши? Вие, дето можехте да угасите светкавица, не понасяте гърменето на един

страхливец. Така ли? Какво можете да кажете? Че някой е умрял по време на бой или е получил рана, или е попаднал в плен? Какви мерки да взема спрямо вас, след като посрамихте моето царство и отстъпихте пред един разбойник?“

40. Като научи, че Александър е наблизо, Дарий се установи на стан край река Пинар^[52], написа следното писмо и го прати на Александър: „Аз, царят на царете и великият бог Дарий, господар на сто и двадесет народа, нареждам това на Александър. Изглежда, единствено за тебе на тая земя е неизвестно името Дарий, когото почитат и божовете, като не ми отказват да възсядам заедно с тях, и дръзна да прекосиш морето, и не ти стига, че без мое позволение и знание царуваш над Македония, ами на това отгоре, щом намериш земя без господар, прогласяваш се за цар. Събираш подобни на тебе несcretници и воюваш с елинските градове, които нямат никакъв военен опит и се боят да приемат подчинението на господар и които за мене са бреме, и като съм ги отхвърлил от себе си, не търся да им вземам данък. Вярва ли, че съм такъв, какъвто предполагаш? И недей да се перчиш, че държиш местата, които си превзел. Лоша сметка си направил. Затова най-напред трябва да поправиш безразсъдството си и да дойдеш при мене, твоя господар, като слуга и да престанеш да събираш все повече и повече разбойници и майцеубийци. Поне до този момент аз съм се отнасял милостиво към хората, тъй както подобава на един бог. Но понеже достигна дотам, че и писмо очакваш от Дарий, пиша ти да дойдеш и да се поклониш на бог Дарий. И ако се заемеш с някое ново безразсъдство, ще те накажа с нечувана смърт и още пострашно ще си изпатят твоите другари-разбойници, ако не ти наложат да постъпиш благоразумно. Кълна се в Зевс, великия отец, ще ти простя това, което си сторил.“

41. Александър прочете писмото и не се уплаши от надутите слова. Напротив, те го наостриха и той се отправи на война през Арабия. Като видяха, че е повел срещу тях войската си, Дарий и хората му решиха да го надвият с бойните колесници, които имат ножове на осите. Успяха да заемат по-високото място и построиха насреща

колесниците и целия боен ред. Александър не допусна да се врежат навътре във фалангата, нито да я разкъсат с конница, нито да ги върнат назад. Повечето колесници бяха унищожени, тъй като колесничарите получаваха удари отвсякъде, а друга част бяха разпръснати. Александър се отправи срещу останалата войска и насочи десния фланг, дето беше нареден, срещу левия на персите. И като яхна коня, нареди свирачите да нададат сигнала за нападение. И заедно с тръбачите нададоха вик и войските и се вдигна голямо сражение^[53]. Биха се дълго и напрегнато, нападаха с остри флангове, сипеха се копия и се местиаха от място на място. Побеждаваха ту едни, ту други и се разделяха. Войската на Александър отблъсна Дариевата и разкъса с натиска си редиците. И понеже бяха много, объркаха се и падаха един върху друг. Получаваха рани и от врагове, и от свои. Нищо не можеше да се различи в общата маса проснати на земята коне и трупове на убити хора. И в облака прах беше невъзможно да се отграничи стрелецът персиец от пешака македонец или конник. Не се виждаше нито небето, нито земята от кърви и трупове. Покъртен от събитието, и слънцето не издържа да гледа невероятното клане и потъна в облак. Персите отстъпиха силно назад и се обърнаха в бягство. Сред тях беше Аминтас, син на Антиох, по-рано македонец, който беше дезертирали при Дарий. На персите помогна и часът, защото вече се мръкваше. Дарий се уплаши, че колесницата му се съзира отдалече, и подпомогнат от нощта, свърна в една теснина, оставил я, скочи на кон и побягна. Александър беше решил на всяка цена да го залови и хукна да го преследва, ако ще и на другия край на света. Гони го шестдесет стадия, залови колесницата, лъка, майката, жената и децата на Дарий, а него самия го спаси нощта и още това, че разполагаше с все нови и нови коне, които подменяше на известно разстояние.

Македонците настъпиха и плениха лагера на персите. И понеже беше среднощ, разположиха се да стануват върху мъртвите. Като плени Дариевата палатка, Александър се установи в нея.

Въпреки че надви противника и провидението го почете с такава победа, той не стори нищо надменно. Нареди да погребат благородните перси, които се биха и погинаха храбро. Майката, жената и децата на Дарий отведе със себе си, като ги огради с почит. Постъпи по същия начин и с останалите пленници — ободри ги и им върна духа. Броят на падналите македонци пешаци беше 550, а на конниците

— 160. От варварите загинаха 120 000. Беше вдигната плячка на стойност 4000 златни таланта.

42. След като избяга и се спаси, Дарий започна да събира срещу Александър войска по-многобройна, отколкото преди това. И написа до всички подчинени народи да се явят при него с голяма военна сила. Един съгледвач на Александър научи, че Дарий събира войски при Ефрат и че станът му е там и написа на Александър. Като научи, той написа следното на своя управител Скамандър: „Цар Александър поздравява своя управител Скамандър. Бързо да дойдеш при мене заедно с пехотата и цялата войска, която командуваш, понеже казват, че варварите не са далече.“

А сам той вдигна войската, която беше с него, и се отправи към Ахея^[54], подчини там много градове и като събра оттам. 170 000 войска, прехвърли планината Тавър, заби в земята огромно копие и рече: „Ако някой як елински, варварски или друг цар вдигне това копие, ще бъде лош знак за него, тъй като държавата му ще бъде разрушена из основи.“

Тогава пристигна в град Пиерия^[55] в Бебрикия, където имаше храм със статуя на Орфей^[56], а около нея стояха скулптурните изображения на пиерийските музи и на животни, наобиколили певеца. Когато Александър отправи поглед към статуята на Орфей, тя цялата се обля в пот. Запита какво означава този знак и гадателят Мелампус^[57] му каза: „Цар Александре, предстои ти с пот и с мъка да се потрудиш над подчинението на варварските народи и гръцките градове и да минеш през земи, дето живеят зверове, както Орфей успяваше да уговори елините с песен и с лира и да накара варварите да се влюбят и да укроти със сладкото си слово зверовете.“ Като чу това, Александър почете щедро гадателя.

Пристигна във Фригия^[58] и като влезе в самия град Илион^[59], принесе жертва на Хектор, на Ахил и на останалите герои... И като видя, че река Скамандър, дето прескочил Ахил, няма и пет лакътя и че направеният от седем волски кожи щит на Аякс не е нито особено голям, нито тъй невероятен, както го описва Омир, рече: „Блажени сте вие, че сте случили такъв глашатай като Омир. Велики сте в поемите му, но по това, което се вижда, не сте заслужили написаното от него.“

Приближи един поет и му рече: „Цар Александре, ще напиша за тебе нещо още по-добро.“ А Александър отвърна: „Предпочитам да бъда Терсит у Омир, отколкото Ахил у тебе.“

43. Оттам отиде в Пила и като събра македонската войска с тия, които плени в битката с Дарий, отправи се към Абдера^[60]. Но жителите заключиха портите на своя град. Разгневен, Александър нареди на своя военачалник да подпали града. Те пратиха пратеници и му казаха: „Заключихме града, не защото искаме да се противим на твоята сила, а от страх пред персийското царство, да не би Дарий да запази властта си и да унищожи града ни, задето сме те приели. Затова ела и отвори портите. Ние се подчиняваме на цар, който е по-силен от нас.“ Александър ги изслуша, усмихна се и каза на пратените от тях вестители: „Значи, се страхувате от цар Дарий да не би да запази властта си и да ви унищожи след време. Вървете, отворете града си и си гледайте работата, както му е редът. Няма да вляза във вашия град, докато не победя Дарий, от когото се боите. Чак тогава ще приема подчинението ви.“ Това рече на пратениците и продължи пътя си.

44. И след два дена пристигна в Беотия и в Олинт^[61], опустоши цялата земя на халкидците и покори съседните племена. И оттам пристигна в Евксинския point и подчини всички градове в околността. Започнаха да липсват припаси и храна на македонците и да ги грози гладна смърт. Тогава Александър измисли нещо невероятно изобретателно — изкла всички коне от конницата, накара да ги одерат и опекат и да утолят глада си. И те го сториха, принудени от глада, но някои започнаха да говорят: „Защо Александър реши да избие всичките коне? Ето за момента се заситихме, но без конете ще бъдем неприкрити по време на бой.“ Чу Александър какво говорят, влезе в стана и рече: „Войници, заклах конете, макар да ни са крайно нужни в битка, за да утолите глада си. За какво са ни конете, когато умират конниците ни. Когато едно зло се замени с по-малко, по-малка става и болката. Ние ще достигнем приятелска земя и лесно ще намерим други коне. Но ако загинете от глад вие, откъде да взема други македонци?“

45. С тия думи успокои войската и продължи нататък. Мина покрай други градове и пристигна в Локри^[62]. Войските прекараха там един ден и после достигна Акрагант^[63]. Влезе в храма на Аполон и поиска от жрицата да му вещае. Тя каза, че прорицалището не иска да му пророкува. Тогава Александър се разгневи и рече: „Щом не иска да пророкува, и аз ще вдигна триножника, както Херакъл вдигна гадателския триножник, подарен от царя на лидийците Крез^[64].“ И се чу глас от светилището: „Херакъл, Александре, направи това на бог като бог. А ти си смъртен и затова недей да се противиш на божествете. Нека делата ти стигнат до божествете.“ Когато гласът изчезна, жрицата на Феб рече: „Сам богът ти прорица, като те назова с по-силно име, защото извика от светая светих «Херакъл Александре». Предрича ти с това, че ще надминеш всички с делата ти и че ще бъдеш помнен вовеки веков.“

46. Когато Александър пристигна в Тива^[65] и поиска от тиванците да му дадат 4000 войника измежду най-добрите, те заключиха портите и не пратиха вестители, нито приеха неговите, ами въоръжиха войска, готова да тръгне срещу него. Пратиха 500 войника в пълно въоръжение да известят на Александър от крепостта — или да се бие с тях, или да си върви от града им. Той се усмихна и рече: „Смелчаци тиванци! Защо се затворихте в крепостта и оттам нареждате на тия, дето са вън, да се бият или да си вървят? Кълна се в Зевс, ще се бия, но не срещу град и срещу храбреци, които знаят да се бият, а срещу обикновени страхливци. И всички, дето сте се заключили в града, ще паднете под моето копие. Смелият мъж се сражава в открито поле, а да се заключваш, е женска работа.“

Това рече и нареди четирихиляндна конница да направи набег срещу крепостта и да обсипе със стрели защитниците. На други две хиляди нареди със секири и двуостри брадвички, с дълги куки и железни лостове да подкопаят основите и да срутят свързаните от лирата на Амфион и Зет^[66] камъни и да подпалят портите, и да заудрят силно стената със стенобойните овни, за да я разпукат. Тази машина, направена от дърво и желязо, е поставена на колела. Войниците я засилват отдалече и я бълскат в стената и от удара се разделят и най-

здраво скрепените камъни... Начело на други хиляда прашкари и копиеметци и той тръгна да руши Тива. Летяха наоколо камъни и стрели, върхове на копия и огън. И тиванците падаха от стената, удряни сякаш от божия ръка, спусната се от небето, а други напускаха самоволно, без да могат да окажат съпротива.

За три дни цяла Тива бе обгрната в пламък. Най-напред се разчути Кадмейската порта, дето воюваше Александър. През крайно тесния процеп той се вмъкна сам и веднага. И много тиванци се разбягаха пред него. Той улучи едни, други отстъпиха от страх. Нахлуха и през другите порти останалите войници, всички на брой 3000. Избиваха всички и стената вече се рушеше и падаше. Страшна е македонската армия, готова е на всичко, когато я ръководи Александър. И се обля с човешка кръв първооснованата крепост на Кадъм^[67] и теснината погълна телата на много тиванци. Радващо се Китерон^[68] на воплите на своите родни и се наслаждаваше на техните мъки. Не остана неразрушена къща и огън погълна целия град на тиванците. Не се умориха македонските ръце да секат и да топят оръжието в кръв. Погинаха безумните и безпомощни тиванци от ръката на Александър.

Тогава Исмениас, един тиванец, опитен в свиренето на флейта, мъдър и знаещ човек, като видя как Тива се руши и срива и как загива нейната младост, зарида за родината и реши да я защити с умението си на музикант. Взе своята флейта и се отправи към царя. Беше намислил да коленичи в краката му и да изпее жална и умолителна песен, предизвикваща съчувствие. Надяваше се да събуди милостта на Александър с умолението на флейтата и като изпълни една жалостива мелодия. Най-напред се обърна към царя с прощение. Протегна ръка и облян в сълзи, ето как започна:

„Александре, вече усетихме твоята богоравна мощ и те почитаме. Вдигни непобедимите си ръце от тиванците. Недей да забравяш и недей да постъпваш безчестно спрямо твоите близки и родни. Дионис, значен от Зевс и Семела, е роден в огън в Тива, Херакъл е син на Зевс и Алкмена. Те бяха защитници и мирни пазители на сигурността за всички хора. А те са твои предци, Александре, и ти трябва да подражаваш благодеянията им и както подобава на роден от богове, да не оставяш да погива Тива, която откърми Дионис и Херакъл, и да не сриваш града, мястото на чието основаване бе посочено от крава. Това ще донесе по-късно укори за

македонците. Не знаеш ли, Александре, че не си от Пела, а от Тива? Чрез моя глас те умолява цялата тиванска земя, създала твоите предци богове, Дионис Лией, предводителя на радостните танци, и Херакъл, справедливия защитник на хората. Стани подражател на твоите предци, които в почти всичко бяха достойни и благородни, остави гнева си и се обърни към благодеяние. Да постъпиш милостиво, е полесно, отколкото да накажеш...“^[69]

Така се помоли Исмениас и падна в краката на цар Александър. А той насочи поглед в него, изскърца със зъби и изпускатки гняв, ето какви думи му каза: „О, проклето кадмейско изчадие... като си знаел цялото ми родословие... не можа ли да известиш на тиванците — Александър е наш близък, нека не се отцепваме от нашия съгражданин и да му дадем управителство и да станем съюзници... След като не успяхте в сражението и военното ви дръзвновение бе посралено, тогава се променихте и се обърнахте към недостойни молби... Но аз ще изгоря Тива. И нареждам на тебе, прочутия флейтист, да застанеш пред обхванатите от пламък домове и да надуеш двойния глас на флейтата, додето погива Беотия.“ Така рече и нареди на войниците да сринат седмовратната крепост и града на тиванците...

И както по-рано крепостта бе изградена и издигната от мелодията на Амфироновата лира, така сега Исмениас съпровождаше нейното рушене. Та това, което бе съградено с музика, също бе срулено с музика.

Погинаха всички ведно с града. Останаха малцина, за които Александър прогласи, където и да идат, никой да не ги приема и да бъдат без родина. И оттам се отправи към други градове.

47. А тиванците, които оцеляха, пратиха човек да попита оракула в Делфи дали някога ще получат отново Тива. Аполон им предрече следното: „Хермес, Херакъл и ремъкоборият Полидевк^[70] ще се състезават за тебе и пак ще те вдигнат, Тиво.“ След това прорицание зачакаха да видят какво ще се случи.

Александър пристигна в Коринт и завари, че там се провеждат Истмийските игри^[71]. Коринтците го поканиха да ръководи състезанието. Той се съгласи и седна. Влязоха състезателите, той увенча победителите и раздаде награди на отличилите се. А един атлет,

изключителен мъж, тиванец по род, на име Клитомах се беше записал за три състезания — за борбата, за панкратия и за бокса. Показа по време на борбата какви ли не хватки на стадиона, срази противниците си и получи похвалата на Александър. Когато отиде при него да получи венеца за борбата, царят му рече: „Ако победиш и в другите две състезания, в които си се записал, ще те увенчая с три венеца и ще изпълня едно твоето желание.“ Той победи и в бокса, и в панкратия, и още веднъж в борбата и отиде при Александър да получи трите обещани венеца. Когато вестителят го запита как се казва и от кой град е, за да обяви за него, той рече: „Наричам се Клитомах, но нямам родина.“ А царят рече: „Благородни момко, как можеш да си такъв прочут атлет и да победиш на един стадион и в трите дисциплини, в борба, в бокс и панкратий, и да си увенчан от мене с венци от дива маслина, а да нямаш родина?“ Клитомах рече: „Имах, преди да се въззари Александър. Но когато той стана цар, загубих отечеството си.“ Александър разбра какво иска да каже и какво ще пожелае и рече: „Нека отново да бъде изградена Тива в чест на трите божества Хермес, Херакъл и Полидевък, за да се изпълни като дар от мене твоето желание.“ И тъй се създаде предсказаното от Аполон...

---

[1] *Нектанеб* е гръцки вариант на египетското име Нахтархаби. Става дума за египетския фараон от дванадесетата династия Нахтархаби II. По време на царуването му Египет бил нападнат и поробен от персийския цар Артаксеркс III (358–333 г. пр.н.е.) Именно това събитие е отразено неточно в романа. В действителност Нектанеб избягал не в Македония, а в Етиопия. ↑

[2] Богът на *Ливия* (античното название на Африка) Амон е древното египетско божество Амон Ра, чийто култ още в IV век пр.н.е. силно се разпространява в Елада, като се смесва с култа на Зевс. ↑

[3] *Пелузий* е египетско морско укрепление срещу нападение от Азия, разположено на най-източния канал на Нил. Нектанеб не би могъл да тръгне оттам, тъй като тогава то било в ръцете на персите. ↑

[4] *Синопий* е епитет на Сарапис, оформлен по името на един хълм край Мемфис, дето се намирало светилището и прорицалището, за което става дума. *Сарапис* е синкретично елино-египетско божество, въведено в Египет от Птолемей I Сотер. Отначало подземен бог с чертите на Плутон, то обединява постепенно в себе си Амон, Зевс,

Посейдон, Дионис, бога на реката Нил и Асклепий и получава своеобразна пантеистична окраска. Неговият храм, т.нар. Сарапейон се намирал в централния квартал на Александрия. ↑

[5] *Деканит* е са тридесет и шестте регенти на зодиакалния кръг, като всеки владее върху една трета от знака. ↑

[6] *Хороскопът* според астрологическата система е звездата, която изгрява при раждането на детето. ↑

[7] Една по-късна версия развива това място — Нектанеб изстисква сок от тия треви, после прави от глина женска фигурка, на която написва името на Олимпиада, поставя я върху малко легло, запалва огън и полива фигурката със сока, като казва заклинание. Именно това докарва желания сън на Олимпиада. ↑

[8] *Змията* е символ на хтоническата мощ на бога-лечител Асклепий. В елинистическо време тя става символ и на такива синкретични божества като Сарapis и Амон. Може би разпространението на питомни змии в Македония лежи в основата на вярването, че бог Амон влязъл при Олимпиада в образа на змия. ↑

[9] *Херакъл* е митически герой, извършил цяла редица подвизи, за да изкупи омразата на Хера. Чрез един свой потомък Каан той е далечен прадядо на македонците. От епохата на класиката той се счита за покровител на спорта и символ за спортно съвършенство, с което трябва да се обясни и титлата „новия Херакъл“, развита се в римско време. Както личи от много места в романа, Александър се стреми да прилича на Херакъл. ↑

[10] Според египетското вярване *ястrebът* е птица, носеща сън.
↑

[11] *Антифонт* е прочут атински гадател от времето на Сократ (втората половина на V в. пр.н.е.). ↑

[12] *Кронос* е син на Уран. Подпомогнат от майка си Гея, той се вдига на бунт срещу баща си, побеждава го и го скопява. Но и Кронос има подобна съдба. В съюз с братята и сестрите си неговият син Зевс също се вдига на бунт срещу него и го оставя окован в подземното царство. ↑

[13] *Адонис* е древно финикийско божество на умиращата и възкръсваща природа, център на чийто култ е финикийският град *Библос*. Според един мит той става любим на *Афродита*, която от ревност го оставя да загине от един глиган. ↑

[14] Става дума за известния мит, според който *Хелиос* издава на Хефест прелюбодеянието на неговата съпруга Афродита с *Арес*. Хефест изработил невидима примка на леглото и когато Арес и Афродита били хванати в нея, показал ги на боговете. ↑

[15] Според мита Хера причинила смъртта на Семела още докато тя била бременна с Дионис. Но Зевс успял да го спаси, пришил го в бедрото си, където той доотрасъл до момента на раждането. В случая се подчертава защитата на раждането, една особена функция на божеството Зевс. ↑

[16] В различните версии тази поредица от учители, действително съществували лица, е доста различна. *Аристотел* (384–322 г. пр.н.е.), чийто баща бил лекар на бащата на Филип Аминтас, действително е преподавал на Александър в годините 345–344 г. пр.н.е. В случая му се приписва произход от Милет, а не от Стагира на Халкидическия п-в, както е било в действителност. ↑

[17] Този пасаж се основава на Езоповата басня за астролога, който вечно гледал към небето и затова паднал в един кладенец. Развитие на същия мотив е разказът за философа Емпедокъл, който паднал в кратера на Етна. ↑

[18] *Делфи* е град в подножието на Парнас с прочуто светилище и прорицалище на Аполон. Жрицата на бога, т.нар. Пития, предрича в състояние на екстаз. ↑

[19] *Птолемей Сотер* (т.е. Спасител) е съратник и генерал на Александър, негов наследник и пръв цар на елинистически Египет, основател на династията на Птолемеите. Особената му роля в романа трябва да се обясни с египетско-александрийската тенденция на оригиналната версия, създадена вероятно в III век пр.н.е. ↑

[20] *Писа* е древен град в Елида, близо до който в местността Олимпия били провеждани на четири години общогръцките Олимпийски състезания. Поради малкото разстояние по традиция Олимпия и Писа биват смесвани. ↑

[21] *Панкратий* е една от най-трудните дисциплини на Олимпийското състезание, обединяваща борбата и бокса. ↑

[22] *Хефестион* е най-близкият другар на Александър и един от най-способните му генерали. Умира в 324 г. пр.н.е. в Екбатана. В романа не му се отделя особено място поради общото премълчаване на

всичко пряко македонско, което се обяснява с египетско-александрийската тенденция. ↑

[23] *Акарнаните* са племе в Средна Гърция, с което Филип воюва в 342 г. пр.н.е. ↑

[24] *Сатрап* е персийска дума и означава наместник на персийския цар, а в по-широк смисъл изобщо управител на област. ↑

[25] Женитбата на Филип с_ Клеопатра_, която е племенница, а не сестра на *Атал*, както се твърди в романа, става през 337 г. пр.н.е. Според историческите източници Олимпиада и Александър напускат Пела. Той отива в Илирия, а тя в родината си Епир. ↑

[26] *Мотона* или по-точно Метона е град на полуостров Халкидика, унищожен от Филип още докато Александър е дете. В случая това събитие му се приписва, като се смесва с първото му юношеско дело — подчиняването на тракийското племе меди. ↑

[27] *Талант* е единица за тежест и за парична стойност с високо съдържание. Един вавилонски и персийски талант се равнявал на сто мини. ↑

[28] *Дарий* е персийският цар Дарий III Кодоман, царувал от 336 до 330 г. пр.н.е. ↑

[29] *Павзаний* всъщност е бил телохранител на Филип. Събитието е станало на сватбата на Филипова дъщеря в лятото на 336 г. пр.н.е. Причината за убийството не е известна. ↑

[30] *Циклопите* са митически еднооки великанни, между другото символ на лакомство и сладострастие, поради което и Павзаний бива наречен циклоп. ↑

[31] *Амфиктионите* са представители на гръцки държави, обединени в религиозно-политически съюз, т.нар. Амфиктиония. Съществували различни Амфиктионии, най-важните от които са делфийската и делоската. В случая се има пред вид делфийската, обединените беотийски градове. ↑

[32] *Триерите* са военни кораби с три реда гребци, а *либурнските съдове* — бързоходни кораби от илирийски тип (Либурния е крайморска област в Илирия). ↑

[33] *Термодоите* река в Беотия, която се влива в река Асоп. ↑

[34] *Ликаония* е област в южната част на Мала Азия. ↑

[35] *Литра* е римската единица за тежест, т.нар. либра или римски фунт. ↑

[36] В най-старата версия на романа, която лежи в основата на този превод, глава 27, 28 и 29 липсват, а текстът на по-новите повтаря събития, за които става дума по-нататък. ↑

[37] Островът на Протей е *Фарос*, който се намирал в устието на Нил и на който бил издигнат огромният маяк (фар), едно от седемте чудеса на античния свят. При построяването на Александрия островът бил свързан с брега. Протей е предсказател, подчинен на Посейдон. Той има магическа сила и може да претърпява различни превъплъщения. Според преданието бил закрилник на Фарос. Предсказанието на Амон в оригинала е в хекзаметри. ↑

[38] *Паратоний* е малко селище край Александрия, което по времето на Цезар (I век пр.н.е.) още съществувало. Названието в случая се извежда от гръцката дума, употребена от Александър, *parátonos*, което означава също и „напразен“. ↑

[39] *Озирис* е египетско върховно божество, бог на слънцето, отъждествяван от гърците с Дионис поради природата му да умира и отново да възкръсва. ↑

[40] Народна етимология от гръцкото *hormein* — „на котва съм“. ↑

[41] *Клеоменес* е действителен строител на Александрия. След напускането на Египет Александър го оставя за управител. По-късно бил отстранен от Птолемей Сотер. ↑

[42] *Херон* е прочутият Александрийски математик и инженер (II в. пр.н.е.), поставен анахронично от автора на романа сред строителите на Александрия. ↑

[43] Под *стадий* в случая не се разбира известната антична мярка за дължина, а хиляда крачки, т.е. някъде към километър. ↑

[44] *Тюби* е египетски месец, който отговаря на януари. Считал се за рожден на Александър, който всъщност е роден на 22 юли 356 г. пр.н.е. Основаването на Александрия става в този месец на 332/331 г. пр.н.е. ↑

[45] *Сесонхосис* или *Сесострис* е египетският фараон от деветнадесетата династия Рамзес II (XIV век пр.н.е.). ↑

[46] Прорицанието на Сесонхосис е в стихове (шестостъпен ямб) и в по-голямата си част се отнася до бъдещето на Александрия. В превода се предава само това, което се отнася до Александър. ↑

[47] Омир, „Илиада“ II, 528 сл. Стиховете са в превод на Ал. Милев и Бл. Димитрова. ↑

[48] Не Александър, а египетският цар Птолемей Епифан е бил тронясан като фараон в храма на Птах в Мемфис. ↑

[49] *Тир* е главен град на Финикия. Александър го превзема в началото на 332 г. пр.н.е. преди основаването на Александрия. ↑

[50] Предсказанието се основава на подобието на името „Тир“ и на гръцката дума за сирене *týrós*. ↑

[51] *Тавър* е планината между Армения и Месопотамия. ↑

[52] *Пинар* е река в Киликия. ↑

[53] По всичко личи, че става дума за прочутото поражение на Дарий III при град Ис в Киликия през 333 г. пр.н.е. Но в него са примесени и някои факти от по-късното поражение при Арбела. ↑

[54] *Ахея* е област в Северен Пелопонес. Образуваната в римско време провинция Ахея обхваща много по-широва област, която вероятно се има пред вид и в случая, без да има място в тия събития. ↑

[55] *Пиерия* е област в Югозападна Македония, родина на Орфей и любимо място на Музите. Но в случая авторът, който а интерполирал следващия текст до глава 6 на втората книга, име пред вид планина с аналогично име в Сирия, като я помества във Витиния там, дето живеело полумитическото племе *бебрики*, Връщането на Александър назад е действително само в известна степен и е станало след битката при Граник (334 г. пр.н.е.), за която в романа не става дума. ↑

[56] *Орфей* е митически певец и музикант, живял преди Троянската война, син на тракийския цар Ойагър и на музата Калиопа. При участието си в похода на аргонавтите отвличал вниманието на варварите с песента си, за което се намеква в текста. ↑

[57] *Мелампус* е митически прорицател и лекар, който се счита за основател на култа на Дионис в Елада, в случая анахронично вплетен в повествованието. ↑

[58] *Фригия* е област в източната част на Мала Азия. ↑

[59] *Илион* е другото название на Троя. Интересно е, че според други версии Александър не омаловажава делата на Омировите герои, а се стреми да ги подражава, като представя себе си за Ахил, а другаря си Хефестион за Патрокъл. ↑

[60] *Абдера* е тракийски град на брега на Егейско море, през който Александър преминава в действителност, но преди сраженията

си с Дарий. ↑

[61] *Ботия* е област в Македония, а *Олинт* се намира на полуостров Халкидика, откъдето е родом историкът Калистен, съпровождал Александър в Азия и убит от него в 328 г пр.н.е. На него се приписва авторството на най-старата верния на романа. ↑

[62] *Локри* е име на няколко града в древна Елада. В случая не е ясно за кой от тях става дума. ↑

[63] *Акрагант* е дорийски град на южното крайбрежие на Сицилия. Но по-вероятно е да става дума за Акрагант на остров Евбея или в Тракия. ↑

[64] *Крез* е последният лидийски цар (560–546 г. пр.н.е.). Името му е синоним на богатство. От „Историята“ на Херодот се знае, че подарил на светилището в Делфи златен триножник, който се свързва от автора на текста с едно от т. нар. странични дела на Херакъл. При подобен отказ героят изнесъл вън от храма жертвения триножник. ↑

[65] *Тива* е главен град на Беотия. Александър я напада и разрушава в първата година на царуването си (335 г. пр.н.е.). ↑

[66] *Амфион* и *Зет* са митологически персонажи, синове на Зевс и Антиопа, които укрепяват Тива. Според преданието камъните сами се свързали в стената от Амфионовата свирня на лира. ↑

[67] *Кадъм* е легендарен основател на Тива, който издига акропола на града. Делфийският оракул му наредил да тръгне след кравата, която срещне, и да построи град там, където тя спре. ↑

[68] *Китерон* е планина на границата на Атика и Беотия. Според вярването бил превърнат в планината и й дал името си митически цар на Платея, който се отличавал с жестокостта си. Планината се смята за любимо място на Ериниите, богините отмъстителки, откъдето и мотивът за радостта от смъртта на тиванците, акта на Александровото отмъщение. ↑

[69] Нататък следва дълга песен в шестостъпен ямб, която повтаря вече изложените от Исмениас аргументи. В същия размер е и отговорът на Александър, предаден с известни съкращения. ↑

[70] *Хермес*, *Херакъл* и *Полидевк* се смятат за първи победители в трите дисциплини на Олимпийското състезание. Полидевк е наречен „ремъкоборец“, тъй като боксьорите обвързвали ръцете си с ремъци с железа. ↑

[71] *Истмийските игри* са общогръцки състезания, които се уреждали всеки две години на Коринтския провлак. ↑

КНИГА ВТОРА

1. Александър потегли от Коринт и пристигна в подчинената на Атина Платея^[1], където почитат Коре^[2]. И влезе в светото място на богинята в момента, когато тъчаха нейната свещена дреха, и жрицата му рече: „В добър час влизаш, велики царю. Ще се прочуеш по цялата земя и ще се покриеш с блясък.“ Александър я почете със злато. След няколко дена влезе в светилището на богинята Стасагорас, управителят на Платея, и жрицата му рече: „Стасагорас, предстои ти да бъдеш смъкнат.“ А него го обзе гняв и рече: „Недостойна пророчище! Когато влезе Александър, посрещна го с хвалебни думи, а на мене казваш, че ще бъда свален.“ Тя рече: „Нека това не те сърди, тъй като боговете явяват всичко на хората със знамения, особено на личните. Когато Александър влезе тук, слуши се моментът на втъкването на пурпурата в дрехата на богинята — затова му предрекох така. А ти влезе, когато дрехата беше вече готова и вдигахме стана. Затова нека ти бъде ясно — ще бъдеш смъкнат.“ А той нареди да я свалят от жречеството и рече: „Тоя знак ти разгада за себе си.“ Щом научи, Александър веднага смъкна Стасагорас от длъжността управител, а жрицата възвърна на мястото ѝ.

Тайно от него отиде Стасагорас в Атина — атиняните го бяха назначили за управител — и им разказа със сълзи на очи как бил смъкнат. Те извънредно много се възмутиха и охулиха Александър. А той, като научи, прати им писмо със следното съдържание:

„Цар Александър казва на атиняните. Като поех царството след смъртта на баща си, уредих с писма отношенията си с градовете на запад и с повечето земи. Въпреки че бяха готови да ми бъдат съюзници, изслушах ги благосклонно, но ги убедих да останат в положението, в което бяха дотогава... И те на драго сърце ме избраха за цар^[3] и благодарение на тяхната храброст усмирих бунтовете в Европа и погубих тиванците и унищожих из основи техния град, понеже се отнесоха зле към мене. И сега, когато тръгвам към Азия, казвам на атиняните да ме посрещнат благосклонно и пръв ви пиша, и

то главното, а не дълги послания и камари писма, както постъпвате вие без всякакво чувство за мярка. На владетели подобава да наредждат. Това означава, че трябва да се подчините на Александър. Затова в най-близко време или ме надвийте, или ми се покорете като на по-силен и ми плащайте ежегоден данък хиляда таланта.“

2. Като прочетоха писмото, атиняните му написаха в отговор: „Градът на атиняните и ние десетимата отлични оратори^[4] казваме на Александър. Докато беше жив баща ти, изпитвахме голяма мъка, а като умря, голяма беше радостта ни да споменаваме трижди проклетия Филип. Същото смятаме и за теб, нахални Филипов сине. Искаш атиняните да ти плащат ежегодно хиляда таланта — това означава, че се мислиш за храбър и си решил да воюваш. Ако действително е така, идвай! Готови сме.“

И цар Александър отговори на атиняните: „Пращам по-напред моя вестител Леонат да ви отреже езиците и бързо да ми ги донесе и да отведе вашите неразумни оратори. Иначе ще предам на огън и вас, и вашата съюзница богиня Атина, задето не изпълнявате нареджданията ми. Предайте десетимата оратори, които ви водят, за да взема решение за споровете помежду ви и да пожаля вашата родина.“ Те отговориха: „Няма да го сторим.“ И след няколко дена свикаха народното събрание и поставиха на обсъждане въпроса как да постъпят. При обсъждането излезе ораторът Есхин^[5] и рече:

„Атиняни, защо е нужно да се бавите? Ако решите да ни пратите, ние ще идем спокойни. Наистина Александър е син на Филип. Но Филип израсна в дързостта на войните, а Александър укрепна, обучавайки се в науките на Аристотел. Затова ще се отнесе с уважение, като вади учителите си, ще се изчерви, като погледне тия, които са го учили на изкуството да царува, и благосклонността ще смекчи чувствата, които сега храни към нас.“

След Есхин излезе Демад^[6], талантлив оратор, и се противопостави на Есхин, казвайки следното: „Докога, Есхине, ще излизаш пред нас с речи, които плашат и разлагат с предложението да не му се противопоставяме с война? Какъв е тоя дух, дето се е вселил в тебе, та говориш подобни неща? Ти, който произнесе толкова дълги речи и подтикна атиняните да воюват срещу царя на персите, сега

сееш уплаха и караш атиняните да треперят пред това момче, пред той нахален тиран, който се опитва да продължи дръзките дела на баща си. Защо да ни е страх да влезем в стълкновение с него? Ние, които прогонихме персите, надвихме спартанците, победихме коринтийците, осъдихме на изгнание жителите на Мегара, воювахме докрай с фокейците и опустошихме остров Закинтос, се страхуваме да се бием с Александър, така ли? Но казва Есхин — щял да си спомни за вас, неговите наставници, и да изпита срам от погледите ви. Това е смешно. Той оскърби всички ви, като свали от управителство поставения от нас Стасагорас и въпреки че градът е наш, постави за върховен управител моя враг Китоонт. Той взе вече Платея под своя власт. А ти казваш, че ще изпита срам, когато срещне погледите ви. Напротив, ще ви съмъкне дрехата и ще ви подложи на наказание. Затова да се вдигнем на война срещу недоброжелателния Александър и да не му вярваме. Ако се уповава на младежкото дръзвование, то не е нещо, на което човек може да вярва: способно е да воюва храбро, но не да размишлява благоразумно и правилно. Опустошил град Тир — така казва Есхин. Но гражданите му не разполагаха със сила. Сравnil със земята Тива, която не била толкова слаба. Но не беше ли изтощена от много войни! Поробил пелопонесците — но не сам, погубиха ги морът и гладът. И Ксеркс покори морето с корабите си, осия цялата земя с войските си, засенчи небето с оръжие и изпълни Персия с пленници. И въпреки това ние го прогонихме и изгорихме неговите кораби и в битките с него се отличиха Кинегирас, Антифонт, Мнесохарес и много други. А сега се страхуваме да се бием с Александър, с това дръзко момче, и с неговите сатрапи и съратници, които са още по-неразумни от него. И искате да пратите нас, десетимата оратори, които поиска? Ако решите, че е полезно, направете го. Но ето какво искам да ви предупредя, атински граждани — често се случва именно десет кучета, които лаят храбро, спасяват цялото страхливо стадо овце, когато го нападнат вълци.“

3. Така говори Демад в събранието, а след това атиняните призоваха да излезе Демостен^[7] и да ги посъветва какво да сторят за спасението на отечеството. Той излезе и рече: „Съграждани! Няма да ви нарека «атиняни». Щях да се обърна с това наименование, ако бях

ваш приятел от чужбина. Но сега въпросът за спасението на Атина и за това да воюваме ли, или да се подчиним на Александър е наше общо дело. Словото, с което се обърна към вас Есхин, бе умерено. Понеже вече е на възраст и е участвувал в много дела на събранието, той не ви подтиква да воювате и да отвръщате на обидата с обида. А Демад, понеже е млад човек, каза това, което съответствува на дръзвновението на младежкия ум — изгонихме Ксеркс, Кинегирас и останалите се отличиха тогава. Но, Демаде, хайде дай ми сега тия хора и ние пак ще воюваме. Ще се поверим, на тяхната прославена мощ. Но ако не е възможно да разполагаме с тия мъже, в никакъв случай не бива да воюваме. Всяко време си има своята сила и своите водачи. Ние сме оратори и можем да държим речи, но не сме способни да държим оръжие. Наистина Ксеркс разполагаше с огромна армия, но беше варварин и затова бе победен от елинския разум. А Александър е елин, направи вече тридесет войни и в никоя не претърпя поражение. Освен това повечето градове го приеха без битка. Демад твърди, че жителите на Тир били слаби. Да, но в морската битка с Ксеркс те го победиха и изгориха неговите кораби. Защо да са слаби и тиванците? Те воюват, откакто е основана Тива, и никога не са търпели поражение, а сега бяха поробени от Александър. Твърди, че пелопопесците били победени не от него, а от глада. Но тогава Александър им прати жито и когато неговият сатрап Антигон рече: «Защо им пращаш храна, след като ще воюваш с тях?», Александър отвърна: «Именно защото ще воювам. За да не погинат от глад, а в битка да ги победя.» Сега сте недоволни, задето свалил Стасагорас. Но той пръв се разбунтува, като рече на жрицата: «Ето виж, ще те сваля от жречеството заради прорицанието.» Александър разбра, че е неразумен човек, и го махна от управителството. Не беше справедливо Стасагорас да сърди царя. Демад твърди, че бил противник на царя, а царят и управителят имали равни права. Тогава защо укорявате Александър, че го е смъкнал. Той бил атинянин, твърди Демад. Добре, ами пророчицата, която Стасагорас махна, не беше ли атинянка? Александър направи това във ваша защита и върна на вашата пророчица правото да пророкува.“

4. Атиняните посрещнаха тия думи на Демостен с одобрителни викове. Демад не каза нищо, Есхин одобри, Лизий^[8] се изказа в негова

полза, Платон^[9] се нареди на негова страна, амфикционите гласуваха за него... и цялото народно събрание прие мнението на Демостен. А той продължи: „Мога да кажа в подкрепа на думите си още това. Демад казва, че Ксеркс превърнал в крепост морето със своите кораби и че осеял земята с войските си и засенчил небето с оръжието си и че изпълнил Персия с пленници елини. И досега атиняните възхваляват с право варварския цар, задето успя да вземе в плен елини. А Александър, който е елин, не отведе в плен елините, които се вдигнаха срещу него, но ги направи войници. Накара да воюват с него враговете му, като им каза в реч следните думи: «Ще завладея всичко, като правя благодеяния на своите приятели и като превръщам в приятели своите врагове.» И сега, атиняни, понеже сте приятели и наставници на Александър, не можете да се наречете негови врагове. Позорно е вие, учителите му, да се покажете невежи, а той, дето се е учили при вас, да излезе по-умен от своите учители.

Никой елински цар не отиде в Египет^[10] освен Александър. И то не за да воюва, а за да му бъде пророкувано къде да основе град, който да носи векови неговото име. И получи прорицание и тутакси изкопа основи и го вдигна, защото е ясно — всяко нещо, чието начало е поставено ревностно, бързо достига до свършека си. Отиде в Египет по времето, когато го владееха персите и египтяните пожелаха да ги поведе срещу тях, но отвърна им умният младеж: «По-добре е, като сте египтяни, да се трудите над пълноводието на Нил и обработването на земята, а не да се нагърбвате с военно начинание.» И подчини Египет с разум... Нищо не представлява един цар, ако не притежава земя, която да му носи блага. Затова пръв измежду елините завладя Египет и пръв стана цар на елини и варвари. Знаете ли колко войска може да изхрани оная земя? Не само тия, които се намират наблизо, но и тия, дето се бият на война. Знаете ли колко празни градове може да засели и да изпълни? Защото колкото е житна оная страна, толкова е и многолюдна. И всичко, което поискава царят, тя ще му го даде на драго сърце... А вие, атиняни, искате да воювате с Александър, който разполага с толкова средства, за да посрещне всяка нужда на войската си. На вас може да ви е приятно, може да го желаете, но обстоятелствата не ни позволяват.“

5. Така говори Демостен и всички единодушно послушаха да пратят на Александър като победен венец петстотин литра злато заедно с благодарствено постановление и делегация от други славни пратеници. Не му пратиха ораторите. Пратениците пристигнаха в Платея и предадоха на царя постановлението. Той го прочете, научи за речта на Есхин, за изявата на Демостен в на родното събрание, за това, че в обсъждането са участвували амфикционите, и написа на атиняните следното писмо: „Александър, син на Филип и на майка си Олимпиада. Няма да се наричам цар, додето не подчиня всички варвари на елините. Писах ви да ми пратите десетимата оратори не за да ги накажа, а да ги почета като наставници. Нямаше да си позволя да вляза с войската, та да не ме вземете за враг. Наместо с войска с ораторите щях да вляза, за да ви освободя от всякакви страхове. Но вие се отнесохте към мене по същия начин. Собственото ви неблагоразумие ви изобличава. Колко пъти, възползвайки се от случая, сте постъпвали зле срещу македонците! Когато баща ми Филип воюваше със закинтците, вие останахте техни съюзници, а когато ви нападнаха коринтците, македонците станаха ваши съюзници и ги прогониха. Ние издигнахме в Македония медна статуя на богиня Атина, а вие свалихте от вашите храмове статуите на баща ми. Все пак вие ми се отблагодарихте подобаващо за доброто, което сме ви сторили. Но понеже моето мнение за грешките ви не ви успокоява, боите се да не би, упован на царската си сила, да тръгна да ви отмъщавам. Едва ли бих се решил на това, освен ако сам не бях атинянин... Имало ли е случай да сте постъпили достойно спрямо вашите изтъкнати хора?! Евклид, който ви даде отличен съвет, поставихте в затвора. Осьдихте на изгнание Демостен, който изпълни полезна за вас мисия при Кир. Опозорихте Алкивиад^[11], който беше ваш ценен военачалник. Убихте Сократ^[12], учителя на Елада. Постъпихте неблагодарно спрямо Филип, който ви бе съюзник в три войни. Укорявате Александър заради управителя Стасагорас, който постъпи несправедливо и спрямо мене, и спрямо вас: той смъкна божията жрица, която е атинянка, а аз й дарих отново мястото на пророчица. Одобрявам речите, които са произнесли пред вас ораторите — добре ви е посъветвал Есхин, достойно е говорил Демад и полезни са съветите на Демостен. Отново ще бъдете атиняни и недейте да се боите — няма да ви сторя никакво зло. Би било абсурдно да воювам с

варварите за свобода, а да унищожавам Атина, средището на свободата.“

6. Прати това писмо, вдигна войската и пристигна в Спарта^[13]. А спартанците решиха да покажат своята храброст и да засрамят атиняните, задето се уплашиха от него. Затова заключиха портите на града и съоръжиха корабите — биеха се повече по море, отколкото по суши. Научил за приготовленията им, по-напред им прати писмо:

„Александър пише на лакедемонците. Съветвам ви най-напред да пазите славното име, което са ви оставили предците. А поздравленията ще получите по-късно, когато ги заслужите и се покажете войнствени и непобедими. Сега внимавайте да не загубите славата и в желанието да покажете пред атиняните силата си да не станете за смях пред тях, когато Александър ви победи. Затова слезте доброволно от корабите, за да не ви изгори огънят.“

Прочетоха това писмо, но не послушаха и се хвърлиха в бой. И тия, които се биеха на стените, падаха пред оръжието на Александър и в огън погинаха техните кораби. Дойдоха оцелелите като молители и замолиха да не ги взима военнопленници. А той рече: „Когато флотата ви стана на въглен, тогава идвate да ме молите. Но не ви укорявам. Понеже имахте в ума си, че прогонихте Ксеркс, мислехте, че ще успеете и с Александър. Но не издържахте на напора на моето оръжие.“

Така каза, принесе жертва заедно с военачалниците и оставил града на спартанците незасегнат от войната и необложен с данъци. Оттам през Киликия^[14] се отправи към варварските земи.

7. Дарий събра военачалниците си и каза:

„Аз предполагах, че Александър има разбойнически намерения, но той предприема дела, достойни за цар. И колкото и велики перси да сме, Александър ни надвишава по дръзвение. Пратих му бич и топка да има с какво да играе и с какво, да бъде поучаван. Но той като че ли се е изучил вече и вдига оръжие срещу мене, своя наставник. Затова нека обсъдим какво е полезно за общото дело. Помислете как да оправим положението и да не се отнасяме повече към Александър,

сякаш не представлява нищо. Страх ме е да не би по-голямoto да се окаже по-незначително от по-малкото и провидението горе да се отвърне от нас. Нека му отстъпим Елада, та да не би, желаейки да си върнем владението над нея, да загубим и Персия, и властта си над другите народи.“

Това каза Дарий. А брат му Оксиатрес рече: „Ти вече величаеш Александър и му приписваш повече смелост. Но ако му отстъпиш Елада, ще тръгне срещу Персия. Сам подражавай на Александър и тъй ще запазиш царството. За разлика от тебе той не поверява войната нито на военачалниците, нито на сатрапите, а сам е военачалник и предводител и се сражава начело на войските. Когато воюва, сваля царските отличия, и щом победи, тогава си поставя диадемата.“ Дарий рече: „Защо да го подражавам?“ Един друг, който седеше там, каза: „Истина е, Александър надви всички с това, че нищо не оставя друг да го върши. И с храброст овладява всичко. Действително подхожда на храбростта му лъвският образ.“ Дарий рече: „Откъде знаеш тия неща?“ Той рече: „От времето, когато ме прати в Македония при баща му Филип за данъците. Тогава усетих и ума му, и видях чертите му. Затова прати да повикат твоите сатрапи по цялата суша. Владееш персийски, партски, елийски, вавилонски, месопотамски и илирийски племена, да не споменавам бактрите, индусите и тия край чертозите на Семирамида^[15]. Броят им е сто и осемдесет. Вдигни войска от тях и броят на нашата варварска сила ще изуми враговете.“

Друг рече: „Добър е съветът ти, но е безсмислен. Защото само една елинска мисъл е достатъчна, за да бъдат победени варварските тълпи, както едно лаконско куче подкарва цяло стадо овце.“ Така размишляваха те, а Дарий събираше войските.

8. На път през Киликия Александър достигна до една река на име Океан^[16]. Водите ѝ са чисти и прозрачни. Пожела да се изкъпе, съблече се, поплува и излезе. Но банята му се отрази зле, веднага го заболя глава и се почувствува неразположен. Легна той и унияне обхвана душите на македонците да не би Дарий да научи за болестта му и да нападне войската. Защото Александровият дух вдъхваше смелост на всички.

Филип, който бе лекар и близък приятел на Александър, обеща да му даде отвара и да го оправи. И се заема да я приготви. В този момент предават на Александър писмо от Парменион^[17], негов военномачтник, който му пише, че Филип бил наговорен от Дарий, ако се удаде случай, да отрови Александър; обещал да му даде за жена собствената си сестра Дедифарта и да го направи свой съвладетел. „Затова пази се от Филип.“ Като прочете писмото, Александър не се обърка, тъй като познаваше добре чувствата на Филип. Сложи писмото под възглавницата. Влезе лекарят и даде лекарството на Александър. Той пое чашата и дълго задържа поглед върху Филип. А Филип рече: „Недей се страхува, господарю. Лекарството е безупречно.“ Александър поднесе чашата към устата, изпи лекарството и след това подаде писмото на Филип. Той прочете написаното и рече: „Ще разбереш, Александре, че не съм тоя, за когото ти пишат.“ Избави се от болестта Александър, прегърна Филип и рече: „Разбра какво мисля за тебе. Доверих се на доброто ти име и първо пих, а после ти дадох писмото. Знаех, че Филип не може да реши да стори зло на Александър.“ А Филип рече: „Сега, Александре, накажи тоя, дето ти прати писмото. Защото именно той опита да ме наговори да го направя и да взема за жена сестрата на Дарий. Но понеже отказах, виж какво зло намисли, за да ме погуби.“ Александър разследва работата, открива, че Парменион е виновен и го наказва.

9. Вдигна войските оттам, отправи се бързо срещу медите и Велика Армения и ги пороби. И като вървя доста дни през безводната изпълнена с пропасти Ариака, достигна до река Ефрат. И като направи мост посредством подпорки и железни куки, нареди на войските да преминат. И понеже виждаше, че се боят, накара най-напред да преминат говедата, овцете и обоза, след това и самата войска. Но като виждаха пълноводието на реката, те се бояха да не се откъснат коловете. Тогава Александър взе своите другари и премина пръв...

Като преминаха, нареди да унищожат всички мостове на Ефрат. Това създаде страхове у войниците и заговориха: „Ако се случи да се върнем назад, как ще преминем?“ Чу ги Александър, събра военачалниците и цялата войска и рече: „Хубави надежди ми давате с тая мисъл в главите си! Сторих го, за да победим във войната или да

погинем, ако бъдем победени. Защото война се води от войска, която преследва, а не от такава, която бяга. Кълна се, ще се върна в Македония, но ще поемем назад към Елада само като победители на варварите. Нека мислите ви бъдат спокойни и сражението ще ви се стори детска игра.“

Така ги окуражи той, а те изразиха почитта си и се разположиха на стан. Дариевите войски се разположиха нагоре по Тигър. Водеха ги петима негови сатрапи. Влязоха в стълкновение и храбро се биха и двете войски. А един персиец се промъкна зад Александър — беше взел македонско оръжие, за да не се различава, — замахна с меч към главата му и му счупи шлема. Войниците го улавят и го изправят пред Александър. Той му казва: „Защо стори това, храбрецо?“ Той рече: „Господарю, недей да мислиш, че съм македонец. Персиец съм и обещах на Дарий да ти отсека главата и дар да взема в замяна. Обеща да ми даде царска земя и дъщеря си.“ Като чу това. Александър събра цялата войска и пред очите на всички освободи персиеца с думите: „Македонци, ето какви войници трябва да бъдете.“.

10. По това време започнаха да привършват припасите на варварите. Затова те отстъпиха и се събраха в Бактрия. А Александър овладя местата и остана там. Един друг персиец, Дариев сатрап, решил се да се изложи на рисък, идва при него и казва: „Господарю Александър, аз съм сатрап на Дарий и големи добрини му сторих, но той се отнесе неблагодарно към мене. Затова дай ми десет хиляди войници и ще ти предам нашите войски и самия Дарий.“ Александър рече: „Върви и помогни на своя цар. Няма да поверя чужди хора на човек, който предава своите.“

Писаха на Дарий неговите сатрапи в тия земи: „Хидаспес и Спинтер поздравяват великия бог Дарий. Бързаме да ти съобщим по-напред за нахлуването на Александър. Известяваме ти още, че той наближава, укрепява страната и е избил повечето от нас. И ние самите сме в крайна опасност. Затова побързай с войската, за да преварим нахлуването му. Могъща е македонската армия. Бъди здрав.“ Получи го Дарий, прочете го и прати писмо на Александър:

„Дарий казва на Александър. Написал си ми надменно писмо, с което опитваш да ме накараш да се срещна с тебе. Не си още толкова

сilen, щото да преселваш боговете от изток на запад. Кълна се в тия, посредством които се опитваш да ме благоразположиш. Смятам, че майка ми е отишла при боговете и че не съм имал жена. Никога не ще се откажа от намерението да ти отмъстя за твоето високомерие. Писаха ми с колко уважение си се отнесъл към моите близки... За в бъдеще ти позволявам да не ги щадиш. Терзай ги и им отмъщавай като на чада на враг, тъй като няма да ти стана нито приятел, ако ги облагодетелствуваш, нито пък враг, ако се отнасяш несправедливо към тях. И в двата случая е все едно. Затова извести ми окончателния отговор, та да знам.“

Прочете Александър, засмя се и му писа: „Цар Александър поздравява цар Дарий. На боговете до гуша им дойде от твоите празни приказки, от суетните ти безразсъдства и лудости. Няма ли да престанеш с кощунствата си? Отнесох се с почит към твоите близки не от страх, нито те поласках с надежда, че ще дойдеш при мене, за да ми благодариш. Недей да идваш. Моята диадема не е достойна за твоята... Пиша ти последно писмо. За мене е по-лесно да воювам с тебе, отколкото да се срещна с тебе.“

11. Прати писмото и се приготви. И написва общо послание до сатрапите под негова власт: „Цар Александър поздравява своите сатрапи в Сирия, Киликия, Кападокия, Пафлагония, Арабия и в останалите страни. Искам да пригответе по хиляда хитона и да ги пратите в град Антиохия в Сирия. И кожите на измрелите добичета да се пращат в Антиохия, за да има от какво да се обуят войниците и от какво да се направят наколенници. Определените оръжейни арсенала на брой сто също ги изпратете. Разпоредено е от Ефрат до Антиохия да се движат смени от камили, които да посрещнат всички товари. Бъдете здрави.“

И един сатрап пише на Дарий за положението: „Ойметадес поздравява бог Дарий. Боя се да ти пиша такива неща, но обстоятелствата ме принуждават. Аз съм ранен, двама велможи загинаха, Комаркес получи рана и отстъпи в своя лагер. Наниас и подчинените му велможи минаха на страната на Александър заедно с приходите. Предадоха му царски селища с намиращите се в тях наложници... и опожариха селата.“

Като научи това, Дарий нареди с писмо на Пенгал, сатрапа на близката област, да се подготви и да бъде в бойна готовност. Писа и на съседните царе: „Докато обърсваме потта си, ѝ вие трябва да се сражавате срещу македонското племе. Сигурен съм, че и на вас не се нравят особено техните дръзки дела.“ Нареди и на Кобарзес да се вдигне и да поведе напред хората си.

12. Пише и на цар Пор^[18], молейки го за помощ. Като получи писмото, Пор отговори: „Пор, царят на индусите, поздравява царя на персите Дарий. Мъка изпитах, когато прочетох писмото. И веднага щях да се отправя към тебе, но пречи ми моята постоянна болест. Затова нека се зарадва сърцето ти, като разбереш, че и аз не мога да понеса този позор. Пиши ми от какво се нуждаеш и на твоето разположение ще бъдат всичките ми войски и ще ти се подчинят тукашните племена.“

Като научи за това, майката на Дарий му прати тайно следното писмо: „Родогуна поздравява своето чедо Дарий. Чух, че събираш пълчища и че си решил да влезеше още едно сражение с Александър. Внимавай да не разбъркаш света и да не го обърнеш. Защото наистина неясно е бъдещето. Затова отправи надеждата си към по-доброто, недей да упорствуваш и да се излагаш на сигурна смърт. Оградени сме с почит при Александър и той не ни погуби като чада на враг. Това ме кара да се надявам, че ще дойдете до добро съглашение.“ Дарий прочете писмото и си спомни своите родни и заплака. Но ведно с това не се усмири духът му и превърна в защитен вал земята на бактрите.

13. Александър наближаваше Персида^[19] и македонците вече съзираха стените на града, които бяха невероятно високи. И ето какво измисля съобразителният Александър. Подкара стадата овце, които пасяха по ония места, начупи клони от дърветата и ги върза за гърба на животните. Вървяха стадата зад войската, а клоните се влачеха и вдигаха страхотна прах. И достигна тя до облаците, а персите помислиха, че води безброен народ. А когато се свечери, нареди да вържат за рогата на овцете факли и воськ, да ги запалят и да горят.

Равни бяха ония места и се виждаше цялото поле сякаш обхванато от пламък. И се уплашиха персите.

Като наближи на пет дена път от Персида, реши да прати вестител при Дарий да се уговорят кога да влязат в сражение. Заспива Александър и вижда бог Амон в образа на Хермес с жезъл на вестител, в хламида и македонска пълстена шапка му казва: „Чедо Александре, идвам при тебе, когато изпадаш в нужда, и ти разкривам истината. Ако пратиш вестител при Дарий, ще те предаде. Изложи се на опасност и иди сам вестител на себе си, като приемеш моя образ. Наистина опасно е, като си цар, сам да си бъдеш вестител, но щом бог ти помага, не те чака никаква опасност.“ Видя на сън прорицанието, стана и с радост го сподели с другарите си. Те го посъветваха така да постыпи.

14. Взе със себе си храбрия сатрап Еумел и три яки коня, отправи се на път и достигна до реката Странга. Тя замръзва от снега и става твърда като камък, така щото по нея преминават каруци и животни, а след няколко дена изведнъж се разтопява и отново се превръща в дълбока река. Александър я завари тогава замръзнала, прие образа, който видя на сън, яхна един кон и се отправи сам през реката. Еумел искаше да тръгне с него да не би да му се случи нужда от подкрепа, но Александър рече: „Ти остани. Мене ми е подкрепа тоя, дето ми прорица.“ Тъй рече, премина реката, която бе широка един стадий, слезе от коня и продължи пеша. Пристигна до портите на Персида. Видяха пазачите странния му вид и предположиха, че е бог. Попитаха го кой е, а Александър им каза: „Отведете ме при цар Дарий. На него ще кажа кой съм и за какво съм дошъл.“ Учудиха се те на смелата му реч и го отведоха при Дарий. Той бе вън от града на един хълм, обучаваше войските и строяваше бойните редици. Като зърна великолепния му вид, Александър за малко дето не го приветствуваничком. Стори му се като бог Митра, слязъл от небето и нареден във варварско одеяние. Подобен на него и по вид и по младост, Дарий носеше диадема от скъпоценни камъни, вавилонска дреха със златоткани нишки, царска порфира и обувки от злато и пурпур... И държеше в ръка жезъл... А край него стоеше десетхилядна войска. Като видя човек с вид, какъвто никога не бе виждал, Дарий запита кой е. Той рече: „Аз съм вестител на Александър. И ще ти известя каквото

съм дошъл да вестя. Александър е вече тук и ти казва чрез мене: «Дължен си да знаеш, цар Дарий, че като отлагаш битката, показваш на своя противник, че духът ти е слаб за воюване. Затова недей да се бавиш, ами съобщи ми кога искаш да влезеш в сражение.»“ Дарий рече: „Да не би ти да си Александър? С такава дързост ми говориш като че ли си самият той, а не вестител. Но няма да ме смущиш. Хайде, трябва да те поканя на обичайното за вестителите угощение, понеже и Александър угости моите писмоносци.“ Така рече, хвана го за дясната ръка и го въведе вътре в двореца. А Александър запази в сърцето си това като знак, че скоро ще победи и ще надвие властителя на персите. И като влезе в чертога на Дарий, веднага бе поканен на пир.

На първото ложе възлегна Дарий, на второто брат му Оксиатрес, на третото Ох, сатрапът на оксидраките. След тях бяха Адулитес, сатрапът на Суза, и Фраорtes. След него шести възлегна Митридатес, после Тиридатес, първенецът на стрелците. Беше възлегнал и Кандаулес по цят подобен на нощ и Меноп, после царят на етиопите и до него великият вожд Полиарес... А срещу тях сам на едно ложе възлегна във всичко отличният македонец.

15. Чудеха се персите на ниския му ръст, но не знаеха, че обикновено в малък съд се влага голяма сполучка. Виночерпците наливаха чашите една след друга. Пирът беше в разгара си, когато Александър измисли следната хитрост. Щом вдигнеше чаша, пускаше я в пазвата си. Видяха виночерпците и обадиха на Дарий. Вдигна се той от ложето и рече: „Защо ги пъхаш в пазвата, благородни човече?“ Александър рече: „По тоя начин Александър дарява чашите, когато събира на пир другарите и командирите си. Помислих, че и ти имаш такъв обичай И ги пъхах в пазвата си, все едно че съм при моя цар. Но ако за тебе е необичайно, ето, връщам ти ги.“ След тия думи насочиха поглед към Александър и се зачудиха. Случи ли се човек да повярва на измислена приказка, обърква се.

Настъпи пълно мълчание, а един персиец на име Парасангес, който беше военачалник на Персида, се вгледа в него. Знаеше го по лице от времето, когато ходи в столицата на Македония Пела, пратен от Дарий да иска данъците. И си каза: „Не е ли това той, когото наричат Александър? Сигурно е той. Трябва да си припомня чертите

му.“ И като си спомни, каза си втори път: „Той е със сигурност. Гласът му го издава и лицето му е същото.“ След като го позна със сигурност, наведе се Парасангес към Дарий и рече: „Велики царю, този посланик е самият Александър, синът на Филип.“ Настана голяма суматоха на царското угощение и Александър разбра, че го познаха. Както си беше със златото в пазвата, скочи и побягна. Видя навън един персиец на пост с факли в ръцете, грабна ги и го закла. Яхна веднага коня и се понесе. А персите се втурнаха подире му да го хванат. Пришпорваше Александър с пети коня, подпомаган от бога, държеше напред факлата и тъй сочеше пътя на животното. Бе тъмна нощ. Преследвачите поеха, който накъдето случи, и изпопадаха в урвите, а нему светеше факлата като звезда.

Седеше Дарий на ложето и се ядосваше на лошия случай. Изведнъж пред очите му се яви истинско знамение: разтвори се покривът и падна изображението на Ксеркс, което той ценеше особено високо. А македонецът напредваше и капнал от умора достигна до река Странга. И в момента, когато се прехвърляше на другия бряг и конят поставяше предните си нозе на земята, реката се разтопи и течението отнесе коня. Но Александър успя да скочи и да се спаси. Достигнаха и персите да Странга, разбраха, че е преминал отвъд и понеже не можеха да направят нищо, върнаха се назад. През тая река не беше възможно да се преплува. И разказаха на Дарий за Александровата сполука. А той се съвзе от умората, повървя малко пеш, намери Еумел, който вече го оплакваше с гръмки вопли, и му разказа случилото се.

16. Съвзе се и на сутринта събра войската. Застанал в средата, отличаваше се като Зевс сред небесните божества. И извърши пребояване. Множеството на персите, което видя, го подбуждаше. И като преброи всичките войни, излязоха двадесет и две мириади. Видя му се доста малък броят, но беше умен и остана спокоен. Излезе на високо място и вдъхна смелост на войската, като каза следното: „Войници, мои другари и приятели! Зная, че вашият брой е малък, но нека това не ни разколебава. Враговете ви са толкова мудни, че само един от вас може да надвие стотина от тях, ако се уповава на мъжеството си. Има милиарди мухи, които могат да покрият небето. Но когато им се изпречат оси, помитат ги със звъна на крилете си.

Множеството на мухите е чисто и просто множество. Явят ли се оси, то се превръща в «нищо».“

Така рече царят и всички посрещнаха думите му с одобрителни викове. Тогава се отправи към бреговете на Странга. И Дарий вдигна цялата си сила и също достигна до Странга и като видя колко малка е войската на Александър, надсмя се като над едно нищо. И понеже завари реката замръзнала, премина я, решен да се изпречи на Александровата войска и му праща вестител да го призове на бой^[20]. Неизброима беше персийската войска и разполагаше с колесници с коси на осите. Александър поведе македонците, яхнал Буцефал. Божествеността му го пазеше и никой не можеше да приближи до него. Когато военната тръба призова двете войски, вдигна се страшна гълч и звънна оръжие. Влязоха в боя с готовност. Едни се биеха с камъни, други изпълниха въздуха със стрели, трети беснееха с мечове. Мнозинападаха и ечеше нескончаем вопъл. Едни лежаха посечени, други полумъртви. Когато нещастно погинаха много перси, Дарий обърна назад поводите на своята колесница и цялото персийско множество се впусна да бяга. Летяха назад бойните колесници и пешаците падаха пожънати като жито със сърп.

Достигна Дарий до Странга и премина от другата страна, понеже я завари замръзнала. Но когато пристигна останалата тълпа и тръгна да минава, разтопи се отдолу водата и погълна всички. А тия, дето не успяха да стигнат реката, погинаха от македонците. Така Дарий стана беглец и както влезе в двореца, хвърли се на пода, заплака и се завайка какво множество мъже погуби и как от цяла Персия направи пустиня. Ето какво говореше: „Каква бе тая небесна звезда, дето удари персийското царство, та Дарий, който подчини толкова градове и племена и който пороби толкова острови и който изгряваше заедно със слънцето, сега стана беглец? Истина е, никой не знае със сигурност своето бъдеще. В решителния момент случаят бързо взима превес и ту издига обикновения човек над облаците, ту смъква в мрака той от висината.“^[21]

17. Дарий лежеше усамотен и като се вдигна и дойде на себе си, съчини писмо и го прати на Александър:

„Цар Дарий поздравява своя господар Александър. Преди всичко помни, че си се родил човек. Да не забравяш това е достатъчно, за да не се възгордяваш. И Ксеркс^[22], който ми даде светлина, се отнасяше с презрение и високомерие спрямо всички хора и понеже беше ненаситен за злато и за всичко друго, обхвана го голямо въжделение по Елада. И дали му липсваше нещо? Злато ли, скъпоценни камъни ли, украсения ли, които и ти видя, че при нас има в изобилие? И понеже виждаш какво нещо е случаят, пожали ме сега, когато се обръщам с молба към тебе. Умолявам те в името на Зевс молител и в персийската знатност, която ми е останала, върни ми моята майка, съпругата и децата. Обещавам да ти покажа в замяна къде лежат съкровищата в Миниада, в Суза и в Бактрия, които предците ми скриха в земята. Вричам ти се, че ще бъдеш господар на персите, медите и останалите хора вовеки веков. Нека Зевс те направи велик. Бъди здрав.“

Като прочете това писмо, Александър повика войската на събрание. Заобсъжда заедно с войниците. Рече тогава военачалникът Парменион: „Аз, Александре, бих взел съкровищата и земята, която ти дава, и бих върнал майка му и децата.“ На това Александър отвърна: „И аз щях да ги взема, ако бях Парменион. Но се учудвам, че Дарий иска да откупи своята майка, жена и деца с мои богатства. Нещо повече — обещава да ми даде моя земя. Очевидно той не знае, че тия неща са мои, ако не ме победи в сражение. Щом е по-слаб от мене, нека да не ми обещава нищо мое. Ако се сражава и победи, тогава не той ще води преговори за своите жена, майка и деца, а аз ще преговарям с него за своите. Изобщо нямаше да дойда в Азия, ако не смятах, че тая земя е моя, защото иначе бих поsegнал на чуждо имущество и бих постъпил несправедливо. Ако по-рано Азия е била негово владение, нека бъде доволен, че толкова време е владял чужда земя, без да му се случи нищо лошо.“ Нареди персите да предадат това на Дарий и заповядда да се заемат с лекуването на ранените, а мъртвите да погребат на мястото, дето са паднали. Остана там, додето минат големите студове, извърши жертвоприношение на местните божества и даде нареддане да опожарят тамошния дворец на Ксеркс, който беше великолепен. Но веднага промени решението си и накара да угасят пожара.

18. Разгледа и гробниците на персите. В тях имаше много изделия от злато и сребърни кратери. И Кир^[23] имаше такава гробница. Тя представляваше каменна кула на десет етажа. Той беше поставен на най-горния в златен саркофаг, от всички страни кристален, така че се виждаше брадата му и той целият. Имаше там майстори елини, осакатени — едни без крака, други без носове, трети без уши. Бяха оковани в пранги. Скупчиха се те тогава и рекоха на Александър да ги освободи. Страшна гледка бяха тия сакати елини. Александър се просълзи и натъжи, като ги видя. И нареди да се дадат всекиму по хиляда драхми и да ги върнат по родните градове. Те взеха парите, но предпочетоха да останат там. Отидоха при царя и поискаха да не ги връща, ами да им даде земя — щели да бъдат позор за домашните си. И Александър разпореди да им отмерят земя и да им дадат зърно за сейта и по шест вола всекиму и още пари и всичко, което е нужно за обработването на земя.

19. А Дарий се готвеше за ново сражение. И пише на Пор писмо със следното съдържание:

„Царят на царете Дарий поздравява цар Пор. Пиша ти да ми съчувствуваш за нещастието, сполетяло мяя дом. Врагът, който налетя, има сърце на див звяр и душа бурна като морето и не иска да ми върне майката, жената и децата. И не се съгласява да ползува заедно с мене богатствата и властта ми. Затова съм принуден да вляза в още една схватка с него, за да защитя народа си или повече да не бъда на тоя свят. Затова пожали бедите ми, възнегодувай и отмъсти за моето поругание, спомняйки си справедливите дела, които са си вършили един друг нашите предци. Събери повече войска и ела при Каспийските порти^[24]. Ще осигуря на тия, които събереш, по три златни статера^[25] месечно на пешак, по пет на конник, жито, кърма и цялата прехрана. От плячката, която вдигна, ще ти пратя половината. Подарявам ти и коня Буцефал заедно с царските земи и сто и осемдесет наложници с накитите им. Като получиш писмото, недей да се бавиш.“

Александър научи тия работи от един Дариев беглец, вдигна войската и потегли към Медия. Беше чул, че Дарий е в Екбатана. Не искаше да царува над Азия, преди да презре до край славата на Дарий.

И забърза, като му съобщиха, че е наблизо. Дойде при него като беглец евнухът Багистан, който му предаде всичко съвсем достоверно и ходът на Александровото преследване^[26] стана още по-решителен.

20. Дариевите сатрапи Бес и Ариобарзанес разбраха, че Александър наближава, отвърнаха се от Дарий и решиха да го убият. Надяваха се да получат дар от Александър, задето са убили неговия враг. С мечове в ръцете се нахвърлиха срещу Дарий. А той рече на злосторниците: „О, вие, мои господари и по-раншни мои роби, какво зло ви сторих, та ме убивате? Не ме мислете за по-лош от Александър. Оставате ме тъй, както съм проснат в чертога, да оплаквам бедите си, от които няма никакво избавление. Ако цар Александър дойде и открие, че цар е жертва на разбойническо злодеяние, ще отмъсти за мене. Недопустимо е цар да понесе да види друг цар скръбна жертва на коварна ръка.“ И Дарий оказа съпротива на злосторниците. Но ударите на меча му не бяха точни и не попадаха в целта.

Македонците завариха река Странга замръзнала и преминаха. И Александър нахлу в двореца на Дарий. Като научиха за влизането му, нечестивците оставиха полуудихания Дарий и побягнаха, додето не научиха по-късно какво е решил да направи за тях Александър. И така той завари Дарий полуудиханен. Изправи се пред него, заплака и покри тялото му с царската си хламида. И като положи ръце върху гърдите му, изрече тия съчувствени думи^[27]: „Вдигни се от нещастietо, Дарий, и отново стани господар на твоите земи. Приеми диадемата и задръж величието на своята слава на lastител. Кълна ти се, Дарий, във всички божества, че е истина това и че искрено ти говоря. Единствено на тебе отстъпвам диадемата, знака на царската власт, защото споделих с тебе твоята трапеза, когато дойдох като вестител на Александър. Но вдигни се и властвуай над земята си. Не е редно цар да се чувствува огорчен от нещастие... Но кажи, Дарий, кой те рани. Назови го, та да мога да отмъстя за тебе.“ Това каза Александър, а Дарий изстена, привлече го, целуна ръцете и гърдите му и рече: „Александре чедо, дано никога не се възгордееш от славата на lastител. И когато постигнеш дело равно на божие и ти се стори, че с ръка си докоснал небето, гледай към бъдното. Съдбата не различава цар от разбойник и jednakvo zle se otvrycha ot vsichki. Виж мене клетия кой бях и какъв

станах. Доскоро владеех толкова земя, а сега умирам, без да съм господар дори на себе си. Погреби ме с твоите благочестиви ръце и нека ме почетат с траур македонци и перси. Нека родът ти стане общ с Дариевия. Предавам ти аз клет моята майка и пожали моята съпруга, като да е от същата кръв. И ти давам за съпруга дъщеря си Роксана^[28], та ако на мъртвите оцелява малко съзнание, двама родители да се гордеят с децата си — с тебе Филип, а Дарий с Роксана.“ Това рече цар Дарий и изпусна дъх в ръцете на Александър.

21. Александър нареди тялото му да бъде погребано по царски и съответно на местните обичаи и пъrvите македонци и перси в пълно въоръжение да го изпратят. И заедно с персите сам подложи рамо и вдигна ложето на Дарий. А персите не толкова оплакваха Дарий, колкото съчувствуваха и изпитваха привързаност към Александър. И той го постави в царския гроб, принесе жертва и като уреди надгробно състезание, обяви на персите с наредба следния закон:

„Цар Александър, роден от бога цар Амон и царица Олимпиада, казва на всички перси, които живеят по селата и градовете. Не беше желателно да загиват толкова мириади хора, но все пак благодаря на боговете, задето пожелаха да дойда в Персия увенчан с победа. Знайте, че поставям сатрапи да ви управляват, на които трябва да се подчинявате както при Дарий и да не знаете друг цар освен Александър. Не забранявам да си служите с вашите обичаи, да спазвате празниците, сборовете и племенните традиции. Всеки от вас да продължи да живее там, дето е живял, и ако персиец напусне града или селото си и се премести другаде, ще бъде наказан като отстъпник. Оставям ви имуществото и нека всеки владее своята собственост с изключение на златото и среброто, които възгордяват и благородника, и человека от народа. Оставям ви останалите монети, които имате. Нареждам цялото отбранително оръжие да се отнесе в определените складове. А на сатрапите, които одобря, ще определя какъв брой войници да държат и колко въоръжение. Състезанията, които имате обичай да уреждате, да стават по волята на сатрапа. Племе с племе да не се събира освен в случаите за търговия, и то до двадесет души. В противен случай ще се налага наказание като на враг според персийския обичай. Всички търговци да търгуват със същите продукти

както при Дарий. Ще взимам данък върху нивите и всички насади както при Дарий. Искам благополучие да зацари в земята ви. Искам също да оправя пътищата на Персия и да установя мир по тях, та който иде от Елада, да може без мъка да достига до всеки град на Персия. От брода на река Ефрат и началото на пътя наредждам на всеки сатрап да направи път на разстояние тридесет стадия и на всеки шестдесет стадия да се отбележи накъде води пътят и да се постави някакъв знак, ако се събират два или повече пътя... Данъците, събираны при Дарий за оправянето на пътищата, дарявам на светилищата на боговете, най-вече за Сарapis и Зевс. Понеже освен Кировия рожден ден искате да празнувате и моя, наредждам на моя сатрап Мосхил да се погрижи да чествувате и моя и Кировия с угощения и състезания. Нека участници и зрители в състезанията да бъдат перси... Състезанието да се ureжда на празнично подредено място както в град Пела. Докато съм жив, лично ще определям къде, а след смъртта ми — владетелите, на които ще дам тая земя. На победителите в състезанието с бойни колесници да бъде давана златна паница и други пет сребърни, всяка побираща толкова, колкото е достатъчно, за да се опие разумен човек. На победител в конно състезание паница със същото тегло и персийска тържествена дреха... Уредници на състезанията да бъдат нашите Александрийски жреци в храма на Александър. Мосхил, основателят на храма, има право да носи златен венец и пурпурна дреха, особено в дните на празника... Не желая сами да оправяте споровете, които имате помежду си, нито пред когото вие решите, особено за углавно престъпление. И ако някой бъде хванат, че събира за тази цел свои другари вън от съвета на сатрапите, ще бъде убит като враг.“

Като довърши това, Александър каза следното: „Великият властник вашият господар Дарий и мой враг беше убит. Но не аз го убих, а някакви хора, които не познавам и на които дължа големи дарове. Ще им даря обширни земи и които сатрапии пожелаят, понеже убиха моя враг.“ Така рече Александър и смущение обзе персите...

А той разбра и рече: „Искам да почета тия, които убиха моя враг. Затова ако го е убил някой македонец, да дойде спокоен, и ако е някои персиец, нека не се страхува. Кълна се в живота на майка си, че ще направя да ги споменават всички хора.“ Така се закле той... А ония проклети сатрапи Бес и Ариобарзанес сами отидоха при Александър и рекоха: „Господарю, ние убихме твоя враг Дарий.“ Щом чу, нареди да

ги оковат и да ги побият на кол край гроба на Дарий. Те казаха: „Господарю, ти се закле в живота на Олимпиада.“ Александър рече: „Не за вас изричам това оправдание, а за хората. Щеше да бъде невъзможно да ви открия, ако не се бях престорил за кратко време, че одобрявам убийството на Дарий. А истински аз се врекох да накажа неговите убийци. Щом са дръзнали да вдигнат ръка срещу своя господар, ще вдигнат и срещу мене. Но и пред вас не се заклех лъжливо. Заклех се да направя така, щото да ви споменават всички хора. И ще ви споменават, и ще ви сочат с пръст, когато бъдете провесени на кола.“ И ведно с тая присъда цяла Персия го приветствува като бог.

22. След няколко дена Александър възстанови реда и мира в Персида и нареди да попитат хората кого смятат за редно да постави за сатрап. И те извикаха: „Искаме Адулитес, братовчеда на Дарий по баща.“ Александър се съгласи.

След това написа следното писмо: „Александър поздравява Статейра и Родогуна. Дарий влезе в сражение с мене и аз се защитих успешно, както божеството реши. Исках да живее под моя власт, но го намерих паднал ранен от свои хора и вече издъхващ. Обхвана ме жал и го покрих с хламидата си и го попитах кой го е ранил. Но той ми повери дъщеря си Роксана и ми я даде за съпруга, а за останалото не успя да каже. Затова открих с хитрост виновниците за неговата гибел и ги наказах със смърт, както им се полагаше. Реших да пратя свещеното му тяло да го оплачете с погребални песни и да го наредите за погребение. Навярно вече са ви съобщили за тия събития и скръбта ви е безкрайна. Наредих още да му изградят храм като на герой в съседство с храмовете на неговите предци. Пратих да осветят тялото му. А вие оставете вече скръбта — аз ще ви установя в двореца и ще позволя да царувате над племената, които изберете. В момента останете там, където сте, докато не оправя тукашните работи, защото някои беснеят и още отказват да се подчинят. Съгласно разпоредбата на Дарий аз също смяtam за достойно Роксана да седне до мен на трона. Затова оказвайте ѝ почести като на моя съпруга.“

И те отговориха на Александър следното: „Родогуна и Статейра поздравяват цар Александър. Отправихме молитви към боговете, които

свалиха Дариевата диадема и величието на персите, да те направят цар на света вовеки веков, понеже по ум, разум и сила ти имаш равен жребий с олимпийските божества. Ние знаем, че ще живеем щастливо под твоето крило. Молим се на случая да ти даде най-доброто, да живееш неизмеримо дълго време, тъй като се отнесе към нас не като към военнопленнички, попаднали под твоята власт, а като към хора, които са стояли високо и на които се е случило по-късно да слязат ниско. Сега ние не сме пленнички и падаме ничком пред Александър, новия Дарий. Писахме на персийския народ да измоли боговете в Персида да ти поставят трон редом със Зевс и да ти отдават божески почести. А на Роксана, която си решил да седне до теб на трона, ще отдаваме почести, както заповядващ, когато Зевс я направи твоя жена. Писахме на персийския народ да знае, че сега пред нас стои новият Дарий и че благодарение на богоравния Александър, благодетел на персите, Дариевият скиптър е отново на своето място... Отправяйте молитви към всички богове. Върнете всички богове на Персида и ги отведете при Александър с благодарствени молитви, задето вдигна още по-високо величието на персите.“

Александър прочете писмото и отвърна: „Отказвам богоравните почести. Родил съм се смъртен човек и се боя от подобно нещо. То внася смут в душата на човека. Другите ваши начинания одобрявам и приемам. Ще се опитам да бъда достоен за вашето благородство. Бъдете здрави.“

Написа писмо и на майка си Олимпиада, в което съобщаваше за сватбата си, и го прати в Македония, а след това на Роксана със следното съдържание: „Александър поздравява сестра си Роксана. Писах на Олимпиада, моята майка, и за някои други неща, а освен това ѝ наредих да върне по Каран женските накити и тържествената одежда на Родогуна и Статейра, които ѝ пратих по-рано... Стреми се да бъдеш достойна за Александър и мислите си и да изпитваш страхопочитание към Олимпиада. Ако правиш това, ще постъпиш благоприлично и спрямо себе си, и спрямо мене. Бъди здрава:“

И като принесе жертва на местните богове, събра войската, понеже научи, че Пор се готви да помогне на Дарий, и потегли срещу индусите.

[1] *Платея* е град в южна Беотия, който по време на акцията на Александър срещу Тива е на негова страна, а не на страната на съюзените Тива и Атина, от които тя страда твърде много. ↑

[2] *Коре* или *Персефона* е дъщеря на Деметра и съпруга на подземния бог Плутон. ↑

[3] На т.нар. Втори конгрес на гръцките държави в Коринт (335 г. пр.н.е.) Александър бива избран за върховен стратег на елините, с неограничени права. Именно този факт се има пред вид в израза „*ме избраха за цар*“. ↑

[4] С израза „*десет отлични оратори*“ анахронично се поместват във времето на конфликта на Александър с Атина (336–335 г. пр.н.е.) канонизираните десет най-добри оратори, някои от които са живели значително по-рано. Според източниците Александър поискал да му пратят девет или осем атиняни и те не всички били оратори. ↑

[5] *Есхин* (389–314 г. пр.н.е.) е атински оратор, противник на Демостен и глава на промакедонската партия. ↑

[6] *Демад* е атински оратор от промакедонската партия. В случая му се приписват думи и аргументи на Демостен. В романа ролите им са разменени. ↑

[7] *Демостен* (381–322 г. пр.н.е.) е прочутият оратор и държавен деятел, враг на македонците и водач на антимакедонската партия в Атина. В случая му се приписва исторически невярна роля. ↑

[8] *Лизий* (458–378 г. пр.н.е.) очевидно е прочутият оратор, който по време на описаните събития е вече покойник. ↑

[9] *Платон* (427–347 г. пр.н.е.) очевидно е известният философ, който в 335 г. пр.н.е. е вече покойник. ↑

[10] Отиването на Александър в Египет става всъщност три години по-късно. ↑

[11] *Алкивиад* (450–404 г. пр.н.е.) е атински пълководец и политически деятел от времето на Пелопонеската война. Подведен под съдебна отговорност от атиняните, минал на страната на Спарта и служил при персите. ↑

[12] *Сократ* (469–399 г. пр.н.е.) е известният атински философ. Подведен под съдебна отговорност за свободомислие и атеизъм, бива осъден на смърт. ↑

[13] Това място отразява отказа на Спарта да участвува във Втория коринтски конгрес и може би един по-късен бунт, който

спартанците вдигат след смъртта на Дарий в 330 г. пр.н.е. То е недостоверно, тъй като Спарта не притежавала крепостна стена. ↑

[14] Киликия е област в югоизточната част на Мала Азия. ↑

[15] Семирамида е царица на древна Асирия, съпруга на цар Нин. Прочут бил нейният дворец и т.нар. „висящи градини“, едно от седемте антични чудеса. ↑

[16] Океан е названието на реката, която според най-древните антични представи обтича цялата земя. Но в случая с това име е обозначена река Кидн в Киликия, където станало описаното събитие. ↑

[17] Парменион е пълководец на Филип и Александър. В 330 г. пр.н.е. бил убит по заповед на Александър по обвинение в участие в заговор. ↑

[18] Пор или на индуски Паурава е бил действително цар на част от Индия по времето на Александровите походи. ↑

[19] Персисда е столицата на Персия Персеполис. ↑

[20] Вероятно става дума за битката при Гавгамела (1.X.330 г. пр.н.е.), част от която е предадена и в гл. 9 като друга битка. Освен това авторът си представя полесражението непосредствено до Персеполис, което му дава възможност да свърже поражението с кончината на Дарий. ↑

[21] Последните редове от писмото са стихове от трагедия. ↑

[22] Няколко пъти споменатият в текста Ксеркс е царят на Персия (485–465 г. пр.н.е.), воювал срещу гърците и победен от тях. Естествено той не може да бъде баща на Дарий III Кодоман. ↑

[23] Кир е основателят на персийската държава, царувал от 559 до 529 г. пр.н.е. ↑

[24] Каспийските порти е название на проход в планината Тавър. ↑

[25] Златен статер или т.н. дарейка е персийска монета с доста висока стойност. ↑

[26] Александър преследва Дарий в действителност в продължение на повече от два месеца. В хода на това преследване бива превзета Екбатана, където се намирала лятната резиденция на персийските царе. ↑

[27] Събитието става през юли 330 г. пр.н.е. Думите на Александър, както и част от предходните думи на Дарий, са в стихове.

↑

[28] Роксана всъщност не е дъщеря на Дарий, а на бактрианеца Оксиарт. Тя също е била съпруга на Александър. Той действително се оженва за дъщеря на Дарий, но по-късно (324 г. пр.н.е. в Суза). Нейното име е Статейра също като на майка ѝ, която се споменава няколко пъти в текста. ↑

КНИГА ТРЕТА

1. Вървя дълго през пуста и безводна земя, по долини, осияни с урви; и войските се умориха дотам, че офицерите започнаха да говорят: „Достатъчно е, че воювахме чак до Персия и подчинихме Дарий, който искаше дан от елините. Защо ни е тая мъка да бием път срещу индусите, да ходим в диви места, които нямат нищо общо с Елада? Щом Александър се е възгордял като войн и иска да подмини всички варварски народи, защо се съобразяваме с него? Нека сам върви и воюва и да не ни мъкне със себе си. Нас ни тежи умората^[1] от толкова войни, битки и нескончаеми опасности.“ Паднаха на земята и с ридания запоказваха изпотрошените си оръжия и износените си плащове. Изброяваха дванадесетте години, които прекарали във войни, кой кого загубил — едни братя, други синове, трети бащи. Като чу това, Александър събра войската, построи на една страна персите, а на друга македонците заедно с елините и рече: „Другари по оръжие и мои съюзници, македонци и елини — не споменавам персите, тъй като в битките те бяха наши врагове. Щом ми наредждате да тръгна срещу варварите сам, ще ида сам. Искам обаче да ви припомня, че сам победих в ония войни и сам ще победя варварите, които решат да подчинят на властта си. Една умна моя мисъл вдъхваше смелост в сърцата ви, когато ви обзemanеше униние пред пълчищата на Дарий. Не бях ли аз в първата редица и не ви ли закрилях в боя? Не отидох ли лично при Дарий като пратеник на самия себе си? Не се ли излагах на опасности? Вървете си в Македония без мене, спасете живота си и се пазете от раздори. Но ще разберете, че войска, лишена от промисъла на царя, е безсилна.“

Това рече той, и те започнаха да молят да не им се сърди и да ги задържи докрай за свои другари във войната. Тогава нареди да си идат тия, които бяха на възраст, и сам ги изпроводи.

2. И след няколко дена стигнаха до границите на Индия. Пресрещнаха ги писмоносци на Пор и му предадоха писмо, и той прочете следното:

„Аз, Пор, царят на индусите, нареддам на Александър, който опустошава моите градове. Щом като си човек, можеш ли да сториш нещо на бог? Е, какво? Ти унищожи благополучието на персите, защото се сражава с по-слаби, но дали ще се окажеш по-силен и от други? Защото аз съм непобедим. Царувам не само над хора, но и над богове. Когато ме нападна богът, когото наричат Дионис, индусите го прогониха, и то само със собствената си войска. Затова не само те съветвам, но също ти нареддам веднага да се отправиш към Елада. Не ще ме уплаши нито сражението ти с Дарий, нито с останалите народи, защото нещастието, дето ги сполетя, се дължи на тяхната немощ. А ти не си по-силен от мене. Ако ние, индусите, имахме нужда от Елада, още преди Ксеркс да сме я покорили. Не сме се обърнали към нея, защото там няма нищо достойно за царски поглед. А всеки желае да притежава нещо по-добро, не по-малкото. Затова ето трети път ти казвам — вдигай се и не желай да владееш това, което не е по силите ти.“

Александър прочете писмото пред всички и рече: „Мои другари войници! Нека не ви обърква писмото на Пор, което ви прочетох. Припомнете си какви неща пишеше Дарий. Действително варварите познават едно-единствено състояние на ума — тъпуумието. Зверовете, които живеят в земите им, тигри и пантери, лъвове и слонове, лесно биват улавяни от човешката мисъл, понеже се перчат с присъщата на тяхната природа сила и с пъстрата си кожа. Така и варварските царе се перчат с броя на войските си, но лесно биват покорявани от елинския ум.“

Така заяви, даде им кураж за похода и написа в отговор на Пор:

„Цар Александър поздравява цар Пор. Вдъхна ни още посече желание да влезем по-скоро в битка с тебе, като казваш, че Елада не притежава нищо, което би могло да се мери с богатствата на Индия, и че вие индусите сте имали всичко. А знаеш, че всеки човек желае по-доброто. Тъкмо защото не разполагаме с тия неща, а вие сте ги придобили, желаем по-доброто и идваме да ви ги вземем. Пишеш ми, че си цар на боговете, така щото си способен на по-големи дела и от тях. Но аз ида на война срещу тебе не като срещу бог, а срещу

варварин и самохвалко. Оръжието на бога не би могъл да удържи дори целият свят, да издържи блъсъка на светкавицата и трясъка на гърма. Така че не ти се удивяват народите, които завоювах и подчиних, нито ме плашат твоите самохвалства.“ Това написа и го изпрати.

3. Когато Пор прочете писмото, изпита гняв и събра войските си заедно с извънредно много слонове и други диви зверове, които помагат на индусите по време на битка. Македонците и персите наблизиха, видяха бойните редици на врага и се уплашиха не от броя на хората, а от зверовете. Като видя необикновените зверове, усети боязън и Александър, защото беше навикнал да воюва с хора. И дълго обмисля насаме и превърта в ума си как да прогони и избие зверовете и ето как постъпи умникът Александър. Медните статуи, които му бяха под ръка, нареди да ги нажежат грижливо на огън и когато се влезе в стълкновение, да ги изстрелят, посредством железни куки пред животните. И при щурма зверовете се впуснаха и ведно с впускането налапаха нажежените статуи и те свързаха устите им. Така отблъсна съобразителният Александър набега на животните.

Най-голям натиск върху индусите оказала персите, преследваха ги на коне и ги обстреляха със стрели. Мнозина паднаха в тая битка и на мнозина се случи да убият човек. Там погина Александровият кон Буцефал, улучен от Пор, и Александър престана да се владее — забрави за битката и сам започна да мъкне коня, та да не би враговете да го вдигнат.

4. Двадесет и пет дена продължиха да се бият и Александровата войска беше дотам изтощена, щото беше готова да се предаде. Усети Александър, накара да се въззари мълчание и обяви на Пор: „Не в това е силата на царя, Пор, да гине необмислено войската, а в собствената му храброст. Затова нека всеки от нас излезе в единоборство за царството.“ Зарадва се Пор на това предложение и обеща да излезе, понеже виждаше, че Александър му отстъпва по ръст. Пет лакътя висок беше Пор, а Александър три. Изправиха се тогава един срещу друг и двете войски нададоха вик. Внезапно се вдигна гълч във войската на Пор и той се обърна назад обезпокоен. Тогава Александър

приклекна, скочи срещу него, прободе го с меча си в слабините и веднага го уби^[2].

А войските отново влязоха в стълкновение. И Александър рече: „Клети индуси, за какво воювате, щом като царят ви е убит?“ Те рекоха: „Воюваме, за да не попаднем в плен.“ Той рече: „Престанете да воювате и влезте в града си, тъй като не вие се вдигнахте на война срещу войските ми, а Пор.“ Рече това, понеже войската му отстъпваше по численост на индийската. Нареди да погребат Пор, както подобава на цар, и като вдигна всички ценности, продължи нататък.

8. След това се отправи към оксидраките, не защото бяха войнствени. Беше чул, че тия гимнософисти^[3] обитават в прости къщурки и пещери. Те му написаха писмо: „Ние брахманите гимнософисти пишем на человека Александър. Ако идеш при нас с война, никаква полза не ще имаш, тъй като няма какво да ни вземеш. Ако пък искаш това, което имаме, не е нужно да воюаш, тъй като воюването е твоя работа, а нашата е да постъпваме мъдро.“

Александър прочете писмото и се отправи към тях с мир. И видя, че всички са без одеяние.

Тогава запита: „Нямате ли гробове?“ Те рекоха: „Мястото, дето живеем, то ни е гроб.“ Обърна се към един от тях и рече: „Кои са повече, живите или мъртвите?“ Той рече: „Мъртвите са повече, ако не броиш тия, които още не са се появили.“ Постави въпрос и на друг: „Кое е по-силно: животът или смъртта?“ Той рече: „Животът — понеже на изгрев-слънцето грее с по-силни лъчи, а на залез отслабва.“ Запита отново друг: „Кое е повече, земята или морето?“ Той отговори: „Земята — тъй като и морето е върху земя.“ И следващия запита: „Кое животно е по-хитро от всички други?“ Той рече: „Човекът“... Рече на друг: „Кого не можем да измамим, ами винаги му казваме истината?“ — „Бога — тъй като не можем да измамим той, който знае всичко.“ Обърна се към друг: „Кое е станало по-напред, нощта или денят?“ Той рече: „Нощта — тъй като това, което е заченато в мрака, нараства и после от утробата детето излиза на светлина.“ Рече на друг: „Коя страна е по-добра, дясната или лявата?“ Той рече: „Лявата — тъй като и самото слънце се вдига от ляво и се движи към дясната част на небето. И първо на лявата гръд майката кърми своето чедо, после на

дясната.“ Подир това ги попита Александър: „Имате ли цар?“ Те рекоха: „Да, имаме човек, който ви води.“ Той рече: „Искам да го приветствувам.“ Показаха му Дандимис, който лежеше върху земята. Бяха му постлали листа и клонки и бяха поставили до него смокини и други зрели плодове. Като го видя, Александър го приветствува и той му рече: „Бъди здрав!“ Но не се вдигна, нито го почете като цар^[4]. Запита го Александър дали имат имущество и той рече: „Имущество са ни плодните дървета, светлината, слънцето и луната, роякът на звездите, струенето на въздуха, водата. Когато сме гладни, отиваме при гъстокосите дървета и ядем плодовете им... и когато сме жадни, отиваме при реката, пием вода и сме доволни...“ Като чу това, Александър им рече: „Поискайте от мене, каквото желаете и ще ви го дам.“ Те всички извикаха: „Дай ни безсмъртие.“ А Александър рече: „Това не ми е възможно, тъй като и аз съм смъртен.“ Те рекоха: „Щом си смъртен, защо воюваш толкова много? За да вдигнеш всичко? Но къде ще го отнесеш? Нали и ти трябва да го оставиш на свой ред на други?“ Александър рече: „Така е наредило провидението горе. Ние сме негови слуги и вършим всичко по негова разпоредба. Не се движи морето, ако не духа вятър, и не се люлеят дърветата, ако не ги огъва повей. И не действува човек, ако не е провидено горе. И аз искам да престана да воювам, но не ме оставя господарят на моя ум. Защото, ако всички бяхме на еднакъв ум, светът щеше да застине в бездействие. Нямаше да се движи морето и земята щеше да стои необработвана, нямаше да се празнуват сватби и да се зачеват деца. По време на войните, дето водих, колко хора загубиха имуществото си. Но в замяна на това други се облагодетелствуваха от чуждото. Всеки Може да вземе всичко, но също и да го отстъпи другому. Затова всъщност никой нищо не притежава.“

Това рече Александър и докара на Дандимис пари, одежди, вино и елей. „Вземи това, пророче, да си спомняш за мене.“ Дандимис се засмя и му рече: „Безполезни са за нас тия неща. Но за да не излезем надменни, ще вземем от тебе елея.“ Натрупа купчина клони, запали огън и изсипа пред очите на Александър елея в огъня.

(36).^[5] Като видя всичко това, Александър се удиви до крайност... Пристигна при воиниците, разказа им всичко, което чу от

Дандимис и като ги вдигна, потегли нататък.

След пет дена път достигнаха до една река, в която имаше дървета. И ведно с изгрева на слънцето дърветата започваха да растат и големееха до шестия час, а от седмия започваха да намаляват, така щото в един момент изчезваха. И вместо плодове имаха сълзи като капка, голяма колкото смокиня. Издаваха прекрасен съвършено приятен дъх. Тогава Александър нареди да отсекат дърветата и да оберат сълзите им с гъби. Но докато беряха, никакви невидими духове зашибаха войниците. Чуваше се свистенето на пръчките,виждаше се следата, която оставяше ударът върху гърбовете, но кой ги налага, не можаха да разберат. И се чу глас, който каза да не секат и да не берат. „Ако не престанете, войската ще онемее.“ Уплаши се Александър и нареди да не секат повече дърветата и да не взимат нищо от тях. Имаше в реката черни камъни и който се допреше до тях, получаваше същия цвят като камъните. Имаше в нея и змии, и много видове риба, която можеше да се сготви без огън направо в студена вода. Един войник хвана риба, очисти я и я оставил в една съдина. И след малко намери рибата сготвена. Живееха край реката птици подобни на тия по нашите места, но ако някой ги допреше, изпускаха огън.

(37). На следния ден вървяха без посока. И водачите казаха на Александър: „Не знаем накъде вървим, господарю. Нека се върнем назад, за да не попаднем в опасно място.“ Но той не искаше да се върне... И достигна до място покрито с пясък, откъдето излязоха животни подобни на диви магарета, на дължина по двадесет лакътя. Имаша не две, а шест очи. Гледаха обаче само с две. Бяха кротки и не нападаха. Войниците наловиха доста и от тях, и от останалите животни. И като продължи нататък, достигна до едно място, дето обитаваха хора с кучешки глави. Иначе говореха на човешки език. Бяха покрити с гъста козина и се хранеха с риба. Ловяха я от морето и носеха на войниците. Имаше там и много тюлени — огромни животни, които лазеха по земята. И колко уговаряха Александър неговите другари да се върне назад. Но отказваше, беше решил да види края на земята.

(38). Оттам потегли към морето през пустиня. И нищо не срещаше по пътя, — нито звяр, нито птица. Виждаше се само небе и земя. И вече нямаше слънце. Десет дена вървяха в здрач и достигнаха до едно място край морето. Александър нареди да разгънат палатките и да се установят на лагер. Качи се с отряд войници на няколко ладии и се отправи към един остров, разположен недалеч от брега. Дочуха оттам гласове на хора, които говореха по елински. Но никой не виждаше хората. Няколко войници решиха да се изложат на опасност и тръгнаха с лодка да огледат острова. Но изведнъж се появиха раци и ги отмъкнаха във водата. Уплаши се Александър и нареди да се върнат на земята.

Като слязоха от ладиите, Александър тръгна да се разходи по брега и се натъкна на рак с огромни размери, който беше излязъл на сушата. Щипците му се насочиха разтворени към Александър. Войниците го заудряха о копия, но не беше лесно да го убият. Желязото не можеше да пробие черупката, а щипците му чупеха техните копия. Като го убиха, разтвориха го и намериха в него седем невероятно ценни бисера. Като ги видя, Александър реши, че се образуват на дъното на това море, тъй като по тия места не плуват никакви кораби. И ето какво измисли. Нареди да изработят голяма желязна клетка, а в нея да вкарат стъклена делва дебела една педя. Нареди да има отвор на дъното на делвата, през който да може да се провира човешка ръка. Беше решил да слезе в морето и да види какво има долу. Затова искаше да му е под ръка той отвор, захлупен откъм вътрешната страна, та като слезе долу да го отхлупи, да извади ръка и без да се бави, да вдигне от пясъка, каквото намери на дъното, отново да си вмъкне ръката и да запуши отвора. И направиха всичко това. Нареди също да намерят верига дълга двеста лакътя и заповяда никой да не дърпа нагоре, додето не се разклати веригата. И след като всичко беше готово, влезе Александър в стъклена делва, поставена в клетката, решен да стори невъзможното. Като влезе, затвориха с олово отвора. Спусна се на сто и двадесет лакътя дълбочина, но мина голяма риба, удари с опашка клетката и го вдигнаха, защото веригата се разтърси. Александър заповяда пак да го спуснат. И пак се случи същото. На третия път слезе на около двеста лакътя дълбочина и видя през стъклото множество риби, които кръжаха край него. И ето приближи риба с невероятни размери, лапна го заедно с клетката в

уста и го измъкна на земята на разстояние една миля от ладиите. Сто и петдесет души го спуснаха и рибата помъкна всички заедно с четирите ладии. И падна заедно с клетката на сушата и като се освободи, помагайки си със зъби, хвърли се на земята. Полудиханен бе цар Александър и разтреперан. И като се съвзе от уплахата, благодаря на провидението горе, задето го запази от онзи пагубен звяр. А ведно с това си каза: „Въздръж се, Александре, да предприемаш невъзможни неща, та да не би, докато изследваш дълбината, дето не е стъпвал човешки крак, да загубиш живота си.“ И веднага нареди войската да се вдигне оттам и да продължи нататък.

(39). И вървя дълго оттам и достигна до никаква равнина. По средата минаваше пропаст, която я делеше на две. Тогава Александър построи мост върху нея и написа с елински, персийски и египетски букви. Надписът гласеше следното: „Тук стъпи Александър и вдигна мост, по който премина с цялата си войска, понеже искаше да достигне края на земята, както е решило провидението.“ И след три дена достигна до място, дето не светеше слънце... Вървяха по тоя мрачен път деветстотин стадия и достигнаха до едно място, дето течеше бистър поток, чиято вода просветващ като светкавица. Въздухът там беше благоуханен и услаждащ. Изпита глад цар Александър и поиска да вкуси храна. Повика готовача и му рече да приготви риба. А той взе сушена риба и отиде, при бистрата вода на потока да приготви яденето. И щом я потопи във водата, тя оживя и избяга от ръцете му. А той с никого не сподели случилото се...

(40). Като се на храни, Александър потегли отново, измина хиляда и осемстотин стадия път и достигна до място, откъдето нататък беше светло, без да има слънце, луна и звезди. И видя да летят три птици и едната от тях с човешко лице. И му изграчиха от висината на елински: „Земята, дето тъпчеш, Александре, принадлежи единствено на бога. Изпитай боязън и се върни. Не може да тъпчеш земята на блажените. Затова се върни, човече, и тъпчи земята, дето ти е дадена, и недей да си създаваш мъки.“ Изтръпна Александър, като чу гласа, който издадоха птиците, реши да умилостиви провидението горе и

нареди на Антиох да обяви на войниците: „Нека всеки си вземе оттук, каквото пожелае, било камък, било парче глина или дърво.“ И едни го сториха, а на други Александровата наредба се стори глупава. И рече по пътя на Филон: „Слез от коня и вземи, каквото се случи под ръка.“ Слезе Филон и видя камък ненужен като всички други, така си помисли. Но го вдигна и продължи с Александър...

(41). Когато излязоха на светлина... и се огледаха един друг, откриха, че са отнесли бисери и скъпоценни камъни. И съжалиха тия, които не взеха нищо... А Филон донесе камъка на Александър. Беше се превърнал в чисто злато. Тогава готвачът разказа как рибата оживяла. Разгневи се Александър и нареди да го набият жестоко... И разбра по тия знаци, че там е краят на земята...

Тогава заповяда да хванат две от тамошните птици — бяха едри и силни, но кротки, не бягаха от хора. И два дена не им даваха храна. А на третия заповяда да изработят от дърво нещо като ярем и да го закрепят на шиите им. След това сам постави по средата на ярема копие дълго един лакът, а на върха му дроб. Птиците веднага литнаха подир дроба и Александър се издигна заедно с тях високо във въздуха. И се разтрепера от хладината. Но веднага му се изпречи хвърката с човешки образ и му каза: „Като не си познал нещата върху земята, защо си тръгнал в небесните да проникваш... Обърни поглед надолу към земята.“ Уплашен отправи поглед надолу и видя огромна змия навита в кръг, а вътре в нея равно пространство. Каза му хвъркатото: „Разбиращ ли какво е това? Равното пространство е светът, а змията е морето, което обвива земята.“ Той се подчини на волята на провидението горе и се спусна на земята на разстояние седем дни път от войската. Имаше там негов сатрап и взе от него триста конника, тръгна с тях и достигна до войската. И се отказа да предприема неща, които не бяха по силите му...

17. И написа писмо на Аристотел, в което сподели своите преживявания:

„Цар Александър поздравява Аристотел. Трябва да ти разкажа невероятните неща, които ми се случиха в Индия. Когато

пристигнахме в град Прасиаке^[6], който е главният в земята на индусите, забелязахме в околността му доста голям нос, който се вдаваше в морето. Отправих се с неколцина другари да го обгледам и открих, че там живеят женоподобни човешки същества, които се хранят с риба. Заговорих ги и разбрах по езика им, че са варвари. Разпитах ги и за тия места и те ми показаха остров, който се виждаше ясно на сърдече морето. Казаха, че е гробница на цар от дълбока древност и че там имало много златни свети дарове. Додето се оглеждахме, те изчезнаха, като ни оставиха дванадесет ладии. И Фейдон, моят най-верен другар, и Хефестион, Кратер^[7] и другите ми другари не ме пуснаха да се кача и да ида. Фейдон каза: «Остави аз да ида преди тебе, та ако се изпречи опасност, да рискувам аз, а не ти. Ако всичко е наред, ще пратя ладията да те вземе. Защото и да загина, ти ще си намериш други приятели. Но ако погинеш ти, Александре, нещастие ще сполети целия свят.» Убеди ме и отстъпих да иде той. И слезе със спътниците си на това, дето го мислехме за остров, но то се оказа животно. Мина около час и то се гмурна в дълбината. Ние се развиkahme, но животното изчезна и така загина най-верният ми другар заедно със спътниците си. Затърсихме варварите, но никого не намерихме.

Осем дена чакахме на носа и на деветия отново видяхме животното. На гърба му имаше слонове... Вървяхме доста дни и какви ли не невероятни неща видях. Видях най-различни зверове и странини места, които се нуждаят от естествоизпитателско обяснение. Но най-чудното от всичко беше затъмнението на слънцето и луната... И всичко това, прочути мой учителю, трябва да споделя с тебе...

Вървяхме дванадесет дена и достигнахме до един град, който беше на сърдече реката. Имаше там огромни тръстики, тридесет лакътя високи и четири лакътя в обиколка. От тях бяха направени и покривите на града. И не лежеше върху земята, а върху тия тръстики. Наредих там да отседнем на стан. Прекарахме на това място до третия час на деня и като приближихме до реката, открихме, че водата е по-горчива от кукуряк. Няколко души опитаха да доплават до града, но се появиха хипопотами и ги грабнаха. Същата опасност ни заплаши още веднъж и тогава се наложи да се махнем оттам. Дадох знак за тръгване и вървяхме пет часа и толкова страдахме за вода, че някои войници пиха от собствената си пикоч. По една щастлива случайност достигнахме

едно благодатно езеро, заобиколено с гора. Събрахме се там и пихме от водата му, която ни се стори по-сладка от мед. Бяхме доволни и радостни. И видяхме на единия му край каменен стълб, на който беше написано следното: «Аз, Сесонхосис, владетел на света, направих водоизточник за тия, които плуват към Червено море.»

Наредих да се разположи станът, войниците да се пригответят за сън и да запалят огньове. Към третия час на нощта, когато пълната светла луна се вдигна високо, от цялата гора излязоха животните на водопой. Имаше скорпиони дълги един лакът и пясъчни гущери, едни бели, други червени... И се завърза необикновена битка. И вече имаше паднали и отвсякъде се чуха страховни писъци и вопли, когато се зададоха четириноги зверове, които също идеаха на водопой. Имаше сред тях лъвове, по-едри от нашите бикове, и носорози. И какви ли животни не излязоха от тръстиковия лес — диви свини по-едри от лъвове (зъбите им бяха по един лакът дълги), рисове и пантери, тигри и скорпионоопашати, слонове и волоовни, бикослонове, шесторъки и ремъкокраки хора, кучеяребици и всякакви други същества с чудовищен вид. И сражението продължи без отдых чак до разсъмване...

Двадесет дена вървяхме добре и без произшествия, установихме се на стан, вдигнахме се и след пет дена овладяхме град Прасиаке заедно с Пор и с хората му. Беше пълен с блага, за които вече ти писах. Уредих всичко в околнността, а индусите се събраха готови да ме умилостивят... И няколко мъдреци казаха: «Царю, можем да ти покажем нещо невероятно, достойно за тебе. Ще ти покажем дървета, които говорят по човешки.» И ме отведоха в някаква градина, наред която се намираше светилището на Слънцето и Луната. Имаше там две дървета на вид като кипариси, а наоколо и други подобни на египетския миробалан. Смятала едното за мъжко същество, а другото за женско. И на едното името беше Слънце, и на другото Луна. Както ми казаха, на своя си език ги наречаха Митора и Майоза. Бяха отрупани с кожи от най-различни животни, мъжкото с кожи от мъжки животни, а женското от женски. Попитах от какви животни са тия кожи. Отговориха: «От лъвове и пантери.» Там те се обличат в такива кожи и почитат дърветата с тях.

Попитах ги кога говорят дърветата и казаха: «Рано сутрин, когато слънцето се вдига, дървото издава глас и втори път, когато дойде

насред небето и трети непосредствено преди залез. Същото се получава и при движението на луната.» Жреците им приближиха и рекоха: «Влез чист и падниничком.» Влязох заедно с десетимата си другари... Жрецът рече: «Царю, не е позволено да влиза желязо в светилището.» Тогава наредих на другарите си да оставят мечовете вън от оградата. Влязоха с мене и двеста невъоръжени войника. Заповядах да огледат мястото наоколо. И повиквам един от моите спътници индуси да ми превежда. И се врекох да го убия, ако нещо премълчи... И ведно със залеза дървото проговори на индуски и индусът, който беше с мене, започна да превежда. Но се уплаши и отказа да продължи. Обезпокоих се и го отведох настрана и ето какво рече: «Предстои ти скоро да погинеш от ръцете на твоите.» Останахме поразени от тия думи и реших още същата вечер при изгрева на луната пак да поискам прорицание. Исках да разбера бъдещето, влязох и попитах дали ще прегърна майка си Олимпиада и своите роднини. Отново бяха край мене другарите и ведно с изгрева на луната дървото проговори със същия глас, но тоя път на елински: «Цар Александре, трябва да умреш във Вавилон. Ще бъдеш убит от твоите хора и няма да бъдеш отнесен при майка си Олимпиада.»

Удивени бяхме до крайност и аз, и другарите ми и реших да даря на боговете най-прекрасни венци. Но жрецът каза: «Това не е възможно да стане. Но ако настояваш, направи, каквото си решил. Защото законът не е писан за царя.» Обзе ме скръб и крайно униние. Парменион и Филип ме подканяха да си легна, но аз отказах. Вдигнах се рано сутринта и съпроводен от десетимата другари и жреца, отидох на изгрев отново в светилището. Оставил ги на разстояние и приближих с жреца. Положих ръка върху дървото и попитах: «Щом като се е изпълнило времето на живота ми тогава искам да науча от вас дали ще бъда отнесен в Македония и дали ще прегърна своята майка и съпругата си...» И ведно с изгрева на слънцето, когато първият лъч падна върху най-високите клони на дървото, чу се глас, който изрече ясно: «Изпълнено е времето на живота ти и няма да бъдеш отнесен при майка си Олимпиада, но ще загинеш във Вавилон. Не след дълго ще погинат зле от ръцете на твоите хора и майка ти, и жена ти и сестрите ти ще погинат от ръцете на твоите приближени^[8]. И за тия неща повече недей да искаш да знаеш. Защото вече нищо не ще чуеш.»

Вдигнах се оттам и се върнах в Прасиаке, а оттам се отправих към Персида и сега бързам към двореца на Семирамида. Това реших да споделя с тебе. Бъди здрав“.

18. Като написа това писмо на Аристотел, Александър поведе войската си към двореца на Семирамида. Изпитваше силно желание да го види. Какво ли не разправяха за него в Елада и по целия свят. Царуваше над града жена, която се отличаваше с необикновена хубост. Беше вдовица на средна възраст, майка на трима сина, потомка на Семирамида, на име Кандака. Прати й писмо Александър със следното съдържание: „Цар Александър поздравява царицата на град Мерое^[9] Кандака и владетелите под нейна власт. Когато бях в Египет, научих от тамошните жреци и видях вашите гробници и сгради, които сочеха, че известно време сте властвували над Египет и че Амон е воювал на ваша страна и че по божествената му воля това време е минало и отново сте се върнали във вашия град. Затова ви пращам вестители. Пренесете храма и статуята на Амон на границата, за да му пренеса жертва. В случай, че не желаете да дойдете с него, нека да се срещнем веднага в Мерое и да обмислим. Пратете ни вест тук какво смятате.“

Написа му в отговор Кандака: „Царицата на Мерое Кандака и владетелите под нейна власт поздравяват цар Александър. Преди години Амон прорица да тръгнем на поход срещу Египет, а сега да не го вдигаме от мястото му и никой друг да не напада Египет, а тия, които дойдат при нас, да ги считаме за неприятели и да воюваме с тях. Недей да подценяваш цвета на нашата кожа, защото духовете ни са побели и по-блъскави и от най-белите при тебе. Разполагам с осемстотин хиляди души войска, готова да отвърне със зло на всеки нашественик. Ще постъпиш правилно, като окажеш почит най-напред на Амон. Моите вестители ще ти донесат сто массивни златни тухли, петстотин млади етиопци, двеста папагала, двеста маймуни и венец от смарагди и непробити бисери за нашия бог Амон, който живее в границите на Египет. Още осемдесет ковчежета от слонова кост. Пращам ти и следните видове животни — триста и петдесет слона, триста леопарда, осемдесет носорога, четири хиляди пантери, деветдесет човекоядни кучета в клетки, триста бойни бика. И още триста леопардови кожи, деветдесет слонски зъба и две хиляди и петстотин абаносови клона.

Прати веднага хора да получат тия неща и ни пиши, когато подчиниш на властта си целия свят.“

19. Като го получи и прочете, Александър прати да приеме тия неща Клеомен, управителят на Египет. И реши да иде лично при нея. А Кандака, като научи как Александър напада градовете и надвива такива могъщи царе, повика Хелен, един от нейните ографи, и му заповядва да иде уж да се срещне с Александър, а всъщност тайно да го нарисува. И той го стори, върна се и даде на Кандака портрета. Тя го взе и го постави на скрито място.

И ето какво се случи. Синът на Кандака Кандаулес начало на малък отряд ездачи нахълта в лагера на Александър. Залови го стражата и го отведе при Птолемей Сотер, който беше вторият по власт след царя. В момента Александър почиваше. Започна да го разпитва: „Кой си?“ Той рече: „Син на царица Кандака.“ — „Какво правиш тук?“ — „Отивах заедно с жена си и малък отряд на годишното тайнство у амazonките. Като ме видя с жена, владетелят на бебриките изскочи с голяма сила, грабна я и изби повечето от воиниците ми. Затова тръгнах назад да взема повече войска и да разоря Бебрикия.“ Като го изслуша, Птолемей стана и влезе при Александър. И като го разбуди, разказа му всичко. Щом чу, Александър се вдигна, взе диадемата и я сложи на Птолемей, загърна го в царската дреха и му каза: „Върви, уж че ти си Александър и кажи: «Повикайте ми моя другар Антигон.» И като дойда, разкажи ми това, дето ми предаде, и кажи: «Какво да направим за него? Дай ми съвет!»“

Излезе Птолемей и като го видяха, воиниците се уплашиха какво ли пак е намислил умникът Александър. Като го зърна в царската дреха, Кандаулес също се уплаши да не би да нареди да го убият, защото помисли, че той е Александър. А Птолемей рече: „Нека някой повика моя другар Антигон.“ Дойде Александър и Птолемей рече: „Антигоне, това е синът на царица Кандака. Владетелят на бебриките отвлякъл жена му. Какво ще ме посъветваш да сторя?“ Той рече: „Ще те посъветвам, Александре, да въоръжиш войската и да тръгнеш срещу бебриките, за да освободим неговата жена и да му я предадем в израз на почит към неговата майка.“ Зарадва се Кандаулес при тия думи, а Птолемей рече: „Щом предлагаш това, Антигоне, хайде да го

направиш. В качеството си на мой другар нареди на войската да се приготви.“

20. Приготвиха се те след разпоредбата на Птолемей, а Александър достигна още същия ден до мястото. И рече на Птолемей: „Александре, да не се оставяме да ни видят бебриките през деня, та да не би, като разбере, владетелят да убие жена му преди битката. И за какво ни е тая победа, ако Кандаулес загуби жена си? Затова да се вмъкнем в града през нощта и да подпалим къщите. Хората сами ще ни предадат жената.“ Това рече Антигон, а Кандаулес падна пред него и рече: „Умни ми Антигоне, дано ти да беше Александър, а не само негов другар.“ И през нощта проникнаха в града и докато бебриките спяха, подпалиха предградията. Те се разбудиха и додето се питаха коя е причината за пожара, Александър нареди да извикат: „Цар Кандаулес начело на огромната си войска ви нареджа: върнете ми жената, преди да съм изгорил пелия град.“ Хукнаха всички и като стигнаха в двореца на владетеля, влязоха, грабнаха насила жената от леглото му и я предадоха на Кандаулес, а него убиха.

Изпълнен с благодарност към Александър за съвета и изобретателността му, прегърна го Кандаулес и рече: „Антигоне, довери ми се и ела при майка ми, та да те даря по царски.“ Зарадва се Александър и каза: „Помоли царя. Защото и аз желая да разгледам града.“ И нареди на Птолемей да го прати като свой вестител. Птолемей рече на Кандаулес: „Искам да приветствувам с писмо твоята майка. Затова приеми моя вестител Антигон и пак ми го върни здрав и читав и ти също да пристигнеш здрав и читав заедно с жена си.“ Той рече: „Царю, отвеждам тоя човек със себе си тъй, както бих отвел самия Александър. И ще ти го върна заедно с царски дарове.“

21. И взе Александър на тръгване доста войници, коли и добитък за пътя. И удивяваше се, додето пътуваха, на красивите покрити със сняг планини, които достигаха до облаците в небесата, на високите дървета, потънали в зеленина и в плодове, каквито нямаше в Елада. Имаше там ябълки, златни на цвет като елинските лимони, и чепки грозде, дето в шепи не се побират, и нарове, по-едри от любеници. По

дърветата се виеха змии и гущери, по-големи от фараонова мишка^[10], подскачаха маймуни, които не отстъпваха по големина на мечките в Елада, и хиляди други животни, разнообразни по цвет и странни на вид. В някои места имаше божие присъствие; в скалите имаше пещери, в които се слизаше надолу. Кандаулес рече: „Антигоне, тия места ги наричат дом на боговете. И ако ги покани цар, случва се да може да ги види възлегнали вътре в пещерата. Затова, ако искаш, извърши възлияние и жертвоприношение и ще ти се явят.“ Така рече Кандаулес, продължиха пътя и достигнаха в двореца. Посрещнаха го братята му и неговата майка. Спуснаха се да го прегърнат, а Кандаулес рече: „Преди да прегърнете мене, братя, поздравете тоя, който ме спаси и стана благодетел на жена ми — Антигон, вестителя на Александър.“ Те рекоха: „От какво те спаси?“ И той им разказа как бебриките отвлекли жена му и как после била спасена. Тогава майката и братята прегърнаха Александър и устроиха блестящ царски пир.

22. На следния ден Кандака се появи с царска диадема и показа едрия си ръст и своята осанка на полубожество, а на Александър му се стори, че вижда майка си Олимпиада. И разгледа двореца, който блестеше със златоукрасените си тавани и каменните си стени. Имаше там килими, тъкани със злато и коприна, ложета с крака от оникс и берил, кресла, изплетени от златни ремъци, и масички, инкрустирани със слонова кост. Всичко това не можеше да се изброя — имаше изработени от порфирит бойни колесници с колесничарите и конете дотам майсторски, щото на човек му се струваше, че сякаш наистина са се впуснали в бяг. Имаше слонове от слонова кост издялани, които тъпчеха в крака и увиваха в хоботите си врагове. Имаше цели храмове ведно с колоните изсечени от един камък и изображения на варварски богове със страшен вид, които разтреперваха човек, когато ги гледа. Имаше греди, високи до небето като кипариси и платани, и река росеше земята, която плискаше златотканите си води също като Пактол^[11] в Лидия...

Удиви се Александър на всичко това и възлегна на угощение заедно с братята на Кандаулес. Той повика майка си и помоли да даде на вестителя дарове, достойни за неговия ум, и да го пусне да си върви. На следния ден Кандака поведе Александър за ръката и му

показа спални направени от аерит, който беше толкова прозрачен, щото на човек му се струваше, че слънцето прониква през стените, ами грее вътре в помещението. Имаше там триклин^[12] от неразрушимо дърво, който не гние и не гори в огън. Зданието не лежеше върху основи в земята, а беше поставено върху огромни четириъгълни греди и колела и двадесет слона го влачеха. Когато царят тръгнеше на война, пренасяше се в тоя дом. Рече Александър на царица Кандака: „На всичко това човек би се удивил, ако беше в Елада, но не и в твоята страна, дето има подобни красиви планини.“ Разгневи се Кандака и рече: „Прав си, Александре.“ Изуми се, като чу името си, и се отвърна, а тя рече: „Защо се отвръщаш от името Александър?“ Той рече: „Аз, господарке, се казвам Антигон и съм вестител на Александър.“ — „Дори Антигон да се казваш, за мене си цар Александър. Ето сега ще ти покажа.“ Хвана го за ръката и го въведе в нейната спалня и каза: „Познаваш ли образа си? Защо трепериш? Защо се обърка? Ти, дето погуби Персия и Индия и вдигна победни знаци в Мидия и Партия, падна сега без война и сражение в ръцете на царица Кандака. Трябва да разбереш, Александре — когато човек реши, че надвишава всички по ум, непременно се случва някой да излезе по-умен от него.“ Разсърди се Александър и изскърца със зъби. Рече Кандака: „Защо се сърдиш и защо скърцаш със зъби? Какво можеш да сториш?“ Той рече: „Ако ми беше под ръка мечът, най-напред тебе щях да убия, за да се отърва от подчинението, а после себе си, защото сам се предадох.“ Тя рече: „Би било благородно и по царски. Но недей да се беспокоиш, Александре. Ти спаси детето ми и неговата жена от бебриките и аз ще запазя пред варварите тайната, че не си Александър. Иначе ще те убият, ако разберат, че си Александър, задето и ти си убил Пор. Жена на най-малкия ми син е дъщеря на Пор. Затова наричай се Антиген. Аз ще запазя твоята тайна.“

23. След тия думи излезе заедно с него и каза: „Сине Кандаулес и ти, дъще Марпеса. Ако не бяхте попаднали щастливо на Александровата войска, нямаше да те видя повече, нито ти щеше да намериш твоята жена. Затова да почетем вестителя на Александър и да му дадем дарове.“ Рече нейният втори син: „Да бъде тъй, майко. Александър спаси моя брат и неговата жена. Да дадем на вестителя му,

каквото пожелае.“ А Караг, нейният трети син, рече: „Майко, недей. Жена ми ще се сърди. Александър е убил баща й. Затова тя желае да му причини мъка и понеже й е под ръка неговият вестител Антиген, иска да го убие.“ Тя рече: „И каква полза за тебе, чедо, ако накажеш този човек? Нищо няма да му е на Александър, ако го убиеш.“ А Кандаулес рече: „Този човек е мой спасител и аз трябва да го изпратя жив и здрав при Александър.“ Караг рече: „Тогава ще се бием помежду си за него.“ Кандаулес отговори: „Аз не желая, но щом ти искаш, готов съм.“ Угрижи се Кандака да не би синовете й да влязат в двубой, отведе Александър настрана и му рече: „Ти винаги си бил умен. Не можеш ли и сега да намериш някакво средство да предотвратиш двубоя на синовете ми?“ Рече Александър: „Чуйте, Караг и ти Кандаулес. Ако ме убиете, нищо няма да му стане на Александър. За вестител не се влиза във война. Дори да ме убиете, ще му останат много други вестители. Но ако искате да направя да го уловите лесно, обещайте да ми дадете част от даровете след известно време, та пак да се върна при вас и да направя така, че да дойде Александър. Тогава ще заловите вашия враг и ще си отмъстите.“ Съгласиха се братята, а Кандака се удиви на Александровия ум и му каза насаме: „Дано и ти да беше мой син, Александре. Щях да завладея чрез тебе всички народи. Не с оръжие си подчинил толкова градове, а с острия си ум.“ И тъй Кандака запази в строга тайна истината за него.

На тръгване тя му даде царски дарове — диамантен венец, тежък много таланти, ризница от оникс и берил, пурпурна златошита хламида, светла като звездното небе, и го изпрати, като му даде за свита отряд свои войници.

24. Като вървя толкова дни, колкото и преди, достигна до онова място, дето Кандаулес му рече, че богове живеят в пещерата. Принесе жертва на мястото, извърши възлияние и влезе вътре съпроводен от малко войници и видя през лъчащата в светлина мъгла блясъка на звезди по тавана, а по-надалече образа на призрачни същества и дочу говор, който потъва в тишината. Бяха възлегнали няколко и от очите им проблясваше светлина като пламък и един му каза: „Бъди здрав, Александре! Знаеш ли кой съм аз?“ А той каза: „Не, господарю.“ — „Аз съм Сесонхосис, царят владетел на света. Боговете ме направиха

свой сътрапезник. Но твоите успехи надминаха моите и ти ще придобиеш безсмъртна слава.“ Попита Александър: „Кога, господарю?“... Рече Сесонхосис: „Щом си смъртен, редно е да не знаеш кога ще умреш. Защото мъртъв е човек от деня, в който узнае кога ще умре. Като знае кога ще се случи, забравя и въпреки че умира, все пак не го тревожи мисълта за смъртта. Градът, който основа, ще бъде почитан от всички хора. И много царе ще идат там да те приветствуват като бог. И ще живееш в него и приживе, и след смъртта си. Защото градът, който основа, ще ти бъде и гроб.“

25. Тъй рече божият вестител и излезе Александър, взе своите войници и продължи пътя си. Дойдоха насреща му сатрапи и го увенчаха с диадема и му дадоха царска одежда. И се отправи към амазонките^[13]. Като пристигна в земите им, прати им писмо със следното съдържание:

„Цар Александър поздравява амазонките. Предполагам, че сте научили за поражението на Дарий. След това воювах с индусите и ги покорих с помощта на провидението горе. После се отправих към гимнософистите. И понеже те ме поканиха, не им взех данък и ги оставил да живеят на своята земя. И като установих мир, отправих се към вас. Посрещнете ме приятелски, защото не идвам с лоши намерения: искам да разгледам земята ви и едновременно с това да ви сторя благодеяния. Бъдете здрави.“

След като прочетоха това писмо, те също му писаха: „Водачките на амазонките поздравяват цар Александър. Пишем ти, за да знаеш, преди да си нахлул в нашите земи и преди да си отпътувал безславно. Искаме да ти стане ясно с това писмо каква е земята ни и какви противници сме ние. Отвъд Амазонската река сме и живеем на остров. Една година е нужна, за да го обходи човек в периметър. Обтича го река, която няма начало. Има само едно място, откъдето може да се влезе. А ние, жителките на тая земя, сме войнствени девици на брой двадесет мириади. И нищо мъжко не съществува при нас. Мъжете ни живеят отвъд реката. Всяка година в чест на Зевс, Посейдон и Хефест чествуваме празник, който продължава тридесет дни и на който принасяме жертва коне. И които от нас искат, минават отвъд, събират се с мъжете и остават при тях. А момичетата, които се раждат, биват

отглеждани там и когато станат на седем години, довеждат ги при нас. Когато ни нападнат врагове, излизаме повечето — дванадесет мириади на брой на коне, а останалите пазят острова. И излизаме да посрещнем сражението на границата. А мъжете ни следват, наредени в боен ред. И ако някоя бъде ранена, устройваме шествие и я приветствуваме, увенчаваме я и тя става вечно паметна. Ако някоя падне в боя, нейните близки получават не малко пари. Ако някоя донесе тяло на враг, получава висока награда от злато и сребро и прехрана до живот. Така че ние се бием за собствената си слава. И когато надвием враговете и те побегнат, покриват се завинаги с позор. А ако ни победят, стават победители на жени. Затова внимавай, царю, да не се случи същото и с тебе. Ще ти даваме ежегодно златен венец на стойност, каквато определиш. Размисли и ни прати отговор. Ще намериш нашия стан на границата.“

26. Когато прочете писмото, Александър се засмя и отговори следното: „Цар Александър поздравява амazonките. Завладях три четвърти от света и не остава много време да положа победен знак над всички хора. Затова ще бъде позорно, ако не воювам и с вас. Ако сте решили да загинете и земята ви да стане необитаема, стойте на границата. Но ако желаете да живеете в родината си, да ви видя да преминете реката назад! Нека се завърнат в полето също така и мъжете ви. И ако го направите, кълна се в моя баща Зевс, в Хера, в Арес и в победоносната Атина, няма да се отнеса несправедливо към вас: ще ви взема данъка, който определите, и няма да нахлюя в земята ви. Тия, които изберете, пратете на кон при мене. Ще ви давам на месец за всяка по пет златни мини.^[14].

И след година те ще се завърнат у дома и ще ми пратите други. Вземете решения по тия въпроси и ми пратете отговор. Бъдете здрави.“

Получиха и прочетоха писмото на Александър, направиха събрание и като обмислиха, отговориха следното: „Водачките на амazonките поздравяват цар Александър. Позволяваме ти да дойдеш при нас и да разгледаш земята ни. Ще ти даваме данък сто златни таланта и пращаме да те посрещнат петстотин измежду най-добрите. Те ти носят парите и сто благородни коня. Ще останат при тебе една година и ако някоя загуби девството си от чуждороден мъж, ще се

смята за напусната родината си. Пиши ни колко евентуално ще останат при тебе, а останалите ни върни и ще ти пратим други. Ще ти се подчиняваме и в твоето присъствие, и в отсъствието ти. Защото разбрахме, че си благороден и храбър човек. Ние сме незначителна част в сравнение със света, който си пребродил, и затова не е възможно да се мерим с тебе. Решихме да ти се подчиняваме и да продължим да живеем на родна земя.“

27. Като уреди тия неща, отправи се към земите на пресите. И крайно униние обзе войниците. Беше на сред лято, а в продължение на четиридесет дена не престана да вали. Дървените калъфи, в които носеха щитовете, започнаха да гният и юздите на конете се покриха с ръжда. И много пехотинци останаха без обувки от влагата и краката им се израниха. И едва-що престана дъждът, настана такава горещина, каквато човек не би могъл да издържи. И започнаха да се чуват гласове на недоволство във войската.

Готовше се да мине река Хипанида^[15], която служи за граница, и разпита местните жители за числеността на царската войска, която беше отвъд в земите на пресите покрай океана. И местните жители му рекоха, че царят държи в оборите си пет хиляди слона и десет хиляди колесници и много мириади войници. Като научил това, ограби умникът Александър храната от крайокеанската област и от останалата земя на индусите и като направи от нея оgnени жертвеници в стана си, тъй отаде почит на боговете.

Получи там следното писмо от Аристотел: „Аристотел поздравява цар Александър. Свидетели са ми Зевс и Посейдон, крайно затруднен съм за кое от твоите дела да те похваля по-напред. Благодарен съм на всички богове и богини за сполуките ти, за блъскавите ти и славни дела... Храбър военачалник и боен, ти се прояви като истински Нестор по ум, а в боя като храбреца Одисей, който:

Много поселища хорски видя и позна обичаи^[16].

Говоря за тия неща, които стори на тридесетгодишна възраст. И хората казват: «Александър Македонски премина от запад на изток и го приеха с радост етиопи и скити, които:

Слънцето дето захожда, живеят, и дето изгрява^[17].»

А тия, които дръзнаха да ти се противопоставят, пратиха да молят да им станеш приятел. Бъди здрав и щастлив, богоравни царю.“

Вдигна войската и се отправи към Вавилон. И като пристигна там, посрещнаха го с блясък и почести. Принесе жертва на божовете и устрои спортни и музикални състезания.

Там написа писмо и на майка си Олимпиада, в което и разказа своите преживявания:

„От предишните ми писма, уверен съм, ти знаеш за всичко, сторено от мене до делата ми в Азия. Но мисля, че е добре да ти разкажа и за походите си нататък. След похода срещу Вавилон взех седемдесетхилядна войска и отново се отправих на път“... „и достигнах за деветдесет и пет дена до Херакловите стълбове^[18]. Казваха, че Херакъл поставил тия знакове, за да ограничи земята, до която достигнал. Те са два стълба, единият златен, другият сребърен, на височина тринадесет лакътя и два лакътя широки. Аз не вярвах, че целите са от метал. Затова принесох жертва на Херакъл и пробих единия. Okаза се, че целият е от злато и за да запълня отново дупката, употребих хиляда и петстотин жълтици. Потеглих оттам през пуста и камениста земя. И мъглата беше толкова гъста, че човек не можеше да познае кой стои до него... И след седем дена достигнахме реката Термодонт^[19], която тече в плодородна равнина. Там живеят амазонките, жени, които се отличават по едрия си ръст и по хубост. Одеждата им е пъстра, а оръжието им е сребърна брадва — там не познават желязото и бронза. Отличават се по ум и съобразителност. И аз спрях с воиниците край реката. Беше невъзможно да се мине отвъд, дето живеят, защото е голяма и непроходима: пълна е с много животни и големи камъни. А те преминаха и се наредиха срещу нас. Но аз им писах писмо и ги убедих да ми се подчинят.

28. И като взех данък от тях, отправих се към Червено море по една теснина. От дясната ни страна се издигаше висока планина, а от лявата плискаше вълни морето. Принесохме жертва на Посейдон десет жребела, отморихме се, потеглихме и достигнахме до река Атлас^[20]. И не се виждаше нито небе, нито земя. Обитаваха по ония места множество странни племена. Видяхме қучеглави хора и без глави, с очи и уста на гърдите...

И видяхме остров, който отстоеше на сто и петдесет стадия от земята. Доплавахме и открихме там града на Слънцето, който беше сто и двадесет стадия в периметър. Имаше двадесет и четири кули, съградени от злато и смарагд. Насред града се извисяваше олтар, изграден също от злато и смарагд. Имаше шестдесет стъпала, а на върха запрегната в коне колесница от злато и смарагд. Но от мрака не се виждаше ясно. Жрецът на Слънцето беше етиопиец с одежда от чисто ленено платно. Каза ни по варварски да напуснем ония места. Принесохме жертва на Слънцето, тръгнахме и вървяхме седем дена. А мрачината стана още по-гъста и аз отново жертвувах на Слънцето и тогава боговете осветиха пътя ни със сребърни светилници.

Достигнахме до река Танаида^[21], която тече покрай Азия и Европа, и пристигнахме в двореца на Кир и на Ксеркс. Имаше вътре многобройни прекрасни зали, изпълнени със злато и сребро, с великолепна посьда и всякакви други скъпоценности. Имаше там огромна дълга зала, в която царят се допитвал до оракула. Висеше от средата на тавана златна клетка, а в нея беше затворена птица, подобна на гъльб. И тя ми каза по елински: «Александре, престани да се изправяш срещу боговете. Върни се в твоите чертози и не се хвали, че ще се качиш на небето.» Исках да я вдигна като трофей и да ти я пратя, но жрецът каза, че е свещена.

А в двореца в Суза има сребърен кратер, който побира триста и шестдесет метрета^[22]. Измерих го по време на голямото угощение, когато принесохме жертва на боговете-спасители. Имаше там и една голяма зала, в която Ксеркс беше наредил да изрисуват морската битка срещу атиняните. Издигаше се в средата златен трон е балдахин. Казват, на него сядал царят, когато разговарял с елински вестители. Видях там и една «майстория на Главк»^[23] — добре настроена лира,

която свири сама. В кръг около трона беше разположен златен шкаф, двадесет и шест лакътя дълъг и с двадесет и два реда нагоре. А край стената имаше и още един шкаф, в който се поставяха чаши, дълъг тридесет и седем лакътя. Отгоре му беше поставен златен орел, който покриваше с крилата си целия шкаф. Имаше и лоза със седем клона, цялата златна, също бяла топола, платан и мицта, всичките изработени съвършено. Толкова много неща видях, че ми е трудно да си ги спомня. Бъди здрава, майко.“^[24]

30. Това писа на майка си от Вавилон и няколко депа по-късно, когато настъпи време да напусне живота, божеството вести това събитие с ужасно знамение. Една от местните жени роди бебе, горната част на чието телце до пъпа беше съвсем като на дете, само че мъртва. А долната беше покрита с муцуни на диви зверове, така щото на вид силно наподобяваше Сцила^[25], тъй както я рисуват, ако се изключи това, че у детето зверовете бяха повече на брой и от друг вид. Муцуните бяха на лъвове, леопарди и вълци, движеха се и ясно можеха да се различат. Веднага щом роди това бебе, жената го пъхна в пазвата, покри го, отиде в двореца на Александър и каза: „Въведете ме при царя. Искам да му съобщя нещо важно.“ Беше по обед и той почиваше в една спалня. Като го събудиха и научи за жената, заповядда да я повикат. Тя влезе и накара да отстрани тия, дето бяха вътре. И като излязоха, откри се и му показва чудовището, като каза, че тя го е родила.

Удиви се Александър, като го видя, повика маговете халдейци и нареди да изтълкуват знамението, като ги заплаши със смъртно наказание, ако не му кажат истината. Петима бяха най-умните и най-прославени халдейци. Но тоя измежду тях, който надвишаваше всички с гадателското си изкуство, тогава не беше в града. А тия, които дойдоха, предсказаха, че Александър ще бъде невероятно силен и страшен за враговете и ще властвува над всички хора. Рекоха, че тия толкова могъщи зверове са племената, подчинени на човешкото тяло. Това казаха те и си отидоха. Връща се от пътуването другият халдеец и идва след тях при Александър. И като видя разположението на знаците върху знамението, извика високо, разкъса дрехата си и заоплаква на глас и със сълзи в очи предстоящата кончина на толкова младия Александър.

А той се обезпокои силно, като го видя така опечален, и го накара да разкаже спокойно какво съобщава знамението. Халдеецът му каза следното: „Царю, вече не се броиш между живите и тялото ти е оставило човешката природа.“ Когато Александър настоя да разбере смисъла на случилото се, отговори му: „Най-могъщи, човешкият образ — това си ти, а животинските ликове — тия край тебе. Ако горната част на тялото се движеше и беше жива, това щеше да означава, че ще владееш над всички. Но както горната част на телцето е напуснала живота, така и ти си го напуснал, царю. И както зверовете не са в единомислие, ами са настроени диво спрямо хората, тъй са настроени спрямо тебе и твоите приближени. Ще настъпят големи размирици по света след смъртта ти, твоите хора ще влязат в разпри и ще се избиват.“

Рече това и си отиде халдеецът, а детето нареди да изгорят. Като чу това, Александър рече: „Дай ми, Зевсе, да изпълня докрай плановете си. Но щом си решил тъй, приеми и мене, третия смъртен.“ Искаше да каже с това, че и Дионис, и Херакъл са сред боговете за подвизите, които са сторили, и че смята себе си за третия след тях, достоен да стане сътрапезник на боговете заради делата си, които извърши по целия свят.

31. Майка му Олимпиада често му пише за Антипатър^[26] и му се оплаква, че не я зачита като негова майка и че Антипатър говорел, каквото пожелаел, и я обвинявал, че имала странно поведение; затова искала да си иде в Епир. Александър реши да оправи това, прати в Македония Кратер и нареди Антипатър да дойде при него. Той предусети прикритото в служебните дела намерение на Александър и замисли да го убие, понеже се боеше да не би да бъде опозорен и наказан. Беше научил, че сполуките бяха направили Александър още по-невъздържан. Достави си силна отрова, чието действие беше страшно. И за да се съхрани количеството, сипа я в издълбано копито на катър. Никакъв друг съд — нито меден, нито глинен, не беше в състояние да издържи въздействието ѝ. Постави го в желязна кутия, предаде го на сина си Касандър^[27] и го прати на гости у Александър с поръка да се уговори с брат си Иолас как да поднесат отровата.

Касандър пристигна във Вавилон и завари Александър да върши жертвоприношения и да приема гости от чужбина. И сподели с Иолас, които беше главен ви почерпен на Александър. Няколко дена преди това Александър го беше пернал с пръчка по главата за някаква негова недисциплинираност, момчето още беше разгневено и затова на драго сърце прие безчинното дело. И взе за съучастник тесалиец Медий^[28], който беше другар на Александър. Той беше любовник на Иолас и също се чувствуваше оскърбен поради Александровата грубост и обеща да му даде да изпие отровата. Александър прекарваше приятно и весело, заобиколен от другарите си и от майсторите на Дионис^[29], които бяха дошли да отдъхнат във Вавилон... И стана, искаше да иде да си почине, когато приближи Медий и го покани да влезе при неговите другари. Каза, че съbral най-добрите му приятели. При тия думи Александър прие неговата покана и отиде на угощението. Двадесет души бяха участниците — Пердикас^[30], Мелеагър, Питон, Леопат, Касандър, лекарят Филип, Певкестес, Птолемей, Лизимах^[31], Неарх от Крит, Стасанор, Хераклид от Тракия... Европий, Аристон от Фарсала, инженерът Филип, Филотас, Менандър... Измежду тях Пердикас, Птолемей, Олкиас, Лизимах, Евменес и Азандър не знаеха какво предстои да се случи. Всички останали бяха съучастници и се бяха заклели и дали съгласието си пред Иолас и Касандър. Вече бяха станали амбициозни и се бояха от властта на Александър и от прекомерното му високомерие. Възлегна Александър и Иолас му поднесе бокала. После присъствущите поведоха разговор да стане по-весело и пирът продължи известно време, когато Александър изведнъж извика като ударен със стрела в черния дроб. Но бързо се овладя, надмогна болката и си тръгна, като поръча да продължат пиенето.

32. Те обаче се обезпокоиха, веднага преустановиха пиршеството и се изправиха пред портите му да разберат какво ще стане. Александър реши да избълва многото вино и поискава перо. Беше навикнал да повръща по тоя начин. Иолас намаза едно с отровата и му даде. Затова подействува толкова силно, понеже беше вкарана в тялото му обилно. Загърчи се Александър в ужасни спазми и болки. И тъй прекара нощта, като показа невероятно търпение. А на следния ден,

като усети колко е болен и че говорът му е неясен поради подуването на езика, помоли да излязат всички, за да може спокойно и насаме да размисли за някои пеша. Касандър се уговори с брат си и през нощта отпътува. Когато пристигна в Киликия, остана там да дочака Иолас, който трябваше да тръгне веднага щом Александър издъхне, а по море изпрати в Македония мъжа на кърмачката си, за да съобщи на баща си с предварително уговорени знаци, че работата е доведена докрай.

Когато настана нощ, Александър нареди всички да напуснат сградата. Отпрати също Комбафес и жена си Роксана. Имаше една порта, дето водеше към река Ефрат, която протича през Вавилон. Нареди да я отворят и да не застава там вратар, както в други случаи. Всички си отидоха и в полунощ Александър се вдигна от леглото, загаси светилника, мина през портата на четири крака и се отправи към реката. Като наближи и се огледа, видя да тича насреща му Роксана. Беше подозряла от наредбата, че е намислил да предприеме нещо достойно за дръзвновението си и затова тайно бе следвала неговото движение в мрака и стенанието му. Спря, прегърна го и рече: „Убиваш ме и ме оставяш, така ли, Александре?“ Той рече: „Роксано, няма да бъде голяма благодарността ми, задето ме лишаваш от слава. Но нека никой да не знае за това!“ Опра се на нея и без никой да забележи, се върна в сградата.

Когато се съмна, нареди да влязат при него Пердикас, Птолемей и Лизимах и им каза никой друг да не влеза, додето не се разпореди с работите си. И се зае да пише завещанието си, като накара да седнат до леглото му юношите-писари Комбафес и Хермсгенес. А Пердикас подозря, че ще остави всичко на Птолемей поради това, че Александър често бе говорил пред него за рождението на Птолемей и поради това, което му бе разкрила Олимпиада, че бил син на Филип. Затова взе настрана Птолемей и го накара да се закълне, че ще му отдели тая част, която се реши общо, че е негова, в случай че стане наследник на Александър. Птолемей се закле, но изобщо нямаше представа какво си мисли Пердикас. От своя страна, понеже сам смяташе, че Пердикас ще наследи властта — беше него по-напред от всички останали в очите на Александър по ум и по храброст, накара го да даде същата клетва.

Оня ден и следната нощ Александър прекара в писане. А после нареди да повикат Пердикас, Олкиас, Птолемей и Лизимах. Те влязоха при него и изведенъж македонците се стекоха с викове пред двореца.

Заплашваха, че ще избият телохранителите, ако не им покажат царя. Попита Александър каква е тая суматоха и Пердикас му предаде думите на македонците. Тогава заповяда да поставят леглото на удобно място, така щото войската да премине и да го види. Войниците да влизат само по един хитон през една врата и да излизат през друга, за да не стане някакъв бунт. Пердикас предаде на македонците царската заповед и те почнаха да минават. Ободряваха го и нямаше никой, който да не се просълзи пред нещастието, което сполетя техния толкова млад цар. Имаше сред тях един македонец с външност не недостойна, но иначе човек простоват и недисциплиниран. Приближи той до Александър и рече: „За добро царува над Македония баща ти Филип и ти също за добро.“ После се обля в сълзи и продължи на македонски: „Ако ни оставиш ти, погинала е Македония. Ако умреш, редно е да умрем и ние македонците с тебе, който издигна Македония до небето.“ И Александър заплака, протегна десница и като хвана македонеца за ръката, направи знак да не губи крак.

33. След като преминаха македонците, повика отново Пердикас и другите. И като се обърна към Олкиас, нареди да прочете завещанието. Това, дето Александър даде на Олкиас, беше препис на част от завещанието:

ЗАВЕЩАНИЕ НА АЛЕКСАНДЪР^[32]

Цар Александър, син на Амон и на Олимпиада, за момента посочва за цар на Македония Аридей^[33], сина на Филип. Но ако Роксана роди на Александър син, той да бъде цар и да получи името, което решат македонците. Ако пък се роди момиче, нека македонците да изберат когото пожелаят за цар, в случай че не искат Аридей, сина на Филип. А избраният нека пази властта на аргейадите^[34] и македонците да празнуват заедно с царя обичайния празник на аргейадите. Нека бъде позволено на Олимпиада, майката на Александър, да живее в Родос, ако родосците са съгласни. Защото без тяхното съгласие не

може да стане. Ако не желае да живее в Родос, нека се установи, където пожелае, като получава същите доходи, които получаваше и при своя син Александър.

Докато македонците решат кого да поставят за цар, цар Александър, син на Амон и Олимпиада, назначава за управители на своето царство: Кратер и жена му Кинана, дъщеря на предишния македонски цар Филип, за цяла Македония, Лизимах и жена му Тесалоника, дъщеря на предишния македонски цар Филип, за Тракия. Дава сатрапията в Хелеспонта на Леонат и жена му Клеодика, сестра на Олкиас, Пафлагония и Кападокия на своя мемоарист Евменес^[35]. Оставя островите свободни под закрилата на Родос. Памфилия и Киликия оставя на Антигон^[36], Кария на Азандър. Над Исаврия и всички области до река Халис да управлява Филон. За управител на Сирия до Месопотамия определя Питон. Областта на Вавилон и съседните земи да управлява моят адютант Селевк^[37]. Финикия и тъй наречената Койлесирия оставям на Мелеагър. За управител на Египет назначава Пердикас, а на Либия Птолемей и неговата съпруга Клеопатра, сестра на Александър. На земите над Вавилония за военачалник и управител определя Фанократес и жена му Роксана от Бактрия.

Заповядвам управителите на царството да се погрижат да бъде направен саркофаг от двеста таланта злато, в който да бъде поставено тялото на царя на Македония Александър. И да бъдат върнати в Македония възрастните и болните македонци. По същия начин да се постъпи и с възрастните и болните тесалийци. Да им се раздадат три таланта злато. И да се прати в Аргос въоръжението на цар Александър и петдесет таланта златни пари като военен трофей в дар на Херакъл. И да се пратят в Делфи слонските зъби, змийските кожи и тринаесет златни блюда като трофей от похода. Нека бъдат дадени на гражданите на Милет сто и петдесет таланта златни пари за застрояването на града им...

Цар Александър поставя за цар на земята на индусите край река Хидасп Таксил, а на земята от Хидасп до река Инд Пор, а на паропанисадите бактрианеца Оксиарт, бащата на Александровата жена Роксана... Бактрия и областта на Суза дава на Филип, Партия и земите до Хиркания на Фратраферн, Кармания на Тлеополем, Персида на Певкестес...

Цар Александър поставя за цар на Илирия Олкиас. Дава му да отнесе от Азия петстотин коня и триста таланта и да изгради с тия средства храм и да вдигне в него статуи на Амон, Херакъл, Атина. Олимпиада и Филип... И Пердикас да постави в Египет изображения на Александър, Амон, Херакъл, Атина, Олимпиада и Филип.

И нека олимпийските богове и Херакъл, поставил началото на рода на нар Александър, бъдат надзорници за извършването на всичко това.

Дойде при него Птолемей и му рече: „Александре, кому оставяш царството?“ Той каза: „На този, който може и желае да го задържи и опази цяло.“ И ведно с тия думи се спусна облак, настана мрак и от небесата падна в морето огромна звезда, а с нея и огромен орел и се поклати бронзовата статуя на Зевс във Вавилон. И вдигна се отново на небето звездата и орелът, който летеше със светлата звезда. И щом изчезна звездата в небесата, Александър тутакси склопи очи.

34. Персите настояваха да отнесат Александър в Персида и да го почетат като бог Митра. Македонците от своя страна искаха да го вземат със себе си в Македония. Каза им Птолемей: „Има прорицалище на Зевс във Вавилон. Него ще попитам къде да отнесем тялото на Александър.“ Попита го и ето какво прорица богът: „Лично ви давам отговор, който е угоден за всички вас. Има град на бреговете на Нил, невероятно богат, близо до земята на амазонките, на име Мемфис. Там отнеси и положи в покой сина на безсмъртните и почети самия цар, който носи рога.“

След като получи това прорицание, вдигна го Птолемей и го понесе към Египет. Взе оловен ковчег, постави в него мед от островите, столетник и пещерна мирта, постави го върху каруца, теглена от мулета, и потегли към Египет. И когато достигна в Пелузий, жителите на Мемфис го срещнаха с музика и тържествени украшения, както е обичаят, и го въведоха в Мемфис като Сесонхосис, полубог, владетел на света. Върховният пророк на мемфиския храм рече: „Въведете го не тук, а в града, който основа в Ракотида. Защото там, дето е тялото му, това място ще бъде непревземаемо.“ Тогава Птолемей му издигна гробница в Александрия, която и до ден-днешен се нарича „паметникът на Александър“, и го погреба там блъскаво.

35. Не победи във война толкова царе Александър, колкото оставил свои наследници след смъртта си. Живя тридесет и две години и осем месеца. Започна да воюва от петнадесетата си година и воюва седемнадесет години. Останалите осем месеца прекара в мир и спокойствие. Подчини двадесет и две варварски и десет елински племена. Основа дванадесет града, които и до днес са обитавани и живеят в мир — Александрия в чест на коня Буцефал, Александрия в подножието на Пиерия при Ис, Александрия в чест на победата над Пор, Александрия при Граник, Александрия в Скития, Александрия на реката Тигър, Александрия във Вавилония, Александрия в Троада, Александрия при Иаксертес, Александрия при Оритите, Александрия при Маргиана и Александрия в Египет.

Роди се на първо число в месец Тюби на изгрев-слънце, а умря в четвъртия ден на месец Фармути^[38] на залез.

---

[1] В 326 г. пр.н.е. войниците на Александър действително отказват да вървят нататък. ↑

[2] Сражението на Александър с Пер, в което той противоположно на версията в романа побеждава, но запазва живота на Пор, става в 326 г. пр.н.е. По-късно Александър го прави управител на Индия (срв. кн. III, гл. 33). ↑

[3] *Гимнософисти* е название, с което гърците означавали индийските философи-аскети. ↑

[4] Тази сцена е вариант на известната сцена между Александър и Диоген при срещата им край Коринт. Също като Дандимис Диоген не се вдига от делвата, за да приветствува Александър. Пасажът е от нова версия на романа. ↑

[5] Текстът, който следва (гл. 36–41), е включен в превода от една по-късна версия на романа, в която, както личи, фантастическият елемент има превес. ↑

[6] *Прасиаке* е град Паталипутра на Ганг. Всъщност Александър не достига до тия места. ↑

[7] *Кратер* е действително лице, пълководец на Александър. От 323 г. пр.н.е. управлява заедно с Антипатър Македония и Гърция. ↑

[8] В междуособиците след смъртта на Александър някои негови близки действително били избити (напр. жена му Стагейра). ↑

[9] Разказвачът смесва древна Асирия с Етиопия. *Мерое* е древната етиопийска столица, а *Кандаке* е не лично име, а титул на етиопийските царици. В основата на разказа стои вероятно прославената царица на Етиопия, която създава трудности на римляните (24–23 г. пр.н.е.). В следващия първи век от н.е. и император Нерон вдига война срещу една друга Кандаке. ↑

[10] *Фараонова мишка* е хищен бозайник т.нар. *Herpestes ichneumon*. ↑

[11] *Пактол* е златоносна река в Лидия. ↑

[12] *Триклин* е комплекс от три свързани под прав ъгъл ложета за обед, в преносен смисъл означава трапезария. ↑

[13] *Амазонките* са митическо племе от войнствени жени. Според Омир те живеели в Понта, а според други автори в Скития или в Либия. ↑

[14] *Мина* е парична единица, равняваща се на сто драхми. ↑

[15] *Хипанида* е река Хюфазис, където според източниците войската на Александър действително била сполетяна от проливни дъждове. Лошото време и умората на войниците стават причина да поеме назад. ↑

[16] Стих от «Одисея» на Омир (I, 3). Преводът е на Г. Батаклиев (Омир, «Одисея», София, «Народна култура» 1971). ↑

[17] Стих от «Одисея» на Омир (1,24). Преводът е на Г. Батаклиев. ↑

[18] *Херакловите стълбове*, т.нар. Калпе и Абile или по друга версия Гибралтар и Сеути, били поставени от Херакъл при днешния Гибралтар. В случая посоките са напълно объркани и неправдоподобни. ↑

[19] Река *Термодонт* тече в Понта (Мала Азия). Да не се смесва с реката със същото име в Беотия (срв. кн. I, бел. 25). ↑

[20] *Атлас* е вероятно Арабис, реката, която служела за граница между индите и оритите. ↑

[21] *Танаида* е река в Скития, съвременната река Дон. ↑

[22] *Метрет* е мярка за течност, равняваща се на четиридесет литра. ↑

[23] „*Майстория на Главк*“ е поговорка, която иска да каже „нещо невероятно изкусно“. Главк от Хиос, живял през V век пр.н.е. бил прочут скулптор и приложник. ↑

[24] В най-старата версия липсва глава 29. В по-новите липсата е запълнена с продължение на писмото на Олимпиада. Настоящото описание е пълно с реминисценции на Херодот. ↑

[25] *Сцила* е митологическа фигура, шестоглаво чудовище, което обитавало на един нос на входа в Сицилийския пролив и погъщало преминаващите моряци. ↑

[26] *Антипатър* е пълководец на Филип, оставен от Александър да управлява Македония в негово отсъствие. ↑

[27] *Касандър* е син на Антипатър, по-късно цар на Македония от 306 до 297 г. пр.н.е. ↑

[28] *Медий* става най-близкият другар на Александър след смъртта на Хефестион. ↑

[29] „*Майсторите на Дионис*“, ще рече — актьорите-изпълнители, които се считат за служители на бога на театралното изкуство Дионис. ↑

[30] За пръв път тук споменатият *Пердикас* е един от първите Александрови генериали и негов наследник. Убит в Египет в 321 г. пр.н.е. ↑

[31] *Лизимах* е военачалник на Александър, а по-късно цар на Тракия. Воюва с царя на одрисите Севт III (322 г. пр.н.е.), когото побеждава и овладява цяла Тракия. ↑

[32] В превода не се предава част от оригиналния текст — писмо на Александър до жителите на Родос. ↑

[33] *Аридей* е незаконен син на Филип, когото според Плутарх Олимпиада повредила от малък с магия и отрови. ↑

[34] *Аргеядите*, т.е. потомците на македонския генерал Аргеас, от когото тръгва родът на Александър. ↑

[35] *Евменес* (326–316 г. пр.н.е.) е частен секретар и дипломат на Александър, създал след смъртта му негов култ в Мала Азия. ↑

[36] *Антигон* (380–301 г. пр.н.е.) е военачалник и наследник на Александър в Мала Азия, водил завоевателна политика. ↑

[37] *Селевк* е основател на Сирийската монархия и неин пръв цар (312–281 г. пр.н.е.). ↑

[38] *Фармути* е египетски месец, който отговаря на април, В действителност Александър умира на тринадесети юни 323 г. пр.н.е. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.